

Jalostuksen tavoiteohjelma

Lapinporokoirra

Päivitys 2025 - 2029

Hyväksytty rotujärjestön yleiskokouksessa 16.03.2024
SKL:n jalostustieteellinen toimikunta hyväksynyt 02.09.2024

1. YHTEENVETO	4
2. RODUN TAUSTA	6
2.1 Varhaishistoria	6
2.2 Toista maailmansotaa edeltävä aika	7
2.3 Sodan jälkeen	7
2.4 Porokoirasta lapinporokoiraksi	8
2.5 Joitakin merkittäviä kasvattajia	9
3. JÄRJESTÖORGANISAATIO JA SEN HISTORIA	11
3.1 Jalostustoimikunnan organisaatio ja tehtävät	12
4. RODUN NYKYTILANNE	13
4.1 Populaation rakenne ja jalostuspohja	13
4.1.1 Populaation rakenne ja sukusiitos	14
4.1.2 Jalostuspohja	15
4.1.2.1 Jalostukseen käytetyimmät urokset ja nartut	16
4.1.2.2 Rotuunotetut koirat	19
4.1.3 Rodun populaatiot muissa maissa	25
4.1.4 Yhteenveto populaation rakenteesta ja jalostuspohjasta	26
4.2 Luonne ja käyttäytyminen sekä käyttöominaisuudet	26
4.2.1 Rotumääritelmän maininnat luonteesta ja käyttäytymisestä sekä rodun käyttötarkoituksesta	27
4.2.2 Jakautuminen näyttely- / käyttö- / tms. -linjoihin	27
4.2.3 PEVISA-ohjelmaan sisällytetty luonteen ja käyttäytymisen ja / tai käyttöominaisuuksien testaus ja / tai kuvaus	27
4.2.4 Luonne ja käyttäytyminen päivittäistilanteissa	27
4.2.5 Käyttö- ja koeominaisuudet	28
4.2.6 Käyttäytyminen kotona sekä lisääntymiskäyttäytyminen	30
4.2.7 Yhteenveto rodun käyttäytymisen ja luonteen keskeisimmistä ongelmakohdista sekä niiden korjaamisesta	31
4.3 Terveys ja lisääntyminen	32
4.3.1 PEVISA-ohjelmaan sisällytetyt sairaudet ja viat	33
4.3.2 Muut rodulla todetut merkittävät sairaudet	35
4.3.3 Yleisimmät kuolinsyyt	40
4.3.4 Lisääntyminen	42
4.3.5 Sairauksille ja lisääntymisongelmille altistavat anatomiset piirteet	43
4.3.6 Yhteenveto rodun keskeisimmistä ongelmista terveydessä ja lisääntymisessä	43
4.4. Ulkomuoto	43
4.4.1 Rotumääritelmä	43
4.4.2 Näyttelyt ja jalostustarkastukset	46
4.4.3 Ulkomuoto ja rodun käyttötarkoitus	46

4.4.4 Yhteenveto rodun keskeisimmistä ulkomuoto- ja rakenneongelmista	46
5. YHTEENVETO AIEMMAN JALOSTUKSEN TAVOITEOHJELMAN TOTEUTUMISESTA	47
5.1 Käytetyimpien jalostuskoirien taso	48
5.1.1 Urokset	48
5.1.2 Nartut	50
5.2 Aiemman jalostuksen tavoiteohjelman toteutuminen	51
6. JALOSTUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS	52
6.1 Jalostuksen tavoitteet	52
6.2 Suositukset jalostuskoirille ja yhdistelmille	55
6.3 Rotujärjestön toimenpiteet	59
6.4 Uhat ja mahdollisuudet sekä varautuminen ongelmiin	61
6.5 Toimintasuunnitelma ja tavoiteohjelman seuranta	61
7. LÄHTEET	62
8. LIITTEET	63

1. YHTEENVETO

Lapinporokoira kuuluu pohjoisiin paimenpystykorviin, joita vieläkin käytetään poronhoidossa, mutta rotu sopii hyvin myös harrastuskoiraksi ja aktiiviseksi perhekoiraksi. Erityisesti käyttökoirarodulle on tärkeää, että rodun kasvattajat ja harrastajat tiedostavat rodun alkuperäisen käyttötarkoituksen ja siihen vaadittavien ominaisuuksien säilyttämisen jalostuksessa.

Lapinporokoira on kennelmaailman näkökulmasta suhteellisen pieni rotu, johon yksilötäydennystä ei juuri voi saada ulkomailta muita Pohjoismaita lukuun ottamatta. Rodun kohdalla on kuitenkin vältetty historian tuomat riskit. Moottorikelkat vähensivät 1960-luvulta alkaen koirien käyttöä poronhoidossa. Etenkin 1970-1980-luvuilla rodun suosio oli alhaalla, ja rotu koki geneettisen pullonkaulan vain harvojen koirien päästessä jatkamaan sukua. Tämä johti joidenkin sukujen katoamiseen ja toisten yleistymiseen. Lappilaisten koirien historiassa on myös varhaisempia pullonkauloja, kuten Lapin sota ja penikkatautiepidemiat. Ennen internetiä kasvattajien työ olikin haasteellista, miten löytää sopivia uroksia. Rodun kasvatustyö pohjasi melko suppeaan koiramäärään, eikä sukusiitoksen haittoihin tiedetty kiinnittää vielä huomiota. Niinpä onkin ymmärrettävää, että nykyisten koirien sukutauluissa kauempana toistuvat samat tutut ns. kantakoirien nimet. Tämän takia onkin hyvin tärkeää huolehtia, että yksilöitä käytetään jatkossa jalostukseen mahdollisimman laajalla skaalalla.

Rodun geenipohja on ollut kapea, mutta sitä on saatu laajennettua rotuun myöhemmin otettujen koirien jalostuskäytöllä. Tämän osoitti Kennelliiton teettämä kotimaisten rotujen monimuotoisuustutkimus, jossa lapinporokoira sai muihin rotuihin verrattuna erinomaisen tuloksen. Rodun suosio Suomessa ja ulkomailla on viime vuosikymmeninä kasvanut. Tämä on lisännyt kasvattajien ja syntyvien pentueiden määrää, mikä mahdollistaa aikaisempaa useampien yksilöiden jalostuskäytön. Kasvattajien tulisi jalostuksessa pyrkiä tulevaisuudessa geenipohjan mahdollisimman laajaan säilyttämiseen välttämällä samojen jalostusyksilöiden käyttöä useaan kertaan. Myöskään toiset suvut eivät saisi yleistyä toisten kustannuksella, vaan kantaa tulisi käyttää jalostukseen mahdollisimman tasaisesti.

Koska alun perin poronhoito ei tuntenut valtionrajoja ja poropaimentavia koiria on käytetty muissakin Pohjoismaissa, jalostuksessa on tärkeä tehdä pohjoismaista yhteistyötä. Ruotsissa ja Norjassa on havahduttu rotuunottoihin ja on otettu samana vuonna jopa toistakymmentä koiraa rotuun. Ts. luvut ohittavat jo Suomen vuosittaiset rotuunottomäärät. Jalostustoimikunta pyrkii tekemään yhteistyötä myös muissa pohjoismaissa tehtävien rotuunottojen suhteen ja tarjoamaan rodun kotimaana tietotaitoaan. Suomessa rotuun otettavien koirien sukutaustat selvitetään hyvin tarkkaan ja niiden ulkomuodon tarkastaa kaksi Lappalaiskoirat ry:n valtuuttamaa ulkomuototuomaria. Myös suvussa olevat jo rekisteröidyt koirat on tärkeä kirjata julkisesti ylös, jotta jatkossa yhdistelmiä osataan tehdä riskit halliten. Kuitenkin viime kädessä vastuussa rodusta on Suomen Kennelliitto ja rodun kotimaan yhdistys Lappalaiskoirat ry. Hallittuna toimintana rotuunotot vahvistavat rodun geneettistä monimuotoisuutta ja auttavat säilyttämään paimennusominaisuuksia.

Jalostuksen tavoiteohjelman tarkoitus on ohjata jalostusta säilyttämään rodun elinvoimaisena: käyttämään mahdollisimman laajaa jalostuskantaa välttäen matadorijalostusta ja sukusiitosta, tavoitteena poropaimennukseen rakenteensa, luonteensa ja terveytensä puolesta kykenevä koira. Nämä samat tavoitteet sopivat myös hyvälle harrastuskoiralle ja aktiiviselle perhekoiralle. Jokaisen kasvattajan tulisi työssään ajatella rotua kokonaisuutena ja kasvattamiaan pentueitaan kuin osana palapeliä, josta rotu muodostuu. Jos kasvattajat ajattelevat vain seuraavaa omaa pentuetta ottamatta huomioon rodun kokonaisuutta, voi rodun jalostus ajautua ongelmiin.

Rodun terveystilannetta voidaan pitää tällä hetkellä melko hyvänä. Lapinporokoira on yleensä perusterve, elinvoimainen koira, jolla harvemmin on elämää vakavasti haittaavia pitkäaikaisia sairauksia. Rodussa kuitenkin esiintyy joitakin perinnöllisiä sairauksia, kuten silmänsairauksia (PRA, perinnölliset kataraktat), lonkkaniveldysplasiaa, erilaisia immuunijärjestelmän häiriöitä ja epilepsiaa.

Rodun PEVISA-ohjelma on ollut erittäin salliva. Lapinporokoiran kohdalla terveystarkastusten edellyttäminen on onnistuneesti pohjannut vapaaehtoisuuteen. Lähes jokaisessa lapinporokoirapentueessa molemmat

vanhemmat ovat silmätarkastettuja jo ennen ensimmäistä pentuetta. Joissakin harvoissa tilanteissa voi myös silmätarkastamattoman koiran käyttö jalostukseen olla rodun kannalta perusteltua: tällöin on kyse koirasta, joka edustaa harvinaista sukua tai omaa rodun kannalta muita merkittäviä ominaisuuksia, mutta jonka silmätarkastukseen saaminen on mahdotonta esimerkiksi omistajan haluttomuudesta ja maantieteellisestä sijainnista johtuen. Lapinporokoiran suhteen halutaan pysyä PEVISA-ohjelmassa mukana, koska mukana olo jo ohjaa vastuulliseen kasvatukseen. Lapinporokoirarodun suurin uhka on geneettisen monimuotoisuuden kaventuminen, joten pevisan ehtoja ei haluta liian tiukoiksi. Peilaamattoman koiran käyttö jalostukseen on koettu tarpeelliseksi mahdollisuudeksi, joten lapinporokoiran kohdalla pitäydytään siinä, että kaksi pentuetta sallitaan ilman peilausta. Käytännössä nämä ovat lähes aina poikkeustapauksia. Silmätarkastamattomia koiria tulisi kuitenkin käyttää jalostukseen vain hyvin painavin perustein. Koiran viimeinen silmäpeilaus olisi syytä tehdä koiran ollessa jo vanhempi, koska vain osa silmäsaureuksista näkyy nuorella koiralla.

Jokainen lapinporokoiran omistaja osaltaan voi edesauttaa rodun jalostusta terveystarkastamalla koiransa. Suositeltavia terveystutkimuksia ovat silmäpeilauksen lisäksi mm. lonkka- ja kyynärtutkimukset, prcd-PRA-geenitestaus. Koska kyseessä on periaatteessa käyttökoirarotu, lonkkatulokseltaan C:tä ja kyynärtulokseltaan ykköstä huonompaa ei suositella käytettäväksi jalostukseen.

Hankalammin hallittava terveydellinen haaste lapinporokoiralla on autoimmuunisairaudet kuten mm. allergiat, kilpirauhasen vajaatoiminta, Addisonin tauti, cushingtauti. Niitä sairastavia koiria ei tulisi käyttää jalostukseen. Kahta koiraa, joiden lähisuvussa tiedetään olevan samankaltaisia terveydellisiä ongelmia, ei tulisi jalostuksessa yhdistää toisiinsa. Myös geenipohjan säilyttäminen mahdollisimman laajana on tärkeä osa sairauksien yleistymisen ennaltaehkäisyä. Koska KoiratNet ei toistaiseksi kerää tietoja ko. sairauksista, tehokkain riskinhalinta yhdistelmien suhteen tapahtuu hyväksyttämällä yhdistelmä jalostustoimikunnalla. Toivottavasti jatkossakin sairaustietoja ilmoitetaan jalostustoimikunnalle, jolloin myös autoimmuunisairauksien esiintyminen seuraavissa koirasukupolvissa saadaan pidettyä alhaalla.

Koiran käyttö paimennukseen on lisääntynyt viimeisten vuosien aikana ja toimiville käyttökoirille on tilausta varmasti myös tulevaisuudessa. Luonteen huomioiminen jalostuksessa onkin erittäin tärkeää. Jalostukseen tulisikin pyrkiä käyttämään työkäytössä toimivia ja hyväksi havaittuja koiria sekä pyrkiä testaamaan muiden jalostukseen käytettyjen koirien paimennusominaisuuksia mahdollisuuksien mukaan. Poropaimennustestejä järjestää Porokoirakerho ry. Paimennusharjoituksia järjestetään yksityisillä poro- ja lammastiloilla. Muita keinoja arvioida koiran luonnetta yleisemmällä tasolla ovat luonnetesti ja MH-kuvaus. Vaikka rodun suosion kasvu perustuu sen käytön lisääntymiseen harrastus- ja seurakoirana, kummankaan käyttötarkoituksen ei tulisi liiaksi vaikuttaa rodun luonteiden jalostukseen, vaan tavoitteena tulisi säilyttää toimiva paimenkoira.

Rodun ulkomuodossa on aina esiintynyt vaihtelua, niin eri alueen koiratyyppeiden kuin eri kasvattajien jalostuksen painotuksista johtuen. Lapinporokoira on rekisteröitynä rotuna nuori ja myös rotuunotettujen koirien käyttö on lisännyt ulkomuodon vaihtelua kannassa. Rodussa esiintyy vähäisissä määrin koiria, jotka eivät rakenteeltaan täysin vastaa rotumääritelmän kuvaamaa ihannekoiraa: puutteita on mittasuhteissa, kulmauksissa edessä ja/tai takana, karvapeitteessä, luustossa ja hännän kantotavassa. Kuitenkin rodun ulkomuoto on yhtenäistynyt ja ulkomuodollisesti äärityyppisten koirien määrä on vähentynyt. Jalostuksessa tulisi pyrkiä oikeaan, työkäyttöön parhaiten soveltuvaan rakenteeseen ja tyyppiin. Kestävä rakenne sekä muut käytössä tärkeät ulkomuoto-ominaisuudet, kuten riittävän vahva karvapeite, ovat yksi osa koiran käyttöominaisuuksia.

Ulkomuoto ei ole keskeisin jalostuskriteeri rodussa, joten myös ulkomuodoltaan heikompi tasoisten koirien jalostuskäyttö on perusteltua, jos niillä on jokin muu rodun kannalta toivottu ominaisuus tai ne edustavat harvinaisia sukulinjoja. Tällöin tulisi jalostuksessa valita niille kumppaniksi koira, joka omalta osaltaan korjaa näitä puutteita mahdollisimman hyvin, mutta ei niin että kaikki sukulinjat sekoittuisivat keskenään. Ulkomuodon puutteita voidaan myös pyrkiä korjaamaan jalostuksessa seuraavissa sukupolvissa tehtävillä jalostusvalinnoilla, pidemmällä aikavälillä.

Rodun edellinen jalostuksen tavoiteohjelma on hyväksytty Lappalaiskoirat ry:n yleiskokouksessa 23.3.2019 ja

Kennelliiton jalostustieteellinen toimikunta hyväksyi sen 10.9.2019. PEVISA-ohjelmassa rotu on ollut vuodesta 1995 alkaen.

Lapinporokoiran PEVISA-ohjelma 1.1.2025-31.12.2029.

Rotuhygieniset toimenpiteet perinnöllisten nivel- ja silmäsairauksien kurissa pitämiseksi lapinporokoiralla.

1. Sairauksien tutkiminen

Koiralla tulee sen toisen pentueen jälkeen ennen kolmatta astutusta olla voimassa oleva silmätarkastuslausunto, jotta sen seuraavat jälkeläiset rekisteröidään. Silmätarkastuslausunto ei astutushetkellä saa olla 24 kk vanhempi.

Koiran tulee astutushetkellä olla vähintään 22 kk ikäinen.

Koiran on tutkimushetkellä oltava tunnistusmerkitty.

Silmätutkimuksia suorittavat eri puolilla maata olevat koulutetut ja Suomen Kennelliiton valtuuttamat eläinlääkärit. Kahden eläinlääkärin eriävään tutkimustulokseen voi hakea ratkaisua Kennelliitosta. Tuolloin päätöksen tekevät Kennelliiton asiantuntijaeläinlääkärit paneelissa.

Lonkkaröntgenkuvista antaa lausunnon Suomen Kennelliiton asiantuntijaeläinlääkäri.

2. Oikeus osallistua kilpailuihin ja kokeisiin

Silmä- ja nivelsairauksia sairastavilla koirilla on oikeus osallistua koiranäyttelyihin, kokeisiin ja kilpailuihin, elleivät Suomen Kennelliiton säännöt tai eläinsuojelulliset näkökohdat ole esteenä.

3. Kustannukset

Koiran omistaja huolehtii tutkimusten kustannuksista.

2. RODUN TAUSTA

Lapinporokoiran historia liittyy kiinteästi saamelaisten ja poronhoidon historiaan. Siksi on välttämätöntä käsitellä näitä kaikkia yhdessä, jotta olisi mahdollista ymmärtää lapinporokoirarodun taustat ja toisaalta nykyisyys poroja paimentavana koirana. Saamelaiset ovat jo vuosisatojen ajan käyttäneet koiria porojen paimennukseen ja vartiointiin Fennoskandian ja Venäjän pohjoisosissa. Saamelaiskulttuuria käsittelevissä kirjoituksissa perinteinen lappalainen koira mainitaan yleensä paimentavana koirana. Koiraa tarvittiin paimennukseen sekä porotokkien vartiointiin ja liikutteluun. Porokoiran historian kaksi merkittävää käännekohtaa ovat toinen maailmansota ja moottorikelkan käyttöön ottaminen 1960-luvulla. Näiden seurauksena porokoirakanta poronhoitoalueella romahti.

2.1 Varhaishistoria

Yli kolmetuhatta vuotta sitten saamelaiset asuivat Laatokan ja Äänisen alueella levittäytyen sieltä hitaasti laajemmalle alueelle. Tällöin saamelaiskulttuuri edusti pyyntikulttuuria ja elinkeinoja olivat metsästys ja kalastus. Suomalaisheimojen siirtyessä pohjoisemmaksi osa saamelaisista väistyi heidän tieltään, osa jäi aloilleen ja sekoittui uudisasukkaisiin.

Pyyntikulttuurin muuttuminen kohti poronhoitoa alkoi arvioiden mukaan jo noin 700 jKr. vaikkakin ensimmäiset kirjalliset kuvaukset ovat vasta vuonna 1555 julkaistussa Olaus Magnuksen ”Pohjoisten kansojen historia”-teoksessa. Laajamittainen poronhoitokulttuuri kehittyi 1600-luvulla Ruotsin ja Norjan puolella. Sekä Olaus Magnus että Carl von Linné mainitsevat kirjoissaan myös saamelaisten koirat. Ensimmäiset kuvat

porokoirasta löytyvät vuodelta 1767 Knud Leemin kirjasta ”Beskrivelse over Finnmarks lapper”. (Tuominen 15–17.)

Poronhoitokulttuurissa ja porojen paimennuksessa on ollut alusta alkaen alueellisia eroavaisuuksia Lapin eri osissa. Ympärivuotinen tai lähes ympärivuotinen paimennus on ollut tyypillistä länsilappilaiselle poronhoitokulttuurille, sen sijaan esimerkiksi Kemin Lapin alueella paimennus on keskittynyt talveen (Korhonen 39.). Paimentaminen helpotti poroelon hyödyntämistä ja auttoi myös torjumaan petoja (Korhonen 52.). Suurporonhoito ei olisi onnistunut ilman koiria, koska satapäisten tokkien paimentaminen ilman niitä olisi ollut mahdotonta. Tunturisaamelaisesta poronhoidosta ja paimennukseen käytetyistä koirista Enontekiön kunnan alueella ennen toista maailmansotaa saa hyvän käsityksen esim. eläinlääkäri Yrjö Kokon kirjasta ”Neljän tuulen tie”. Kirjassa on lukuisia mainintoja ihmisen ja koiran yhteiselosta sekä paimenkoiran luonteista ja toimintatavoista.

Mistä poroa paimentavat koirat sitten ovat peräisin? Koiria tiedetään olleen ihmisten kumppaneina jo Fennoskandinaavia asutettaessa. Koska silloin vallitsi pyyntikulttuuri, ovat koiratkin todennäköisesti olleet metsästyskoiria. On mahdollista, että porokoiria on jalostettu niistä tai jostakin toisesta koirakannasta, jonka ominaisuudet ovat sopineet paimentamiseen paremmin tai sitten poroa paimentavan koira on jalostunut edellä mainituista metsästys- ja paimenkoirakantojen sekoituksista. Saamelaiden vuorovaikutus naapurikulttuurien kanssa on aina ollut vilkasta ja kanssakäymistä esimerkiksi viikinkien kanssa tiedetään olleen. Viikinkikulttuurin uskotaankin vaikuttaneen poronhoidon kehittymiseen Skandinaviassa ja saaneen vaikutteita esimerkiksi norjalaisesta lammastaloudesta ja heillä tiedetään olleen lampaista paimentavia koiria. Myöskin Venäjän alueen koirilla on mahdollisesti merkitystä poroa paimentavan koiran kehityksessä. Siitä ei ole mitään varmuutta, onko näillä varhaishistorian koirilla kuinka suuri merkitys nykyisiin lappalaiskoirarotuihimme, mutta ainakin naapurimailtamme on saatu vaikutteita koiran käytöstä paimennuksessa ja niitä on on myös hyödynnetty porokoirien työkäytössä.

2.2 Toista maailmansotaa edeltävä aika

Aika ennen toista maailmansotaa oli porotaloudelle hyvää: poronhoito vahvistui 1920-luvulta toisen maailmansodan alkuun asti. Aikaa on kuvattu poronhoidon kulta-ajaksi. Tällöin myös poroa paimentaville koirille riitti työtä ja kanta oli laaja.

Näihin aikoihin alkoi myös Kennelliitto varovaisesti kiinnostua poroa paimentavista koirista. Vuonna 1936 ilmestyi Kennelliiton julkaisussa V.I. Mikkosen kirjoittama artikkeli ”Lapin pystykorva eli porokoiria”. Alkuperäisimpänä Mikkonen piti koiratyyppejä, joka esiintyi Länsi-Lapissa, varsinkin Enontekiön alueella. Mikkonen ehdottikin, että Kennelliitto ryhtyisi jalostamaan kotimaista paimenkoiraa: Enontekiöllä ollut koirakanta oli tähän tarkoitukseen hänen mielestään hyvä pohja. Kennelliitto tekikin aloitteen asian alulle panemiseksi, mutta sota katkaisi suunnitelmat alkuunsa. (Tuominen 27.)

Paliskuntain yhdistystä edeltäneellä Suomen poronjalostusyhdistyksellä oli ennen sotia suunnitelmia porokoiran jalostamiseksi. Se sai myös määrärahaa valtiolta tätä tarkoitusta varten, ja rahalla hankittiin yksi hyvä pidetty narttu. Sillä tehtiinkin pennut, joista osa meni poromiehille opetettavaksi. Samoihin aikoihin myös Etelä-Suomessa tehtiin ensimmäisiä kasvatuskokeiluja, jotka eivät kuitenkaan johtaneet sen pidemmälle. (Tuominen 26.)

Sota-aika oli tuhoisa Lapin porokoirakannalle. Koiria ei saanut ottaa evakkojuniin ja vaikka niitä olisi saanut sopimuksen mukaan viedä Ruotsin puolelle, niitä ammuttiin tästä huolimatta. Samoihin aikoihin Lapissa oli myös penikkatauti-epidemia, joka levisi helposti erotuksissa ja tappoi koirakantaa. Alkuperäisiä koiria säilyi vähäisiä määriä vain joissakin eristetyissä kylissä. (Tuominen 29.)

2.3 Sodan jälkeen

Suomen Kennel-Klubi oli toinen Suomessa vaikuttanut koira-alan keskusjärjestö Kennelliiton ohella. Kennel-

Klubin toimesta aloitettiin ensimmäinen yritys lappalaisen koirarodun muovaamiseksi. Valitettavasti lähtökohta jalostusyritykselle oli nykyajattelun mukaan väärä: rotua lähdettiin luomaan Etelä-Suomesta käsin ottamatta riittävästi huomioon koirien alkuperää ja käyttötarkoitusta. Ns. ”Kukonharjulainen”-kanta oli kuitenkin täysin eteläinen, eikä sillä ollut juurikaan tekemistä alkuperäisen poroa paimentavan koiran kanssa. Nykyisissä lapinporokoirissa kukonharjulaista koiria ei ole lainkaan taustalla.

Samaan aikaan myös Kennelliito jatkoi ennen sotaa alkanutta suunnitelmaansa porokoiran säilyttämiseksi ja rodun virallistamiseksi. Olli Korhonen teki matkoja ympäri Lappia tutustuen koirakantaan ja esitti vuonna 1954 Kennelliiton julkaisuissa havaintojaan näiltä matkoilta ja ehdotuksiaan rodun systemaattiseksi kehittämiseksi. Muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta varsinainen suunnitelmallinen jalostustoiminta oli Lapissa ollut harvinaista ja koirat olivat saaneet lisääntyä melko vapaasti, toisaalta pentujen karsinta oli tiukkaa. (Tuominen 31.)

Korhosen lähtökohta rodun kehittämiselle oli sen soveltuvuus alkuperäiseen työtehtävään ja ympäristöön. Hän teki mm. kyselyn neljällekymmenelle poromiehelle siitä, millainen on hyvä lapinporokoiri. Tätä kyselyä voidaan pitää merkittävänä, koska siinä otettiin huomioon koiran käyttäjien tarpeet. Korhonen piti erittäin tärkeänä, että poronhoitajaväestö ottaa vastuuta lapinporokoiran jalostuksesta.

Kennelliiton perustama porokoiratoimikunta teki alustavia tutkimuksia koirakannasta ainakin Utsjoella ja Inarissa. Toimikunnassa oli mukana kennelihmisten ohessa myös kaksi porolappalaista asiantuntemuksen lisäämiseksi. Sen tavoitteena oli kaikkien poropaimennuksessa käytettyjen koirien luettelointi, narttujen sijoittaminen luotettaville kasvattajille ja astuttaminen toimikunnan valitsemilla uroksilla.

Koirien luettelointi alkoi jo vuonna 1954, kun Eino Takkunen tarkasti yli viisikymmentä porokoiraa Inarissa. Vuosien kuluessa Olli Korhonen ja kapteeni Eino Takkunen tekivät useita tarkastusmatkoja eri puolille Lappia. Mittavin kartoitustyö tehtiin 1959 - 1961 järjestetyissä näyttelyissä ja katselmuksissa. Organisaattorina toimi Lapin kennelpiirin puheenjohtaja ja maatalouspiirin johtaja agronomi Pauli Sipilä. Korhosen ja Takkusen mukana tarkastusmatkoilla oli Suomen Pystykorvajärjestön sihteeri Juho Perttola, jonka tehtävänä oli valokuvata koiria. Muita kartoitukseen aktiivisesti osallistuneita henkilöitä olivat Paliskuntain yhdistyksen toiminnanjohtaja Yrjö Ala-Ruikka sekä Kennelliiton toiminnanjohtaja V.I. Mikkonen. (Tuominen 33–36.)

Myös pohjoismaista yhteistyötä yritettiin jo alkuvaiheessa, mutta tilanne varsinkin Ruotsissa oli Korhosen mukaan huono. Lapphund oli ollut virallinen rotu jo vuodesta 1936, mutta sillä ei ollut juurikaan tekemistä Pohjois-Ruotsissa paimenkoirina toimivien koirien kanssa. Jokkmokin alueella oli porokoirana koiria, jotka olivat neliömäisiä ja kippurahäntäisiä. Niiden jalostus oli aloitettu 1950-luvun alussa ja kanta oli varsin yhteneväinen. Norjassa porokoiran tilanne oli parempi, mutta sielläkin osassa koirista näkyi vieraiden rotujen (mm. skotlanninpaimenkoira ja saksanpaimenkoira) vaikutus. Joukossa oli kuitenkin myös tyypillisiä lapinporokoiran edustajia. Norjan puoleltahan oli perinteisesti haettu porokoiria myös Suomeen. (Tuominen 31.)

Paliskuntain yhdistys teki yhteistyötä Kennelliiton kanssa lapinporokoiran jalostuksessa. Inariin perustettiin Paliskuntainyhdistyksen toimesta viisikymmentäluvun lopulla koiratarha, jossa oli tarkoitus pitää narttuja ja kasvattaa pentuja luovutusikänsä asti. Kustannukset jaettiin paliskuntien kesken. Inarin tarhat toimivat kuitenkin vain joitakin vuosia. (Tuominen 38.)

Moottorikelkan käyttöönotto poronhoidon työvälineeksi 1960-luvun alussa romahdutti paimentavan koiran käytön ja tarpeen. Poronhoidon motorisoituminen johti nopeasti porokoirista luopumiseen ja kanta alkoi vähentyä.

2.4 Porokoirasta lapinporokoiraksi

Lapinporokoiran kennelhistoria on nuori, mutta porotyössä käytetyn koiran historia on ikivanha. Ensimmäisessä Suomessa pidetyssä koiranäyttelyssä vuonna 1892 esitettiin Lapista tuotuja koiria lappalaisina

paimenkoirina.

Suomenlapinkoiran, lapinporokoiran ja ruotsinlapinkoiran juuret poronpaimentajina ovat pitkälti yhteiset; suomenlapinkoira erotettiin lapinporokoirasta 1960-luvun lopulla ja ruotsinlapinkoira virallistettiin jo 1940-luvulla. Suomen Kennelklubi hyväksyi lapinpaimenkoiran ensimmäiset rotumerkit vuonna 1945. Nimi muutettiin lapinkoiraksi vuonna 1967 ja samalla Lapinporokoira erotettiin omaan rekisteriinsä.

Kennelliitossa jatkettiin työtä porokoiran saamiseksi viralliseksi koiraroduksi. Rodun hahmottelussa ja rotumääritelmän luomisessa merkittävän aseman saivat Elli ja Matti Jomppasen koirat Inarin Menesjärveltä. Kasvatusta oli harrastettu perheessä pitkään ja tuloksena oli koirakanta, joka oli yhtenäinen myös ulkomuodollisesti. Ensimmäinen rotumääritelmän luonnos laadittiin vuonna 1964 Lapin kennelpiirin puheenjohtajan Pauli Sipilän toimesta. Kennelliiton toiminnanjohtaja V.I. Mikkonen viimeisteli luonnoksen rotumääritelmäksi, joka virallistettiin 10.12.1966 ja vahvistettiin FCI:n toimesta seuraavana vuonna. (Tuominen 42.)

Lopullisessa rotumääritelmässä tai sen tulkinnassa kuitenkin korostuivat käyttökoiralle toisarvoiset ulkonäköön liittyvät seikat, kuten väritys. Rotumääritelmä rakentui voimakkaasti menesjärveläisten koirien varaan, ja niiden tyypillinen väritys oli ns. musta nelisilmä. Tämä asetti ulkonäöltään hieman poikkeavat, mutta rakenteelliselta tyypiltään ja käyttötarkoitukseltaan aivan samanlaiset koirat muualta poronhoitoalueelta huonompaan asemaan. (Tuominen 43.)

Moottorikelkkojen aiheuttama porokoiran käytön väheneminen uhkasi siirtää lapinporokoiran jalostuksen lähes kokonaan Etelä-Suomeen pois lapinporokoiran alkuperäisiltä käyttäjiltä ja alkuperäisestä ympäristöstä. Tässä vaiheessa rodun kannasta käytettiin jalostukseen vain pientä osaa. Tilanne oli rodulle geneettinen pullonkaula.

Lapinporokoiran suosio ei Etelä-Suomessakaan ollut 1970–80-luvuilla kovin suuri ja rodun kanta oli koko maassa hälyttävän pieni. Ilmeisesti lapinporokoiran koruton ulkomuoto ei vedonnut ihmisiin samalla tavalla kuin pitkäkarvaisen ja siksi olemukseltaan pehmeämmän suomenlapinkoiran, jonka suosio kasvoi huomattavasti nopeammin. Myös suomenlapinkoira markkinoitiin seurakoiramaisempana ja porokoiraa vähemmän seurakoiraksi soveltuvana työkoiran. Lapinporokoiran suosio pysyi varsin alhaisena aina 1990-luvun loppupuolelle saakka.

Vaikka porokoiran käyttö paimennuksessa väheni rajusti, se ei kuitenkaan loppunut aivan kokonaan. Osassa paliskunnista koiran käyttökulttuuri säilyi paremmin kuin toisissa. Koirien käytöstä porotyössä alettiin jälleen kiinnostua 1980-luvulta alkaen. Kiinnostus on kasvanut jatkuvasti ja on edelleen kasvussa. Ongelmana koiran käytön uudelleen leviämisessä on ollut porokoiran koulutustaitojen katoaminen vanhojen poromiesten mukana.

Vaikka kasvatuksen painopiste siirtyi etelään, katselmuksia ja rotuunottoja jatkettiin 1980–90-luvuilla ja samalla pidettiin yllä kontakteja koiran käyttäjien ja etelässä asuvien kasvattajien välillä. Tätä tarkoitusta varten perustettiin myös Porokoirakerho ry vuonna 1992. Rotuunotettuja koiria jalostukseen käyttämällä on pyritty laajentamaan rodun geenipohjaa, joka kapeni varsinkin 1970-luvun aikana. Pohjoisessa asuvia työkoiria on myös mahdollisuuksien mukaan käytetty jalostukseen käyttöominaisuuksien säilyttämiseksi ja varsinkin pentuja liikkuu molempiin suuntiin etelä-pohjoinen akselilla.

Viime vuosina on rodussa rekisteröity useita pentueita, joiden kasvattajina on poromiesperheitä. Näiden lisäksi Lapissa on myös useita muita kasvattajia, jotka osaltaan ovat auttaneet porokoiran käytön leviämisessä takaisin alkuperäisten käyttäjien keskuuteen. Yhteistyö etelän ja pohjoisen välillä on lapinporokoirakasvatuksessa ollut aktiivista jo pitkään. Ilman alkuperäisen käyttäjäryhmän kiinnostusta ja apua ei lapinporokoiran säilyttäminen käyttökoirana olisi edes mahdollista.

Lapinporokoiran suosio alkoi kasvaa 1990-luvun lopussa ja se on jatkanut nousua koko 2000-luvun. Suosion

kasvuun lienee ollut syynä ennen kaikkea aktiivisten harrastajien kiinnostus rotuun ja heidän välityksellään lisääntynyt tietoisuus rodusta ja sen hyvistä ominaisuuksista. Kasvattajien määrä on lisääntynyt 1990-luvun puolen välin jälkeen ja se kasvaa edelleen.

2.5 Joitakin merkittäviä kasvattajia

Rodun taustalta löytyy useita merkittäviä vaikuttajia jo ajalta ennen lapinporokoirien rekisteröimistä. Tärkeimmät vaikuttajat rodun synnyssä ovat poromieskasvattajat. He ovat kasvattaneet koiria avuksi työhönsä vuosikymmenten ajan ja luoneet tästä rodusta sellaisen kuin se on. Lapinporokoirien ulkomuotoon merkittävimmän vaikutuksen on Inarin Menesjärvellä asuva Jomppasen perhe, joiden koirat valittiin malleiksi rotumäärittelyn luomiseen. Jomppasten ohella muita merkittäviä kasvattajia ovat olleet mm. Pehkosen perhe Ivalosta, Maarit Länsman Lismasta ja Sodankyläläinen Heikki Ilveskivi.

Matti Kuivilan Poromiehen kenneliin Sodankylään kerättiin 1960-luvulla säilytettäväksi lapinporokoiria, jotka moottorikelkan tulon jälkeen uhkasivat jäädä kokonaan vaille virkaa. Hyviä käyttökoirasukuja olisi kadotettu ilman Matti Kuivilan tekemää työtä. Hänen kasvateillaan on ollut erittäin suuri merkitys sekä lapinporokoiriin, että suomenlapinkoiriin. 1980-luvulla Kuivilan ja Kennelliiton välille tuli erimielisyyksiä, ja osa Kuivilan kasvateista on jäänyt rekisterin ulkopuolelle. Myöhemmin muutamia hänen kasvattejaan on kuitenkin otettu rotuun ja niitä vaikuttaa myös rotuunotettujen koirien taustoilla. Luonnollisesti Kuivilan kasvatteja meni runsaasti poromiehille käyttökoiriksi. KoiraNetistä löytyy noin 150 Poromiehen kennelin kasvattamaa lapinporokoiraa 1960–1980-luvuilta. Rekisteröinnin päätyttyä Poromiehen-kennelnimellä käytettiin Kuivilan kasvateista epävirallista nimeä Alju ja sitä ennen myös kennelnimellä Aljo.

Marri Pennan ja Aila Korhosen tekemä Porokoiratutkimus toimi vuosina 1972–1984. Sitä rahoitettiin Kulttuurirahaston ja Paliskuntainyhdistyksen antamin apurahoin. Tarkoituksena oli kasvattaa käyttökoiria poromiesten käyttöön ja kasvatus tapahtui Kennelliiton rekisterin ulkopuolella. Yhteensä 141 urospentua toimitettiin Lappiin porotalouksiin. Narttupennut sijoitettiin Etelä-Suomeen. Narttuja myös toimitettiin ja lainattiin siitoskäyttöön poromiesperheisiin. Jalostus perustui käyttöominaisuuksiin, koirien ulkomuodolla ei ollut merkitystä. Kantakoirat oli valittu käyttöominaisuuksiltaan parhaina pidetyistä koirista. Useiden rotuunotettujen koirien taustalla on porokoiratutkimuksen koiria ja niiden vaikutus tämän päivän lapinporokoirakantaan on merkittävä.

Marja Talvitien pitämä Toiskan-kennel Seinäjoella kasvatti lapinporokoiria vuosina 1974–1988. Pentuja rekisteröitiin noin 120 kappaletta. Ensimmäinen lapinporokoiraa Von Sennehutte Bella hänelle tuli jo 1960-luvun lopulla ja siitä asti Marja Talvitie on ollut mukana rodun kehityksessä. Toiskan kennelin kasvatuksella oli tärkeä merkitys lapinporokoiran säilyttäjänä 1970- ja 1980-luvun vaikeina vuosina, jolloin kasvattajia oli vähän. Toiskan kasvatit saavuttivat menestystä näyttelyissä, mutta niitä meni useita myös porokoiriksi pohjoiseen.

Pekka Puutio kasvatti Harjavallassa 1980-luvulla n. 200 rekisteröityä lapinporokoiraa ja on yksi merkittävistä lapinporokoiran säilyttäjästä tuolta ajalta. Hänellä ei kuitenkaan ollut kennelnameä, joten hänen kasvatinsa tunnistaminen ei KoiraNetistä ole helppoa. Ensimmäinen Puution hankkima lapinporokoiraa oli Ivalosta Lenne Pehkoselta vuonna 1974 tullut uros Piera. Piera otettiin rotuun vuonna 1980. Puutio hankki Toiskan Henni nimisen nartun ja sen ja Pieran tyttärestä Pietasta tulikin merkittävä jalostusnarttu. Pietan ja Toiskan Hurtan tytär Mirkku on emänä Nillalle ja Nallelle, jotka löytyvät nykyisin suurimman osan lapinporokoirien taustalta. Nilla ja Nalle vaikuttivat Juoksa ja Lecibsin kenneleissä tehden useita pentueita.

Vilho Nyyssönen Leppävirralta kasvatti lapinporokoiria merkittävässä määrin vuosina 1985–1997 kennelnimellä Gaissa. Hänen kasvattejaan meni runsaasti käyttökoiriksi poronhoitoalueelle. Monet Gaissa kennelin kasvatit vaikuttavat tämän päivän lapinporokoirakannan taustalla. Vuosien aikana kennelissä rekisteröitiin yhteensä 84 pentua. Kasvatuksen perustana olivat vahvasti Toiskan kennelin kasvatit ja käsivarren Lapista lähtöisin oleva koirakanta.

Jukka Kuusisto Hämeenkyröstä on kasvattanut lapinporokoiria 1980-luvulta alkaen kennelnimellä Lecibsin.

Yhteensä kasvatteja on viitisenkymmentä. Pekka Puution lopettaessa kasvatuksensa Jukka Kuusisto haki häneltä sisarukset Nillan ja Nallen. Nillasta tuli Juoksa kennelin kantanarttu ja merkittävä vaikuttaja rodussa, Nalle puolestaan oli aikansa merkittävä jalostusuros, joka löytyy monen Lecibsin kennelin kasvatin takaa. Lecibsin kennelin kantakoirina oli Nallen ohessa Toiskan kennelissä kasvatettuja narttuja. 1990-luvulla kennelissä vaikutti myös rotuunotettu narttu Porho, joka oli lähtöisin Sodankylästä.

Ismo Leppäsalo Stormista on kasvattanut lapinporokoiria kennelnimellä Juoksa. Ensimmäinen pentue syntyi 1990 ja toistaiseksi viimeinen vuonna 2003. Kaikkiaan kennelissä on syntynyt yli 100 pentua ja kennelin vaikutus rotuun on ollut erittäin suuri. Juoksa kennelin kasvatit löytyvät todella monen lapinporokoiran taustalta. Erityisesti Juoksa B- ja D-pentueet ovat lapinporokoiraharrastajien keskuudessa käsite ja ne ovat tunnettuja korkeatasoisesta ulkomuodostaan. Kennelin ensimmäinen lapinporokoira oli vuonna 1985 syntynyt uros Velho, joka edusti Puution kasvattamaa linjaa. Velhon ja Cranefield's Urpun pentueesta syntyi Juoksa A-pentue ja uros Juoksa Aaretti. Yhdistämällä Juoksa Aaretti ja Puution kasvattama narttu Nillan syntyivät Juoksan B- ja D-pentueet. Nillaa voidaan pitää Juoksa kennelin kantanarttuna. Juoksa kennelin kasvatit ovat saavuttaneet hyviä tuloksia näyttelyissä ja eri harrastuslajeissa. Juoksa kennelin kasvatustyössä on ollut vahvasti mukana myös Pia Leppäsalo, jonka kennelnimellä Mikälie ensimmäinen lapinporokoirapentue syntyi jo vuonna 1993, seuraava pentue syntyi 2003.

Iris Aintilan Iresa kennel aloitti kasvatuksen Käsivarren Lapista rotuunotetuilla porokoirilla 90-luvun alussa Saukkolassa. Ensimmäinen uros Bennu oli ostettu porokoiria kasvattaneelta Siiri Vasaralta Enontekiöltä vuonna 1986. Bennu otettiin rotuun vuonna 1987 ja siitä tuli merkittävä jalostusuros. Iresa kennelin kantanartut Iresa Ranne, Iresa Diidii ja Iresa Davvenasti olivat myös lähtöisin Siiri Vasaralta ja rekisteröitiin lapinporokoiriksi rotuunoton kautta. Kolmas sisaruksista Iresa Darfi otettiin myös rotuun ja siitä tuli Skuolffi kennelin kantanarttu. Iresa kennelin rotuunotetuista koirista Bennu ja kaikki kolme rotuunotettua D- sisarusta saavuttivat MVA:n arvon. Kennelin rooli Käsivarren porokoiran säilyttämiseksi rodussa on ollut merkittävä. Iresa-kasvatteja on vuosien varrella mennyt runsaasti poromiehille työkäyttöön ja koko kennelin kasvatustoimintakin on siirtynyt Lappiin jo 1990-luvun lopulla. Iresa-koirat ovat vaikuttaneet myös merkittävästi ruotsalaisen lapinporokoirakannan kehitykseen 1990-luvulla.

Matti Takanen ja Riitta Takalo ovat kasvattaneet lapinporokoiria Karjaalla kennelnimellä Lumiturpa vuodesta 1992 alkaen. Kennelin ensimmäinen kantanarttu oli Myllykosken Arita, joka löytyy toistaiseksi kaikkien Lumiturpa lapinporokoirien taustalta. Myös Aritan tytär Lumiturpa Akkia on kennelin toinen merkittävä jalostusnarttu, jonka useat jälkeläiset ovat jatkaneet sukua. Lumiturvan lapinporokoirakasvatit ovat menestyneet näyttelyissä hyvin ja joitakin niistä on alkuperäisessä työkäytössä pohjoisessa.

Päivi Uttuslien-Viirumäki on kasvattanut lapinporokoiria kennelnimellä Kivimannun 1990- ja 2000-luvuilla. Kennelin kantanarttu oli Juoksa Beltirumpu, joka löytyy melkein jokaisen Kivimannun pentueen taustalta. Toinen rodun kannalta merkittävä narttu Kivimannun kennelissä on ollut Juoksa Beltirummun pojan tytär Saaga, jonka vaikutus rotuun on vahva sen useiden jalostukseen käytettyjen jälkeläisten kautta. Useat kennelin kasvatit ovat menestyneet erittäin hyvin näyttelyissä ja kennelistä on lähtöisin myös merkittäviä jalostuskoiria kuten urokset Kivimannun Kivikkoketopeto ja Kivimannun Sakke-Staalo.

3. JÄRJESTÖORGANISAATIO JA SEN HISTORIA

1930-luvulla kenneltoiminta alkoi levitä yhä runsaampana suomenkielisen maalaisväestön keskuuteen. Ruotsinkielisen Kennelklubin rinnalle perustettiin vuonna 1935 Suomen Kennelliitto. Vuonna 1962 perustettiin yksi yhteinen valtakunnallinen kenneljärjestö Suomen Kennelliitto – Finska Kennelklubben ry. Lapinporokoiran ensimmäinen rotumääritelmä on vuodelta 1966. Tällöin lapinporokoiran asioita hoidettiin Suomen Pystykorvajärjestössä ja sen porokoirajaostossa. Lapinporokoira pysyikin virallisesti Suomen Pystykorvajärjestön alaisuudessa vuoteen 1993, jolloin se tuli koeajalla Lappalaiskoirat ry:n alaisuuteen.

Vuonna 1998 Lappalaiskoirat ry hyväksyttiin rotujärjestöksi ja sen alaisuuteen rodut: lapinporokoira, ruotsinlapinkoira ja suomenlapinkoira. Lappalaiskoirat ry:n alaisuudessa 1990-luvun lopulta lähtien

lapinporokoiraa on vakiinnuttanut asemansa ja rekisteröinnit ovat nousseet 2000-luvun lopulla yli 200:een vuodessa. Vielä 80-luvulla lapinporokoiran asema oli jopa uhanalainen.

Lappalaiskoirat ry:n jäsenmäärä on viime vuosina vakiintunut n. 3700 jäsenen tasolle. Lappalaiskoirat ry:n alaisuudessa toimii alaosastoja, jotka omalta osaltaan tekevät rotua tunnetuksi ja järjestävät jäsenille harrastustoimintaa ja esimerkiksi luonnetestejä.

Lappalaiskoirat ry julkaisee neljästi vuodessa ilmestyvää Lapinkoira-lehteä, josta löytyy rotukohtaisia sekä yleisesti koiria koskevia artikkeleja ja haastatteluja, harrastustuloksia sekä jalostukseen liittyvää asiaa. Lisäksi yhdistys julkaisi aikaisemmin vuosittain ilmestyvää vuosikirjaa, joka sisältää mm. näyttelyarvostelut sekä omistajatiedot. Nykyään näyttelyarvostelut julkaistaan nettiportaalissa osoitteessa:
<http://vuosikirja.lappalaiskoiragalleria.org/>

Yhdistyksellä on oma pentuvälitys. Pentuaapinen on yksi myytävistä tuotteistamme monien muiden tuotteiden ohella. Yhdistyksellä on oma pentuvälitys sekä verkkokauppa, jonka kautta myydään mm. Lapinkoira-aapista monien muiden tuotteiden ohella. Yhdistyksellä on myös omat kotisivut osoitteessa www.lappalaiskoirat.fi, Facebook-sivu sekä Instagram- ja YouTube-tilit.

Porokoirakerho ry. on rotujärjestöstä riippumaton yhdistys, joka on perustettu 1992 lappalaiskoiraharrastajien ja kasvattajien toimesta. Sen tarkoituksena oli luoda yhteyksiä koiraa työssään käyttävien poromiesten, koiraharrastajien ja -kasvattajien välille. Aluksi yhdistys keskittyi lapinporokoirarodun säilyttämiseen, mutta myöhemmin mukaan tulivat myös suomen- ja ruotsinlapinkoirat sekä rekisteröimättömät poropaimennuksessa toimivat koirat. Myös toiminnan painopiste muuttui enemmän käyttöominaisuuksien tutkimisen ja säilyttämisen suuntaan. Tällä hetkellä Porokoirakerhon tarkoitus on myös lisätä poroa paimentavan koiran tuntemusta ja käyttöä sekä vaalia siihen liittyvää kulttuuriperintöä. Yhdistys järjestää koulutus- ja tiedotustilaisuuksia sekä poropaimennuskokeita ja –kilpailuja.

Lappalaiskoirat ry:n organisaatiokaavio

3.1 Jalostustoimikunnan organisaatio ja tehtävät

Lapinporokoiran jalostustoimintaa ohjaa Lappalaishoirat ry:n hallituksen nimittämä jalostustoimikunta. Hallitus nimittää vuosittain jalostustoimikunnan jäsenet järjestäytymiskokouksessaan.

Jalostustoimikunnan tehtävänä on seurata PEVISA-ohjelman toteutumista, antaa jalostusneuvontaa ja käsitellä urostiedusteluja, antaa koirien omistajille heidän pyynnöstään koiriensa suvun terveystietoja sekä kerätä, tilastoida ja julkaista lapinporokoiran terveyteen liittyvää tietoa mm. Lapinkoira-lehdessä, yhdistyksen

kotisivuilla sekä [Lappalaiskoiratietokannassa](#). Jalostustoimikunta seuraa rodussa todettujen sairauksien ja vikojen esiintyvyyttä ja tiedottaa niistä. Jalostustoimikunta järjestää myös erilaisia jalostusaiheisia tapahtumia (esimerkiksi jalostustarkastuksia) ja osallistuu kotimaisten rotujen vuosittaisille Jalostuspäiville Kuopiossa. Lisäksi jalostustoimikunta käsittelee poikkeuslupa-anomuksia, antaa lausuntoja rekisterien välisiin siirtoanomuksiin sekä tekee rotuunottoesityksiä Suomen Kennelliitolle. Jalostustoimikunta myös ylläpitää jalostukseen tarjolla olevien urosten listaa. Lisäksi jalostustoimikunnan työnkuvaan kuuluu kommunikointi erilaisten yhteistyötahojen, kuten Suomen Kennelliiton ja Luonnonvarakeskuksen kanssa, sekä ulkomaalaisten kasvattajien konsultointi.

Lappalaiskoirat ry julkaisee jalostustoimikunnan tekemää, uusille pennunomistajille suunnattua Lapinkoira-aapista, joka on käännetty myös englannin kielelle.

Jalostustoimikunnan tehtävä on ensisijaisesti antaa tietoa ja neuvontaa kasvattajille. Se ei pyri rajoittamaan kasvattajien valintoja. Vastuu kasvatukseen liittyvistä päätöksistä ja yhdistelmien suunnittelusta on aina kasvattajalla itsellään.

4. RODUN NYKYTILANNE

Lapinporokoiran elossa olevan populaation arvioidaan olevan Suomessa noin 3000 koiraa. Koirien keski-ikä jää KoiraNetin kuolinsyytilaston mukaan reilusti alle 10 vuoden, koska tapaturmaisesti tai sairauden vuoksi ennen aikaisesti menehtyneet koirat ovat todellisuutta voimakkaammin edustettuina. Vanhuuteen menehtyneiden koirien kuolinsyyt ilmoitetaan KoiraNettiin muita harvemmin. Useat yksilöt voivat saavuttaa jopa 15 vuoden iän. Suomen lisäksi lapinporokoiria on elinvoimainen kanta Ruotsissa sekä vähäisiä määriä myös muissa Pohjoismaissa sekä muutamissa Keski-Euroopan maissa. Lapinporokoiria on viety myös Yhdysvaltoihin, jossa on pienimuotoista kasvatustyötä.

Pohjois-Suomesta on edelleen löydettävissä rekisterin ulkopuolella olevia työkäytössä olevia koiria ja niiden jälkeläisiä, joita on mahdollisuus ottaa rotuun Lappalaiskoirat ry:n ja Suomen Kennelliiton ohjeiden mukaisesti. Rotuun ottoja tehdään lähes vuosittain muutamia. Näin rodun jalostuspohjaa voidaan laajentaa – joskin rotuun otettujen koirien taustalta löytyy yhä enemmän samoja koiria kuin jo rekisterissä oleviltakin. Silti uudet yksilöt jalostuskäytössä ovat tärkeitä lukumääräisesti pienessä rodussa, jossa uutta materiaalia ei voida tuoda ulkomailta. Vuosina 2020 - 2022 on otettu Suomessa rotuun 51 koiraa, joista 25 urosta ja 26 narttua. Näistä 21 urosta ja 21 narttua on käytetty jalostukseen, yhteensä niillä on 80 pentuetta.

Vuonna 2018 Eläingenivaraohjelma laajeni kattamaan myös kotimaiset koirarodut. Eläingenivaraohjelman mukaisesti keväällä 2018 otettiin Maaningalla spermaa pakasteeseen yhdeltä lapinporokoiraurokselta, Pohjanpaimenen Doppiolta FI45804/14. Lapinporokoiran osalta siemennesteen talteenottoa jatkettiin keväällä 2019 jolloin spermaa otettiin talteen Klomppen Matteukselta ER16919/16. Eläingenivaraohjelmassa kotimaisten koirarotujen geenipankkitoiminnasta vastaavat Luonnonvarakeskus ja Suomen Kennelliitto. Lappalaiskoirat ry tekee yhteistyötä, mutta ei ole sitoutunut hankkeeseen taloudellisesti tai sopimuksella.

4.1 Populaation rakenne ja jalostuspohja

Populaation rakenne ja jalostuspohjan koko vaikuttavat siihen, kuinka monimuotoinen rotu. Monimuotoisella rodulla on olemassa samasta geenistä useampia versioita, se mahdollistaa rodun yksilöiden geenipareihin heterotsygotiaa, jonka tiedetään vaikuttavan koirien elinvoimaisuuteen ja suojaavan perinnöllisten sairauksien ja vikojen puhkeamiselta. Monimuotoisuus vaikuttaa myös immuunijärjestelmän vahvuuteen. Rodun geenipoolin kaventuminen saattaa johtaa tulehdus- ja autoimmuunisairauksien sekä allergian yleistymiseen. Jalostus ja perinnöllinen edistyminen on mahdollista vain, jos koirien välillä on geneettistä vaihtelua.

Rodun rekisteröintimäärät eivät kerro sen monimuotoisuudesta. Jos vain pientä osaa rodun koirista ja suvuista on käytetty jalostukseen tai rodun joillakin yksilöillä on haitallisen paljon jälkeläisiä, saattavat tietyn geenit

yleistyä rodussa liiaksi. Pahimmassa tapauksessa tällä tavalla leviää koko rotuun jokin vika tai perinnöllinen sairaus ja jalostukseen on vaikea löytää koiria, joilla ei tätä vikaa perimässään ole. Ihanteellista olisi käyttää jalostukseen koiria tasaisesti rodun kaikista sukulinjoista ja niin etteivät kaikki sukulinjat sekoittuisi keskenään.

Yksittäisen koiran elinikäinen jälkeläismäärä ei saisi nousta pienilukuisissa roduissa yli 5% ja suuri lukuisissa roduissa yli 2-3% laskettuna rodun neljän vuoden rekisteröintimäärästä. Toisen polven jälkeläisiä saisi pienilukuisissa roduissa olla korkeintaan 10% ja suuri lukuisissa roduissa korkeintaan 2 – 3 % on 24 – 37 ensimmäisen polven jälkeläistä ja toisessa polvessa 4 – 6 % on 49 – 73 jälkeläistä.

(Mäki, www.kennelliitto.fi)

Lapinporokoiralla on tutkitusti koiraroduksi hyvin monimuotoinen ja laaja geenipohja. Geenipohjan säilyminen laajana ei kuitenkaan ole itsestään selvää, vaan on täysin riippuvainen kasvattajien tekemistä jalostusvalinnoista tulevaisuudessa. Rodun lukumäärän kasvaminen tapahtuu joko lisäämällä samojen geenien määrää rodussa suosimalla tiettyjä koiria tai sukuja jalostuksessa tai monipuolistamalla geenipohjaa käyttämällä sukuja ja yksilöitä jalostuksessa mahdollisimman tasaisesti.

4.1.1 Populaation rakenne ja sukusiitos

Lapinporokoirien rekisteröintimäärät kasvoivat melko voimakkaasti 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa. Nyt rekisteröintimäärien kasvu on tasoittunut. Säänkestävää ja suhteellisen tervettä harrastus- ja seurakoiraa etsivät ihmiset ovat kuitenkin edelleen kiinnostuneita rodusta, jonka suosio vaikuttaa vakiintuneen.

Taulukko 1. Lapinporokoiran rekisteröintimäärät, tuontikoirien lukumäärä, jalostuskoirien keskimääräinen ikä sekä keskimääräinen sukusiitosprosentti vuosittain vuosilta 2018–2023. Lähde KoiraNet.

	2023	2022	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014
Pennut (kotimaiset)	324	326	326	362	269	327	333	228	246	266
Tuonnit	5	10	8	2	8	4	6	5	2	4
Rekisteröinnit yht.	329	336	334	364	277	331	339	233	248	270
Pentueet	59	59	57	64	49	59	67	43	48	51
Pentuekoko	5,5	5,5	5,7	5,7	5,5	5,5	5,0	5,3	5,1	5,2
jalostukseen käytetyt eri urokset										
- kaikki	53	54	53	56	43	52	58	37	45	45
- keskimääräinen jalostuskäytön ikä	5v 3kk	5v	5v 1kk	5v 4kk	5v 8kk	5v 4kk	5v 6kk	4v 7kk	4v 7kk	4v 7kk
jalostukseen käytetyt eri nartut										
- kaikki	59	58	56	58	48	53	57	38	44	51
- keskimääräinen jalostuskäytön ikä	4v 3kk	3v 11kk	3v 10kk	4v 1kk	4v 7kk	3v 8kk	4v 1kk	4v	4v 3kk	3v 10kk
Sukusiitosprosentti	2,55%	2,19%	2,24%	2,50%	2,90%	2,72%	3,28%	2,78%	3,97%	3,80%

Sukusiitosasteella tai –prosentilla tarkoitetaan todennäköisyyttä sille, että yksilön geenipari sisältää geenistä kaksi samaa versiota eli alleelia, jotka ovat peräisin samalta esivanhemmalta. Saman esivanhemman tietty alleeli on siis tullut koiralle sekä isän että emän kautta. Ilman sukusiitosta suurin osa yksilöiden geenipareista on heterotsygoottisia eli kahden erilaisen alleelin muodostamia. Silloin haitalliset, usein väistyneesti periytyvät alleelit pysyvät vallitsevan, normaalin alleelin peittäminä. Sukusiitosasteen nousu siis lisää yksilön riskiä sairastua perinnöllisiin sairauksiin tai ilmentää muita perinnöllisiä vikoja. (Mäki, www.kennelliitto.fi)

Koko rodun sukusiitosasteen liian nopea kasvu voi olla merkki ahtaasta jalostuspohjasta. Sukusiitosaste ei saisi kasvaa kuin korkeintaan yhden prosentin sukupolvea kohden eli 0,25 % per vuosi. Verrattuna vanhempaan JTO:ssa olleeseen tietoon, jossa sukusiitosasteessa esiintyi vielä suuria vaihteluita, voidaan kolmen viimeisimmän JTO:n (tiedot 2004–2014, 2007–2017 ja nyt 2018–2023) tietojen perusteella huomata rodun

sukusiitosasteiden keskiarvon asettuneen 2–4% tasolle. Kuutena viimeisimpänä tilastointivuotena sukusiitosasteen keskiarvo näyttää jäävän jopa alle 3 prosenttia. Lapinporokoiran sukusiitosaste on kohtuullisella tasolla, ja keskiarvo ei ole noussut viime vuosina.

Taulukosta 1 voi myös havaita, että tuontikoirien määrä vuodessa on alhainen. Keskimääräinen jalostuskäytön ikä lapinporokoiranartuilla on n. 3-4 vuotta. Uroksella ikä vaihtelee yleensä neljän ja kuuden vuoden välillä. Urosten keskimääräistä ikää nostaa muutamia iäkkäämpänä jalostukseen käytetyt urokset. Narttujen jalostukseen käyttöikä näyttäisi olevan hienoisessa nousussa, urosten käyttöiässä sen sijaan voidaan havaita vuosittaista heittelyä. Rodun kannalta iäkkäämpien koirien jalostuskäyttö on hyväksi, koska vanhempien koirien ominaisuuksista on yleensä enemmän tietoa kuin nuorten. Lapinporokoira on pitkäikäinen, terve rotu, joka on yleensä hyvässä lisääntymiskunnossa vanhempanakin. Nuorten koirien runsas jalostuskäyttö ei ole suositeltavaa.

4.1.2 Jalostuspohja

Lapinporokoira on harvalukuinen koirarotu, jonka jalostuspohja on yksilömäärältään pieni, mutta rodun geenipohja on siitä huolimatta hyvä. Lapinporokoiran geenipohja on laajentunut rotuun ottojen ja kasvattajien tekemien jalostusvalintojen avulla. Tämän suuntauksen tulisi jatkua myös tästä eteenpäin, jotta sukuja ei häviäsi vaan olemassa oleva materiaali saataisiin tehokkaasti jalostuskäyttöön ja säilytettyä. Tämä on tärkeää koska rodussa ei saada uutta jalostusainesta esim. tuontikoirien kautta. Edelleenkin tulee pyrkiä lisäämään myös ns. kotikoirien ja paimennuskäytössä olevien urosten saamista jalostukseen, etenkin harvinaisempia sukulinjoja olevien urosten käyttöä tulisi vielä lisätä.

Suomen Kennelliitto teki yhdessä kotimaisten rotujärjestöjen kanssa kartoituksen kotimaisten rotujen geneettisestä monimuotoisuudesta. Tutkimukseen osallistui noin 100 lapinporokoiraa, jotka edustivat laajasti rodussa esiintyviä erilaisia sukulinjoja. Tutkimuksen tulokset valmistuivat 2013 ja niiden perusteella lapinporokoiran geneettinen monimuotoisuus on erittäin hyvä.

Taulukko 2. Jalostuspohja per sukupolvi 2014-2023. Lähde Koiranet.

	2023	2022	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014
Pentueet	239	229	229	239	218	217	209	184	190	195
- jalostukseen käytetyt eri urokset	174	173	174	172	157	156	154	136	140	140
- jalostukseen käytetyt eri nartut	199	196	194	192	180	185	175	159	160	161
- isät/emät	0,87	0,88	0,90	0,90	0,87	0,84	0,88	0,86	0,88	0,87
- tehollinen populaatio	253 (53%)	250 (55%)	249 (54%)	246 (51%)	229 (53%)	232 (53%)	223 (53%)	201 (55%)	204 (54%)	204 (52%)
- uroksista käytetty jalostukseen	3%	6%	10%	14%	17%	18%	19%	20%	23%	23%
- nartuista käytetty jalostukseen	5%	11%	17%	23%	28%	29%	30%	31%	29%	28%

Tehollinen populaatiokoko kuvaa jalostuspohjan laajuutta. Luku muodostuu siitoskoirien sukupuolijakaumasta eli koirista jotka siirtävät geenejä seuraavaan sukupolveen sekä niiden lukumäärästä. Mitä pienempi tehollinen populaatio on, sitä nopeammin sen keskimääräinen sukusiitosaste kasvaa ja homotsygotia lisääntyy. Jotta tehollisen populaation laskennallinen koko olisi mahdollisimman paikkansa pitävä, se tulee laskea sukupolvea kohden eli neljän - viiden vuoden ajalta.

Verrattaessa taulukon 2 tietoja aiemman JTO:n vastaavaan taulukkoon (2004-2014), voidaan todeta rodun tehollisen populaation koon lapinporokoiralla pysyvän samalla tasolla. Se on merkki rodun populaation varsin tasaisesta jalostuskäytöstä eli yksittäisten yksilöiden jälkeläismäärät eivät ole nousseet huolestuttavan suuriksi usean koiran kohdalla. Luvut antavat kuitenkin ylioitimien arvion tehollisen populaation koosta, sillä sen laskemiseen on käytetty kaavaa, joka sopii vain ideaalin populaation tehollisen koon laskemiseen. Ideaalissa populaatiossa kaikilla yksilöillä on mahdollisuus paritua keskenään (satunnaisparitus) ja niillä on suunnilleen sama määrä jälkeläisiä. Käytetyssä kaavassa ei myöskään oteta huomioon jalostukseen käytettyjen koirien keskinäisiä sukulaisuussuhteita. Koirien ollessa läheistä sukua toisilleen tehollinen populaatiokoko on todellisuudessa pienempi kuin kaava antaa olettaa.

Huolimatta tehollisen populaation hyvistä lukemista, on lapinporokoiran populaatio jakautunut jalostuksessa epätasaisesti. Ongelmana on edelleen joidenkin sukujen huomattavan yleinen esiintyminen koirien sukutauluissa. Hyvin yleisten sukujen suosiminen jalostuksessa voi aiheuttaa harvinaisempien sukujen katoamisen rodun geenikannasta tulevaisuudessa.

Taulukosta voidaan havaita, että rodun isät/emät suhde on kohtuullisen hyvä. Ihanne tilanteessa suhdeluku on 1. Lähimpänä sitä ollaan oltu taulukossa vuonna 2020 ja 2021 luvun ollessa 0,90. Vuosina 2018–2023 luku on ollut heikoimmillaan 0,84, mutta on viime vuosina taas kohentunut. Luku laskee nopeasti, jos edes muutamalla uroksella on useampia kuin yksi pentue rodussa, jossa vuotuiset pentuemäärät eivät ole kovin suuria.

Kun samalle urokselle viedään useita narttuja, vähentää se jonkin toisen, mahdollisesti kokonaan käyttämättömän uroksen mahdollisuuksia jatkaa sukua. Yksittäisen koiran liikakäyttö lisää myös perinnöllisten sairauksien leviämiskä, varsinkin jos jalostukseen käytetään runsaasti kovin nuorta yksilöä. Liikakäytön ehkäiseminen on viime kädessä paitsi kasvattajien, myös uroksen omistajien vastuulla. Rotujärjestön tulee ohjata jalostusta siten, että rodun koko kantaa käytettäisiin jalostukseen mahdollisimman tasaisesti. Tiedottamisella ja jalostusneuvonnalla on mahdollista jossain määrin vaikuttaa kasvattajien tekemiin jalostusvalintoihin.

4.1.2.1 Jalostukseen käytetyimmät urokset ja nartut

Alla olevassa taulukossa 3 on esitetty käytetyimmät lapinporokoiraurokset 2018–2023 aikana niiden kokonaisjälkeläismäärän mukaisessa järjestyksessä. Siitä voi havaita, että lapinporokoirissa ei yhdenkään uroksen prosentuaalinen osuus jälkeläisistä nouse lähelle viittä prosenttia, jota pidetään ehdottomana ylärajana yhdessä sukupolvessa. Yhteensä 68 urosta on tuottanut 50% ajanjakson pennuista.

Taulukko 3. 20 käytetyintä urosta Suomessa vuosina 2018–2023. Lähde: KoiraNet

#	Uros	Tilastointiaikana					Toisessa polvessa		Yhteensä	
		Synt. vuosi	Pentu-eita	Pen-tuja	%-osuus	kumulat %	Pentu-eita	Pen-tuja	Pentu-eita	Pen-tuja
1	MAIJUNTUVAN MATTI MAAKENKÄ	2012	4	28	0,94%	1%	9	36	4	28
2	LUMITURPA VEIVAS	2017	7	26	0,87%	2%	2	12	7	26
3	SAGABERRAN SUSIVOUTI	2011	4	25	0,84%	3%	8	38	4	25
4	KAUKAMETSÄN KÄTKÄLÄINEN	2010	4	24	0,81%	3%	4	25	4	24
5	SAGABERRAN ORIPARONI	2012	4	23	0,77%	4%	6	38	4	23
6	LUMITURPA VARRI	2013	3	23	0,77%	5%	2	10	3	23
7	LUMITURPA ONNI	2013	3	23	0,77%	6%	9	56	3	23
8	KARJAPENI BARUTO	2021	3	22	0,74%	7%	0	0	3	22
9	JULLE	2012	3	21	0,70%	7%	5	32	3	21
10	SHACAL REVOLVERI	2018	3	21	0,70%	8%	1	7	3	21
11	TUHKAVUORTEN SADETAIVAS	2016	4	20	0,67%	9%	2	9	4	20
12	ROSSA	2012	3	20	0,67%	9%	4	22	3	20

13	TUHKAVUORTEN YÖN REVONTULENLOISTO	2012	3	20	0,67%	10%	8	42	3	20
14	CRANEFIELD'S BEANA BURRA	2011	4	19	0,64%	11%	6	35	6	32
15	HATTIVATIN DUMBO	2009	3	19	0,64%	11%	2	13	4	20
16	TINTTARAISEN OSUI JA UPPOSI	2012	3	19	0,64%	12%	4	29	3	19
17	SUOPUNKITYTÖN KOUTERON KOSTE	2015	3	19	0,64%	12%	2	10	3	19
18	SAIKE	2009	4	19	0,64%	13%	7	33	4	19
19	TINTTARAISEN OLLIVANDER	2012	3	18	0,60%	14%	12	73	4	22
20	TINTTARAISEN VILTINVAHTI	2013	2	18	0,60%	14%	4	21	2	18

Taulukosta voidaan havaita, että urosten jälkeläismäärät ovat enimmäkseen kohtuullisella tasolla. Yhdellä koiralla pentuemäärä ylittää jalostuksen tavoiteohjelman suositteleman neljän pentueen maksimipentuemäärän koko elinaikana. Lisäksi kolmella koiralla neljän pentueen maksimisuositusraja on jo täyttynyt. Myös toisen polven jälkeläisiä on muutamilla uroksilla jo runsaasti. Listalla olevista uroksista kuitenkin useampi on vielä niin nuori, että niiden toisen polven jälkeläismäärä kasvaa vasta myöhemmin.

Muutamat listalla olevat urokset ovat toisilleen läheistä sukua sekä useita hieman etäisempiä sukulaisia. Listalla on yksi rotuunotettu uros: Pilvipolun Eemeli.

Pienessä populaatiossa yhden koiran pentuemäärä ei saisi nousta kovin suureksi: neljää pentuetta urosta kohden voidaan pitää kohtuullisen jalostuskäytön ylärajana lapinporokoirauroksella. Yli kolmekymmentä jälkeläistä yhdelle urokselle on liian paljon riippumatta koiran taustoista, terveydestä tai muista ominaisuuksista. Yhdelle urokselle kasaantuvat astutukset ovat aina pois jonkin toisen, mahdollisesti vielä täysin käyttämättömän uroksen jälkeläisistä. Rodun kannalta mahdollisimman monen eri uroksen käyttö jalostukseen on huomattavasti parempi vaihtoehto kuin yhden ja saman uroksen runsas käyttö. Etenkin nuoren uroksen liiallinen jalostuskäyttö voi olla rodussa erittäin haitallista. Nuoresta koirasta ei voida vielä tietää sen terveyttä myöhemmällä iällä näkyvien perinnöllisten sairauksien osalta.

Taulukko 4. 20 käytetyintä narttua Suomessa vuosina 2014–2022. Lähde: Koiranet.

#	Narttu	Tilastointiaikana				Toisessa polvessa		Yhteensä	
		Synt. vuosi	Pentueita	Pentuja	%-osuus ▼	Pentueita	Pentuja	Pentueita	Pentuja
1	LUMITURPA SIRPPI	2013	5	47	1,58%	10	44	5	47
2	SUOPUNKITYTÖN POROPARKKI	2015	3	24	0,81%	3	14	3	24
3	LUMITURPA SUOKUKKA	2012	3	22	0,74%	15	75	3	22
4	SUUKKOSUUN HELMESTÄ HIOTTU	2014	3	22	0,74%	6	22	3	22
5	LUMITURPA HELMIÄINEN	2011	3	21	0,70%	19	84	4	25
6	NASTI	2013	3	21	0,70%	5	32	3	21
7	UNNA	2014	3	21	0,70%	2	14	3	21
8	MANTA	2016	3	21	0,70%	3	15	3	21
9	SUOPUNKITYTÖN LOVINOITA	2014	3	21	0,70%	7	32	3	21
10	TUHKAVUORTEN YÖN TÄHTITIUKU	2012	3	20	0,67%	1	5	3	20
11	PIHLAJAMÄEN PÄIVÄNSÄDE	2013	2	18	0,60%	5	37	2	18
12	PIHLAJAMÄEN ULLA TAALASMAA	2019	2	17	0,57%	0	0	2	17
13	LECIBSIN ÅILI	2016	2	17	0,57%	0	0	2	17
14	TUHKAVUORTEN KORPIKAISLA	2013	3	17	0,57%	4	20	3	17
15	KUUNKAJON VIIDES VUODENAIKA	2017	2	17	0,57%	0	0	2	17
16	SUOPUNKITYTÖN ELLESKAPPI	2013	3	17	0,57%	4	27	3	17
17	KIELA	2016	3	17	0,57%	4	23	3	17

18	CHEVROTT'S COLYMEA	2015	3	17	0,57%	2	11	3	17
19	CRANEFIELD'S PEARLY FROZEN AZALEA	2013	3	17	0,57%	5	26	3	17
20	SUUKKOSUUN TULISUUDELMA	2011	3	16	0,54%	2	11	4	24

Taulukossa 4 on esitetty käytetyimmät lapinporokoiranartut 2014–2022 aikana. Lapinporokoiranarttujen pentuemäärät ovat pysyneet kohtuullisina: nartuilla teetetään yleensä enimmillään 3 pentuetta elämän aikana. Se ei rasita pitkäikäistä tervettä rotua kohtuuttomasti, jos pentueiden välillä pidetään riittävästi välivuotia. Rodussa, jossa urostenkin jälkeläismäärät pysyvät kohtuullisella tasolla, voi jalostukseen käytetyn nartun merkitys olla yhtä suuri tai jopa suurempi kuin uroksen. Narttujen listalle mahtuu neljä rotuunotettua koiraa: Unna, Kiela, Nasty ja Nasti.

Käytetyimpien narttujen ja urosten osalta tulee huomioida myös näiden lähisukulaisuussuhteita, jotka vaikuttavat rodun geenipoolissa tällä hetkellä mainitsemisen arvoisena, kuten *Lumiturpa Helmiäinen* (5.), jolla on 84 toisen polven jälkeläistä, on *Cranfield's Pearly Frozen Azalea* (19.) emä. Helmiäisen veli, *Lumiturpa Herkko*, on eniten käytetyn nartun *Lumiturpa Sirppi* ja narttusisarusten *Suukkosuun Helmestä Hiottu* (sijalla 4, 22 jälkeläistä) ja *Suukkosuun Liekeistä Loitsuttu* (14 jälkeläistä), isä. Kolmanneksi eniten käytetyllä nartulla, *Lumiturpa Suokukka*, on 75 toisen polven jälkeläistä ja pentue uroksen *Tinttaraisen Osui ja Upposi* (16.) kanssa. Tinttaraisen O-pentueella näyttäisi olevan varsin runsas käyttömäärä, kun pentuesisaruksista on jatkojalostuksessa urosten sijalla 19. oleva *Tinttaraisen Ollivander* ja näistä neljä muutakin pentuesisarusta. Ollivanderilla on myös ajanjaksolla eniten, 73, toisen polven jälkeläistä.

4.1.2.2 Rotuunotetut koirat

Lapinporokoirien rekisteri on edelleen avoin ja rotuun voidaan ottaa koiria, jotka täyttävät tietyt rotuunottokriteerit. Lapinporokoirien rotuunoton vaatimuksena on, että koiran vanhemmat eivät ole rekisteröityjä (jos molemmat vanhemmat ovat rekisteröityjä, koiraa ei voida rekisteröidä rotuunoton kautta, vaan normaalin rekisteröimiskäytännön mukaisesti) ja koiran tulee olla poronhoitoalueen rekisteröimätöntä käyttökoirakantaa. Rotuun ei oteta puhdasrotuisia puutteellisten pevisa-tarkastusten tai ylitiheän pennuttamisen takia rekisteröimättä jätettyjä koiria. Liitteenä jalostusentavoiteohjelmassa on lapinporokoiran ja suomenlapinkoiran voimassa oleva rotuunottokäytäntö. Koiran omistaja esittää koiraa tarjottavaksi rotuun kirjallisesti ja toimittaa vapaamuotoisen hakemuksen rotujärjestön jalostustoimikunnalle. Hakemuksesta tulee selvittää koiran tiedot (nimi, syntymäaika, sukupuoli, käyttötarkoitus, kasvattaja) sekä omistajan tiedot (nimi, puhelinnumero, osoite) ja sukua mahdollisimman tarkoin selvitettyinä. Liitteenä on mahdollista toimittaa myös paliskunnan poroisännän antama lausunto koiran työkäytöstä.

Jalostustoimikunta käsittelee hakemuksen ja jos se hyväksytään, järjestetään koiran ulkomuotoarvostelu esimerkiksi jonkin tapahtuman yhteydessä tai tarvittaessa jopa koiran kotona. Koiran ulkomuodon arvioi kaksi rotuun ottoon hyväksyttyä tuomaria. Jos ulkomuototuomarit puoltavat rotuunottoa, käsittelee rotujärjestön hallitus asian ja esittää rotuun ottoa Kennelliitolle. Jos Kennelliitto hyväksyy rotuunoton, koira voidaan rekisteröidä.

Kotimaisten rotujen rotuunotetuista koirista ei peritä rekisteröimismaksua koiran omistajalta. Rotuunotettavan koiran tulee olla tunnistusmerkitty viimeistään ulkomuotoarvostelun yhteydessä. Ennen rekisteröintiä koirasta tulee ottaa näyte dna-määrittystä varten. Lappalaiskoirat ry korvaa dna-näytteen analysoinnista sekä tunnistusmerkityksestä aiheutuneet maksut, mikäli koira toimii työkoirana poronhoidossa.

Kennelliiton KoiraNetissä olevat tiedot rotuunotetuista koirista ja niiden sukutauluista ovat monilta osin puutteellisia. Tämä vaikeuttaa varsinkin uudempien kasvattajien jalostusvalintojen tekoa, koska tietojen hakeminen rotuunotettujen koirien mahdollisista sukulaisuussuhteista voi olla toisinaan työlästä. Siksi jalostuksen tavoiteohjelmaan on koottu tietoja mahdollisimman monesta rotuunotetusta koirasta, jotka vaikuttavat edelleen nykykannassa. Näiden alla mainittujen koirien lisäksi on rotuunottoja tehty huomattavasti

enemmän, mutta monet koirat ovat jääneet käyttämättä tai suku ei ole jatkunut ensimmäisen sukupolven jälkeen lainkaan.

Tiedossa olevien sukulaisuussuhteiden lisäksi joillain koirilla saattaa olla sukulaisuussuhteita, jotka eivät ole tiedossa. Yhä enenevässä määrin on huomattavissa, että rotuunotettujen taustoista löytyy tänä päivänä myös rekisteröidyssä kannassa olevia lapinporokoiria. Tämä tulisi kasvattajien huomioida rotuunotettujen koirien jalostuskäyttöä suunnitellessaan.

Taulukossa on huomioitu Suomessa rekisteröidyt koirat. Taulukkoa lukiessa tulee muistaa, että rekisteröimättömillä vanhemmilla saattaa olla samoja nimiä, mutta aina kyseessä ei ole sama koira. Esimerkiksi Zigga (Ziggu tai Tsikka) on erittäin yleinen nimi nartulla ja siksi Zigga tai Ziggu nimisiä koiria on omina listalla useita (esimerkiksi Iresa kennelin kantakoirien emät). Yhä enenevässä määrin on huomattavissa, että rotuunotettujen taustoista löytyy tänä päivänä myös rekisteröidyssä kannassa olevia lapinporokoiria. Tämä tulisi kasvattajien huomioida rotuunotettujen koirien jalostuskäyttöä suunnitellessaan.

1980-luvulla rotuunotetut ja suvuissa edelleen merkittävästi vaikuttavat koirat

Nimi	sp.	rek.no.	kasvattaja	pentueita	jälkeläisiä	2. p.jälk.
Bennu ⁽¹⁾ (Runne 18600H/85 - Ziggu)	u.	21459/87	Siiri Vasara, Enontekiö	9	55	146
Cuku (tunt-tunt)	n.	15113/86	Anni-Marja Valkeapää, Enontekiö	2	2	6
Gaissa Ziergu (Blindin Runne- Musti)	n.	15121/86	Vilho Nyyssönen, Leppävirta	4	20	105
Piera ⁽²⁾ (Menes-Lappi?-Tessu)	u.	08723U/80	Lenne Pehkonen, Inari	14	64	159

- 1) Bennun isä Runne on rekisteröity koira, jonka vanhemmat ovat Tilhku 29505G/84 ja Toiskan Hauvgge. Tilhkun isä Runne U138407 vaikuttaa rodussa myös toisen poikansa, rekisteröimättömän Tshapen kautta. Tshape on rotuunotetun Santun 32067/96 isä ja rotuunotetun Siivin 40523/95 emänisä.

Bennun emä Ziggu Jouni S Labban kasvattama ja Siiri Vasaran omistama narttu, jonka isä Tsahpi (Iso-Jounin Tsahpi) on myös rekisteröimättömän Tilhkun isä. Tilhku vaikuttaa rotuun Iresa Dpentueen ja rotuunotetun Loitsun isänä. Iso-Jounin Tsahpin isä on rekisteröimätön Ketolan Tilko, joka löytyy myös em. Santun ja Siivin taustalta.

- 2) Pieran vanhemmat eivät ole tiedossa, mutta sen epäillään olleen Menes-Lapin isälinjaa, mahdollisesti Menes-Lapin poika. Pieran isäksi on merkitty Nasse, joka oli Menes-Lapin kutsumanimi.

1990-luvulla rotuunotetut ja suvuissa edelleen vaikuttavat koirat

Nimi	sp.	rek. no	kasvattaja	pentueita	jälkeläisiä	2. p.jälk.
Ahku (tunt- Zinaidan Inka 45183/95)	n.	29050/98	Taru Kiira, Muonio	1	5	19
Aksu ⁽⁶⁾ (tunt-Calmu 22798/91)	u.	25505/92	Maaret Länsman, Inari (Lisma)	7	29	20
Cahpe (tunt-tunt)	u.	39657/94	Juhani ja Lea Magga, Inari (Ivalo)	1	1	21

Calmu ⁽⁶⁾ (tunt-tunt)	n.	22798/91	Maarit Länsman, Inari (Lisma)	1	2	36
Cikka ⁽⁸⁾ (tunt-tunt)	n.	22805/91	Anni-Marja Valkeapää, Enontekiö	1	1	8
Cikki (Tساهpe-Cikki)	n.	29051/98	Berit Kristine Hetta, Kautokeino, Norja	4	16	34
Eppu (tunt-tunt)	n.	39568/94	Tarja ja Heikki Ylitalo, Enontekiö	1	8	17
Halla ⁽⁴⁾ (Risukarhin Sirma 04922/88- Pihkka29053/98)	n.	24818/99	Merja Wahlroos, Sipoo	1	6	5
Iresa Darfi ⁽⁷⁾ (Tilhku-Ziggu)	n.	29532/93	Iris Aintila /Siiri Vasara	3	7	45
IresaDavvenasti ⁽⁷⁾ (Tilhku-Ziggu)	n.	25504/92	Iris Aintila / Siiri Vasara	1	6	17

Iresa Diidii ⁽⁷⁾ (Tilhku-Ziggu)	n.	25843/92	Iris Aintila / Siiri Vasara	4	21	37
Iresa Ranne ⁽⁵⁾ (Blindin Runne-Ziggu)	n.	22801/91	Iris Aintila / Siiri Vasara	2	13	17
Jeppe ⁽⁶⁾ (tunt- Calmu 22798/91)	u.	24913/92	Maaret Länsman, Inari (Lisma)	1	7	6
Koutsu ⁽⁴⁾ (Nat Fogel Tihki 14727/91-Pikka SF16973/90)	u.	39351/94	Mauno Hietanen, Kittilä (Köngäs)	1	5	5
Lunki (Poromiehen Tilikko Y003978 -Miska)	u.	35018/90	Reino Jaakkola, Pelkosenniemi	3	19	17
Lunkki ⁽¹³⁾ (tunt-tunt)	u.	02969/90	Norjan Kirkkoniemestä	2	10	22
Loitsu ⁽⁷⁾ (Tilhku-tunt.)	n.	39573/94	Siiri Vasara, Enontekiö	3	14	7
Mortti (Lunki35018/90 - Silmu)	u.	28615/06	Seppo Martin, Pelkosenniemi (Kairala)	2	14	49
Penna (tunt-Cuku 15113/86)	u.	29347/94	Anni-Marja Valkeapää, Enontekiö	1	6	61
Pennu (tunt-tunt)	u.	27779/98	Per Anders Hurri, Ruotsi	2	14	29
Pihkka (tunt-Täpä)	n.	29053/98	Helvi Tiisala, Helsinki	1	1	6
Pimu (tunt-tunt)	n.	04169/90	Anni Mäkitalo, Enontekiö (Palojoensuu)	2	8	4
Pittus ⁽¹⁾ (tunt-tunt)	n.	03207/90	Siiri Vasara, Enontekiö	2	6	2
Porho ⁽¹⁾ (tunt-Pittus 03207/90)	n.	23824/92	Auvo Autio, Sodankylä	2	2	9

Rane (?-Roosa SF20085/88)	u.	29348/93	Arja Latvala, Lehmäjoki	3	16	59
Rulle ⁽¹⁰⁾ (Aksi-tunt.)	u.	39567/94	Onni Suvanto, Kittilä (Tepasto)	1	2	26
Runne ⁽⁵⁾ (Blindin Runne -Ziggu)	u.	39652/94	Siiri Vasara, Enontekiö	1	1	4
Räimä ⁽¹²⁾ (tunt-tunt)	n.	27267/98	Ruotsi	2	13	0
Skarppi (tunt.-tunt.)	u.	29351/93	-	5	25	19
Santtu ⁽³⁾ (Tساهpe-Siivi)	u.	32067/96	Helvi Tiisala, Helsinki	2	11	23
Seita (tunt-tunt)	n.	24911/92	Elisabet Blind, Ruotsi	2	3	2
Seri (tunt-tunt)	u.	39348/94	Tuomas Näkkäläjärvi, Enontekiö	3	15	43
Siivi ⁽³⁾ (Pilkki-Täpä)	n.	40523/95	Helvi Tiisala, Helsinki	2	7	48
Tepa ⁽¹⁰⁾ (Rulle39567/94 -Viku)	n.	40524/95	Onni Suvanto, Kittilä (Tepasto)	1	6	14
Tساهpe ⁽²⁾	u.	39563/94	Paavo Autto, Kittilä (Raattama)	0	0	12
Täplä ⁽¹¹⁾ (tunt-Jeppe)	n.	24912/92	Reino Yli-Suvanto, Kittilä	2	10	25
Viki ⁽¹⁰⁾ (Rulle39567/94 -Viku)	u.	27778/98	Onni Suvanto, Kittilä (Tepasto)	2	12	10
Vilkeri ⁽⁸⁾ (tunt-Cikka 22805/91)	n.	29349/93	Eine Kyrö, Kolari (Venejärvenkylä)	2	8	4
Vilijonka ⁽¹¹⁾ (tunt-Jeppe 33044/89)	n.	40525/95	Reino Ylisuvanto, Kittilä	1	9	16
Viksu ⁽⁹⁾ (Musti – Zigga 23825/92)	n.	28607/96	Paavo Autto, Kittilä (Raattama)	3	12	39

Zigga ⁽⁹⁾ (tunt-tunt)	n.	23825/92	Paavo Autto, Kittilä (Raattama)	1	1	12
(Tolva) Ämmi (tunt-tunt)	n.	26242/94	Matti Kuivila, Sodankylä	2	11	60

- 1) Pittuksella on yksi rekisteröity pentue, josta kukaan ei ole jatkanut sukua. Tämän lisäksi sillä on kuitenkin rotuunotettu tytär Porho 23824/89, jolla on rekisteröitynä kaksi yhden pennun pentuetta Lecibsin kennelissä.
- 2) Tsahpe ei saanut Suomeen yhtään pentuetta, mutta sillä on yksi pentue Ruotsissa Fjällfarmens kennelissä. Tästä pentueesta on jatkanut sukua Fjällfarmens Cammo, jolla on Suomessakin kaksi pentuetta. Lisäksi Fjällfarmens Cammon ruotsalaissyntyisiä jälkeläisiä on käytetty jalostukseen myös Suomessa. Tsahpen vaikutus rotuun on varsin merkittävä poikansa kautta.
- 3) Siivi ja Santtu polveutuvat suoraan Porokoiratutkimuksen koirista ja ovat sukua sekä Bennulle 21459/87 että Iresa D-nartuille.
- 4) Hallan ja Koutsan isät Risukarhin Sirma ja Nat Fogel Tihki ovat rekisteröityjä suomenlapinkoiria.
- 5) Iresa Ranne ja Runne ovat sisaruksia. Runnella on yksi rotuunotettu poika Roope 42528/04, joka on jatkanut sukua. Rotuunotetulla Gaissa kennelin kantanartulla Gaissa Ziergulla on sama isä kuin Iresa Rannella ja Runnella.

- 6) Calmun pojat Jeppe ja Aksu on rekisteröityjä rotuunoton kautta. Myös urokset Murre ja Julle sekä narttu Prutku ovat Calmun jälkeläisiä ja vaikuttavat rotuun rotuunotettujen jälkeläistensä kautta, vaikka ovatkin itse rekisteröimättömiä. Myös 2000-luvulla rotuunotetut Anttu 18350/04, Jeri 17920/04, Cappi 47522/03 ja Pesku 47429/03 kuuluvat tähän sukuun.
- 7) Iresat Darfi, Davvenasti ja Diidii ovat siskoksia samasta pentueesta. Loitsu on niiden kanssa samasta isästä ja myös Loitsun ja Iresa D-narttujen emät ovat luultavasti siskoksia. Isänsä kautta ne ovat sukua myös Siiville 40523/95 ja Santulle 32067/96 sekä Bennulle 21459/87
- 8) Cikkalla on vain yksi rotuunotettu tytär Vilkeri, joka on jatkanut sukua.
- 9) Ziggan suku on jatkunut rotuunotetun tyttärensä Viksun kautta. Viksulla on normaalisti rekisteröityjen pentujensa ohella kaksi rotuunotettua jälkeläistä Halle ja Nikke, joilla molemmilla on jälkeläisiä rodussa.
- 10) Rullella on kaksi rotuunotettua jälkeläistä Tapa ja Viki. Ne ovat molemmat jatkaneet sukua.
- 11) Täplä ja Vilijonkka ovat sisaruksia samasta pentueesta.
- 12) Ruotsista tuodulla Räimällä on Suomessa kaksi pentuetta, joista yksikään koira ei ole jatkanut sukua Suomessa. Räimän pojalla Pankalla on kuitenkin Ruotsissa yksi pentue.
- 13) Lunkkin jälkeläisistä on jatkaneet sukua Rookin ja Mustin rekisteröityjen pentueiden ohella myös uros Turre rekisterin ulkopuolella. Turren rekisteröimättömän pojan Alju Ekun eli Härmin tytär Hallè ja poika Nikke ovat molemmat otettu' rotuun ja ne ovat myös saaneet rekisteröityjä jälkeläisiä. Hallèn ja Nikken emä on rotuunotettu Viksu.

2000-luvulla rotuunotetut koirat

Nimi	sp.	rek.no	kasvattaja	pentueita	jälkeläisiä	2. p. jälk.
Aada ⁽¹⁶⁾ (Aatu-Aigi)	n.	ER41274/14	Marika Hämäläinen, Kängäs	2	6	10
Anttu ⁽⁵⁾ (Aksu 25505/92- Lotta)	u.	18350/04	Kullervo Ruumensaari, Rovaniemi	5	31	56
Calbmo ⁽²⁰⁾ (Poromiehenpoika FI41842/14- Sahpe)	u.	ER51676/20	Anna-Maria Kotavuopio, Peltovuoma	1	5	-
Calmmo ⁽¹⁷⁾ (Zebu-Iresa Webba)	u.	ER51676/20	Nils Anders Blind, Karesuvanto	1	9	23
Cappi ⁽⁵⁾ (Murre-Hankamukan Ottilia 27030/01)	u.	47522/03	Ari Kustula, Ivalo (Tolonen)	2	12	18
Hallè ⁽²⁾ (Alju Eku I. Härmi-Viksu)	n.	49919/05	Alpo Laitila, Sodankylä	1	6	15
Helmiina ⁽⁹⁾ (Ranni-Rita)	n.	51812/08	Tarja ja Heikki Ylitalo, Enontekiö	1	4	18
Hillevi ⁽¹³⁾ (Poropeukalon Pyrypoika-Koiru)	n.	ER32432/15	Jyrki Raatikainen, Ruukki	1	7	25
Igor (Musti-Tilkku)	u.	45338/05	Risto Salonen, Peltovuoma	2	15	0
Jeri ⁽⁵⁾ (Julle-Alju Nästi)	u.	17920/04	Matti Kuivila, Sodankylä	4	20	42
Julle ⁽¹⁹⁾ (Bennu-Iresa X-odus)	u.	ER49315/14	Siiri Vasara, Kilpisjärvi	3	21	32
Kiela ⁽⁷⁾ (Korpikairan JäämyrskyFI17941/14- Cahppe)	n.	ER15144/18	Juha Virkkunen, Taivalkoski	3	17	23
Kuje ⁽²⁰⁾ (Poromiehenpoika FI41842/14- Sahpe)	n.	ER31028/18	Anna-Maria Kotavuopio, Peltovuoma	1	7	8
Leevi ⁽¹⁹⁾ (Bennu-Iresa X-odus)	u.	ER41285/14	Siiri Vasara, Kilpisjärvi			
Lilli ⁽⁹⁾ (Ranni-Rita)	n.	ER14769/11	Heikki Ylitalo, Enontekiö	1	6	10
Lyyli ⁽¹⁾ (työkoira Kautokeinosta-Cigga)	n.	ER42123/07	Kaisa Korpijaakko-Labba, Enontekiö (Pousujärvi) (koira kuollut, ennen kuin ehtinyt saamaan rekisteröityjä jälkeläisiä)	-	-	-
Murke ⁽²⁰⁾ (Salmo-Diggal)	n.	ER52221/18	Kirsti Laiti, Utsjoki	1	9	23
Murunaattuneächel ⁽¹¹⁾ (Salmu-Sunna)	n.	ER41537/13	Tuomas Näkkäläjärvi, Näkkäläjärvi	-	-	-

Naska ⁽¹⁾ (Ranne-Cigga)	n.	14268/05	Kaisa Korpjiaakko-Labba, Enontekiö (Pousujärvi)	2	11	40
Nasti ⁽¹⁵⁾ (Calmmo-Penu)	n.	ER32283/15	Marieanne Kumpulainen, Kautokeino	3	21	32
Nasty ⁽⁷⁾ (Korpikairan Jäämyrsky FI17941/14 -Cahppe)	n.	ER40791/19	Juha Virkkunen, Taivalkoski	2	16	-
Nikke ⁽²⁾ (Alju Eku I. Härmi-Viksu)	u.	18355/04	Alpo Laitila, Sodankylä	2	11	37
Niti ⁽¹⁷⁾ (Zebu-IresaWebba)	u.	ER41278/14	Nils Anders Blind, Karesuvanto	1	6	17
Pennu ⁽²⁰⁾ (Ranne-Piki)	n.	ER41286/14	Pentti Keskitalo, Peltovuoma	0	0	0
Pepi (Virku-Vilkke)	u.	51820/08	Karen Anna Proksi, Enontekiö (Palojärvi)	3	12	29
Pesku ⁽⁵⁾ (Murre- Hankamukan Ottilia 27030/01)	u.	47429/03	Ari Kustula, Ivalo (Tolonen)	1	1	2
Pietu ⁽⁶⁾ (Jekku SF09155/91 -Noora)	u.	ER52052/09	Hilkka ja Paavo Vitikka, Kolari	1	2	5
Piki ⁽¹⁷⁾ (Zebu- Jalakapojan Niehku)	u.	ER49314/14	Nina Maarit West, Lemmenjoki	0	0	0
Pilvipolun Eemeli ⁽¹⁰⁾ (Onni- Pilvipolun Pipariakka ER10084/05)	u.	ER19072/1 8	Kirsti Hassinen, Koli	4	16	8
Pilvipolun Mansi ⁽¹⁰⁾ (Onni- Pilvipolun Pipariakka ER10084/05)	n.	ER19073/1 8	Kirsti Hassinen, Koli	1	5	19
Pösö ⁽¹²⁾ (Pilkka-Kira)	u.	ER41328/15	Marianne Nieuwenhuis, Muonio	1	6	24
Ranne ⁽²⁰⁾ (Oskari Wallen koira-Nippe)	u.	ER41297/14	Pentti Keskitalo, Peltovuoma	3	8	5
Rannu ⁽¹³⁾ (Musti-Nasti)	u.	ER22676/17	Anni-Marja Vanhapiha, Näkkälä	2	10	27
Remu ⁽¹³⁾ (Mössö-Nasti)	u.	ER41298/14	Anni-Marja Vanhapiha, Näkkälä	2	6	16
Ressu ⁽⁸⁾ (Cahbbe-Cukka)	u.	ER52051/09	Karen Anna Buljo, Kautokeino, Norja	1	5	9
Riimu ⁽¹⁾ (Vauhtitassun Meahccemanni-Louhi)	n.	ER12846/11	Olavi Rauhala, Rauhala	1	6	-

Riitu ⁽¹⁷⁾ (Zebu- Jalakapojan Niehku)	n.	ER41300/14	Nina Maaret West, Lemmenjoki	1	3	0
Ronja ⁽¹³⁾ (Poropeukalon)	n.	ER32431/15	Jyrki Raatikainen, Ruukki	1	5	14

Pyrypoika-Koiru)						
Roope ⁽⁴⁾ (Runne 39562/09 -Prutku)	u.	42528/04	Juhani Länsman, Inari	1	4	0
Ryyti ⁽¹⁴⁾ (Vilge-Muste)	n.	ER32433/15	Mikkel Sokki, Kautokeino	2	13	7
Sasu ⁽²¹⁾ (Mikki ER41465/06 -Nelli)	n.	ER49313/14	Matti Takala, Sodankylä	1	2	10
Siekkis ⁽²²⁾ (Cahppe-Saike)	n.	ER41299/14	Maret Inger Gaup, Maze, Norja	0	0	0
Tessu ⁽²⁰⁾ (Ranne-Piki)	u.	ER49798/14	Pentti Keskitalo, Peltovuoma	2	13	3
Tessuli ⁽⁷⁾ (Hankamukan Hemuli -Fantti)	n.	ER52053/09	Rainer Tuomaala, Ranua	2	9	12
Tilhku ⁽¹¹⁾ (Mösse-Nasti)	n.	ER41329/15	Anni-Marja Vanhapiha, Leppäjärvi	2	13	25
Tsikku ⁽³⁾ (Tjakke's Zeeke -Unni)	n.	81832/08	Anita Ponga, Vassijaure, Ruotsi	3	16	20
Unna ⁽¹¹⁾ (Musti-Nasti)	n.	ER22677/17	Anni-Marja Vanhapiha, Näkkälä	3	21	14
Vinski ⁽³⁾ (Tjakke's Zeeke -Unni)	u.	51832/08	Anita Ponga, Vassijaure, Ruotsi	2	9	-
Unnamaaret ⁽¹¹⁾ (Mösse-Nasti)	n.	ER41538/13	Anni-Marja Vanhapiha, Näkkälä	-	-	-

- 1) Naska, Lyyli ja Riimu edustavat kaikki samaa narttulinjaa, joka on peräisin 1990-luvulla rotuunotetusta Iresa Diidiistä. Iresa Diidiin ja 1980-luvulla rotuunotetun Bennun tytär Iresa Humoreski on Kaisa Korpjaakko-Labban omistaman Ciggan emä. Ciggan on kasvattanut Tuija Rinne. Ciggan isä on Tsierrgi-niminen uros (om. Aslak Proksi), joka on 1990-luvulla rotuunotetun Siivin isän Pilkin poika. Siivi vaikuttaa lapinporokoirarotuun Nequam-kennelin kantanarttuna.
Naska emä on Kaisa Korpjaakko-Labban Cigga ja isä on Ranne.
Riimun isä on rekisteröity lapinporokoiraus Vauhtitassun Meahccemanni, jolla on rodussa entuudestaan kaksi rekisteröityä pentuetta Suomessa ja yksi Ruotsissa. Riimun emä on Kaisa Korpjaakko-Labban kasvattama työkoira Louhi, joka on täyssisarparituksesta Kivijärven Noppe ja Rino. Noppen ja Rinon vanhemmat ovat Kautokeinosta peräisin oleva Nils Johan Labban uros Ranne ja Kaisa Korpjaakko-Labban Cigga. Ciggan emä on Iresa Humoreski ja isä Aslak Proksin omistama Tsierrgi.
- 2) Nikke ja Hallè ovat sisarukset, joiden emä on rotuunotettu Viksu ja isä rekisteröimätön Matti Kuivilan kasvatti Alju Eku eli Härmi.
- 3) Vinski ja Tsikku ovat Ruotsissa tuodut sisarukset, joiden jalostuskäyttö on vasta alkanut. Niiden isä on rekisteröity Tjakke's Zeeke, jonka taustalla on mm. suomalainen uros Nequam Alfa (Niku-Siivi) ja emä on rekisteröimätön Unni, joka on taustaltaan ruotsalaista ns. Jokkmokin porokoirien sukua.
- 4) Roopen isä on rotuunotettu Runne, joka on Iresa Rannen veli. Emä Prutku on rotuunotetun Calmun tytär ja Aksun ja Jepen sisarpuoli. Valitettavasti Roopella on todettu HC.
- 5) Cappi, Pesku, Anttu ja Jeri kuuluvat kaikki samaan sukuun, jonka kantanarttu on vuonna 1992 rotuunotettu Calmu 22798/92. Anttu on Calmun rotuunotetun pojan Aksun 25505/92 poika. Cappi ja Pesku ovat veljekset, jotka ovat Calmun rekisteröimättömän pojan Murren poikia. Jerin isä on Calmun rekisteröimätön poika Julle, joka on Murren ja Prutkun veli.
- 6) Pietun isä Jekku on rekisteröity koira, jonka suku on edustettuna rodussa esimerkiksi toisen poikansa Ottonallin sekä tyttären Tintin Mustan Pimun kautta. Pietun emä Noora puolestaan on rotuunotetun uroksen Tshapen rekisteröimätön tytär. Tshape on Fjällfarmens Cammon isä ja vaikuttaa vahvasti Suomen lapinporokoirakantaan.

- 7) Tessulin isä on rekisteröity lapinporokoirauros Hankamukan Hemuli, joka on toiminut porotöissä. Tessulin emä on rekisteröimätön narttu Fantti s. 2000, jonka isä on Matti Kuivilan Sodankylässä kasvattama uros Nils ja emä on on Rainer Tuomaalan omistama Kittilän Tepastolla 1996 syntynyt Mallu.

Sisarten Kielan ja Nastyn isä on Korpikairan Jäämyrsky FI17941/14 ja emä työkoira ja työkoirataustainen Cahppe. Cahpen isä rekisteröimätön Pörri on tuotu Ruotsin Kuttasesta. Cahppen emä Nelli on aikaisemmin rotuunotetun Inkan ER12847/11 sisko. Inkan suku ei ole jatkunut rekisteröidyissä koirissa. Nellin ja Inkan isä on rekisteröity, työkäytössä ollut Loij-jan Elämänilo ER12066/05 ja emä työkäytössä ollut Nessi. Nessin vanhemmat ovat Hagassessan Aspis Mustis ER20402/03 ja emä Ranualla työkoirana ollut Mallu.

- 8) Ressu on pentuna Norjasta tuotu työkoira Leppäjärveltä. Sen molemmat vanhemmat ovat Kautokeinolaisia työkoiria. Isä on Cahbbe, jonka omistaja on Isah Matte Hetta Kautokeinosta ja emän Cugga on pitkäkarvainen narttu, joka on syntynyt 1998 Pohjois-Norjassa Masin kylässä. Sen jälkeläisiä on porotöissä paljon ja niitä on tuotu myös Suomeen.
- 9) Lillin emä on Rita, jonka omistaa Heikki Ylitalo Enontekiöltä (Hetta). Ritan emä on Ranni, jonka omistaa Esteri Syväjärvi Enontekiön Leppäjärveltä. Ritan isän nimi ei ole tiedossa, mutta se on porokoira Norjan puolelta Kautokeinosta. Lillin isän nimi on myös Ranni ja sen omistaa Esa Kumpulainen Enontekiön Hettasta. Isän emän nimi ei ole tiedossa, mutta omistaja on Otto Suvanto Ylikyröstä. Rannin isä on nimeltään Musti ja sen omistaa Ossi Kumpulainen Enontekiöltä. Musti on Karesuvantolaista sukua. Helmiinan vanhemmat ja kasvattaja ovat samat kuin Lillillä, mutta sen syntymäaika on eri. Ne ovat todennäköisesti täyssisarukset eri pentueista.
- 10) Täyssisarusten Pilvipolun Eemelin ja Pilvipolun Mansin isä Onni polveutuu isän puolelta porokoiratutkimuksen koirista ja emän puolelta suomenlapinkoirasta Pilvipolun Pepestä FIN47548/95 ja rotuunotetusta Kautokeinosta haetusta Cikistä FIN29051/98. Niiden emä Pilvipolun Pipariakan isän Peanu Vaaprotin suku menee myös pääosin porokoiratutkimuksen koiriin ja emän puolelta löytyy myös edellä mainittu Cikki FIN29051/98.
- 11) Unna-Maaret, Remu ja Tilhku ovat pentuesisaruksia. Niiden isä on rekisteröimätön työkoira Mössö ja emä rekisteröimätön työkoira Nasti (Guuge, kasv. Matti Proksi ja Inkeri Syväjärvi*Sunna, kasv. Tuomas Näkkäläjärvi). Remu on kastrotu. Unna ja Rannun emä on myös sama Anni-Marja Vanhapihan omistama Nasti ja niiden isä on Nastin puoliveli, samasta Sunna emästä oleva Musti. Murunaattuneächelin emä on myös edellä mainittu Sunna.
- 12) Pösön isä on työkäytössä ollut uros Pilkkä om. Antti Jussin Vuolla, isänemä rekisteröity lapinporokoira Zinaidan Hippa. Emä Kira, jonka molempien vanhempien suku menee Ruotsin puolelle.
- 13) Hillevi ja Ronja ovat täyssisarukset. Niiden isä on rekisteröity lpk Poropeukalon Pyrypoika ja emä rekisteröimätön Koiru, jonka vanhemmat Musti ja Lunki (Kaaresuvannosta oleva työkoira) edustavat vanhoja porokoiratutkimuksen sukuja.
- 14) Ryytin vanhemmat Vilge ja Muste ovat rekisteröimättömiä työkoiria Kautokeinosta. Molempien omistaja on Mikkel Sokki.
- 15) Nastin vanhemmat Calmmo ja Penu ovat rekisteröimättömiä työkoiria Kautokeinosta. Molempien omistaja on Marieanne Kumpulainen, Kautokeino
- 16) Aadan isä rekisteröimätön työkoira Aatu, oli kotoisin Ivalosta. Emä Aigi on rekisteröimätön työkoira Kittilästä. Molempien omistaja on ollut Marika Hämläinen, Kittilästä.
- 17) Nitin ja Calmmon isä on rekisteröimätön työkoira Kilpisjärveltä Zebu, om. Nils-Matti Vasara ja emä on rekisteröity työkoira lpk Iresa Webba. Nitin ja Calmmon veli- ja sisarpuolet samasta isästä Zebu ovat Piki ja Riitu, joiden emä on rekisteröity työkoira Jalakapojan Niehku.
- 18) -
- 19) Julle ja Leevi ovat täysveljekset. Niiden isä on Matti Kuivilan kasvattama rekisteröimätön Bennu (Tsahpe), om. Siiri Vasara, Kilpisjärvi emä rekisteröity Iresa X-odus.
- 20) Rannen isä Oskari Wallen Norjasta tuoma rekisteröimätön työkoira. Emä rekisteröimätön työkoira Nippe, kasvattajat lisko ja Karen Anne Proksi.

Pennu, Ranne ja Tessu ovat kaikki Pentti Keskitalon kasvatteja. Pennu ja Tessu ovat sisaruksia. Niiden isä on rotuunotettu Ranne ER41297/14 ja emä on rekisteröity lpk, todennäköisesti yhdistelmästä Iresa Yökyöpeli ja Hagassessan Alice Apila.

Täyssisarukset Calbmo ja Kuje ovat taasen Rannen emän Nipen tyttären jälkeläisiä. Calbmon ja Kujeen emänsä on suomenlapinkoirana rotuunotettu Cierggi ER25717/16.

Murken isä Salmo on Arto Kumpulaisen työkoirauroksen ja Möyssyn jälkeläinen. Möyssy taas on suomenlapinkoirana rotuunotettu Cierggi ER25717/16 ja Nipen pentu. Murken emä Diggall on työkoirataustainen ja itse työkoirana toiminut, Norjasta tuotu narttu.

- 21) Sasun isä on rekisteröity lpk Mikki, jonka suku menee rotuunotetun emänsä Naskan kautta Iresa Humoreskiin. Sasun emä on rekisteröimätön työkoira, joka menee suvultaan Matti Kuivilan koiriin.
- 22) Siekkiksen molemmat vanhemmat on norjalaisia rekisteröimättömiä työkoiria. Cahppen omistaa Nils Pedar Gaup ja Saiken Maret Inger Gaup

4.1.3 Rodun populaatiot muissa maissa

Lapinporokoiran hyvä perusterveys sekä monipuolisuus ovat edesauttaneet koirien vientiä ulkomaille jo useamman vuoden ajan. Eniten lapinporokoiria Suomen ulkopuolella on Ruotsissa noin 800 kappaletta. Vuosittain rekisteröidään Ruotsissa noin 65 lapinporokoiraa. Norjassa rekisteröintiluvut ovat kasvaneet. Rekisteröinnit vaihtelevat 40–60 välillä, mukaan lukien tuontikoirat. Seuraavaksi eniten koiria on Alankomaissa, missä rekisteröidään kymmenkunta koiraa vuosittain. Ranskassa ja Tanskassa rekisteröidään alle 10 koiraa vuodessa. Yksittäisiä koiria löytyy myös Virosta, Puolasta, Saksasta, Tsekeistä, Sveitsistä ja Italiasta. USA:ssa on nyt noin 80 lapinporokoiraa, joista suurin osa on syntynyt siellä.

Ulkomailla olevat lapinporokoirat polveutuvat lähes yksinomaan Suomesta viedyistä koirista ja jalostuskäyttö yli maiden rajojen on melko tavallista. Lapinporokoiria voidaan pitää yhtenä populaationa yli maiden rajojen ja geneettisesti erilaisen jalostusaineksen tuominen Suomeen ulkomailta ei ole mahdollista. Poikkeuksena tähän ovat rotuunotetut koirat, jotka ovat taustoiltaan osittain tai kokonaan Norjan tai Ruotsin poronhoitoalueen rekisteröimättömiä työkoirakantaa. Rotuunottoja on tehty Suomen lisäksi myös Norjassa ja Ruotsissa. Osa ulkomailla rotuunotetuista koirista on vaikuttanut jo Suomen lapinporokoirakantaan.

4.1.4 Yhteenveto populaation rakenteesta ja jalostuspohjasta

Lapinporokoiran populaatio on maailmanlaajuisesti pieni geenipoolin ollessa kuitenkin moniin muihin koirarotuihin verrattuna tutkitusti laaja. Rotua esiintyy lähinnä Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa sekä jonkin verran muissa EU-maissa, joiden koirat pohjaavat lähinnä Suomen kantoihin. Pari kasvattajaa toimii Yhdysvalloissa, mutta pienenä rotuna siellä kasvatettuja pentuja ei saa rekisteröityä. Kuitenkin koko maailman kanta polveutuu alkuaan samoilta alueilta lähtöisin olevista koirista. Osalla lapinporokoirista esivanhemmat ovat olleet rekisteröityjä jo 1950- ja 1960-luvuilta asti, mutta monia koiria on otettu rotuun viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana ja niiden merkitys rodulle on suuri. Osalla rotuun otetuista taustat ovat Norjassa tai Ruotsissa, jotkut ovat suomalaista alkuperää. Koirien liikehdintä eri maiden välillä lienee ollut kuitenkin tavallista poronhoitoalueella jo pitkään: hyviä työkoiria on pyritty hankkimaan tarvittaessa naapurimaista.

Vaikka geenipohja on laaja, on se epätasaisesti jakautunut rotuun. Tietyt suvut ja niiden mukana tietyt geenit, ovat rodussa huomattavasti yleisempiä kuin toiset. Siksi tulevaisuudessa olisi tärkeää eri koirien ja eri sukujen tasainen jalostuskäyttö. Yksittäisten urosten tai sisarusarjojen liiallinen käyttö voi olla rodulle tulevaisuudessa riski.

Rotuunotettujen koirien suvuista on harvoin kovinkaan paljon tietoa esimerkiksi perinnöllisten sairauksien osalta. Kuitenkin rotuun otettukin koira voi niitä perimässään kantaa ja siirtää jälkeläisilleen, kuten muutkin rodun yksilöt. Siksi myös rotuunotettujen koirien jalostuskäytössä tulisi olla maltillinen ja seurata niiden ensimmäisten jälkeläisten kehitystä riittävän pitkälle ennen useampien pentueiden tekemistä. Avoimuus esiin tulevista ongelmista on tärkeää kaikkien jalostuskoirien kohdalla, eivätkä rotuun otetut koirat ole tässä suhteessa poikkeus.

Rodun rekisteröintimäärien kasvaminen viimeisten vuosikymmenten aikana on antanut kasvattajille mahdollisuuden entistä laajempaan jalostusmateriaaliin ja karsintaan. Toisaalta suosion kasvu ja sen myötä lapinporokoiran pentujen lisääntynyt kysyntä saattaa myös houkutella kasvattajia laskemaan

jalostuskriteereitään niiden kiristämisen sijaan. Pahimmassa tapauksessa voi olla mahdollista, että suosion nousu houkuttelee rotuun kasvattajia, jotka eivät suhtaudu rotuun niin vastuuntuntoisesti kuin enemmistö kasvattajista suhtautuu esim. keskittymällä vain ulkomuotoa painottuvaan jalostukseen, työkoiran luoteen ja laajana pysyvät geenipohjan kustannuksella. Koska rodun lähes koko populaatio on Suomessa ja olemme rodun kotimaa, on kasvattajilla täällä suuri vastuu lapinporokoiran säilyttämisessä tulevaisuudessakin terveenä ja elinvoimaisena paimenkoirana.

4.2 Luonne ja käyttäytyminen sekä käyttöominaisuudet

Lapinporokoira on parhaimmillaan oiva perhekoira, joka soveltuu hyvin moneen eri harrastukseen. Perustotelevaisuuden kouluttaminen on tarpeellista, jotta koirasta kasvaisi yhteiskuntakelpoinen ihmisen kumppani. Suosituimpia harrastusmuotoja ovat agility, rallytoko, TOKO eli totelevaisuuskoulutus ja palvelukoiralajit haku ja jälki sekä Kennelliiton alaiset kaikille paimenkoiraroduille sallitut lammaspaimennuskokeet. Viime vuosina uusien koemuotojen myötä nosework on kasvattanut suosiotaan lapinporokoiraharrastajien joukossa. Pelkäksi tarhakoiraksi tai vartio- ja suojelukoiraksi lapinporokoira ei sovellu lainkaan. Lapinporokoira ei ole metsästyskoira vaan paimenkoira. Siksi voimakas riistavietti ei ole toivottu ominaisuus, mutta sitä kuitenkin esiintyy rodussa.

4.2.1 Rotumääritelmän maininnat luonteesta ja käyttäytymisestä sekä rodun käyttötarkoituksesta

Rotumääritelmässä kuvaillaan lapinporokoiran luonnetta varsin lyhyesti: oppivainen, rauhallinen, ystävällinen, tarmakas ja palveluhaluinen. Työssään herkkähaukkuinen. Rotumääritelmän tulkintaohjeessa mainitaan lisäksi, että lapinporokoiran olevan älykäs, oppivainen, rauhallinen ja ystävällinen. Vieraita kohtaan melko välinpitämätön, narttu voi olla hyvinkin pidättyväinen. Tätä vieraita kohtaan pidättyvää eli välinpitämättömyyttä, ei pidä sekoittaa kuitenkaan arkuuteen. Ihmistä kohtaan vähäisinkin aggressiivisuus on hylkäävää. Koirat eivät saa myöskään räyhätä toisilleen. ”Räyhäämisellä” tarkoitetaan koiran aggressiivista käyttäytymistä toisia koiria kohtaan esimerkiksi näyttelytilanteissa.

4.2.2 Jakautuminen näyttely- / käyttö- / tms. -linjoihin

Lapinporokoira ei ole jakautunut näyttely- tai käyttölinjoihin. Suvusta riippumatta lapinporokoira voi omata alkuperäiseen työkäyttöön tarvittavia ominaisuuksia.

4.2.3 PEVISA-ohjelmaan sisällytetty luonteen ja käyttäytymisen ja / tai käyttöominaisuuksien testaus ja / tai kuvaus

Lapinporokoirien luonne- ja käyttöominaisuuksia ei ole sisällytetty PEVISA:an.

4.2.4 Luonne ja käyttäytyminen päivittäistilanteissa

Luonne- ja käyttäytymiskysely

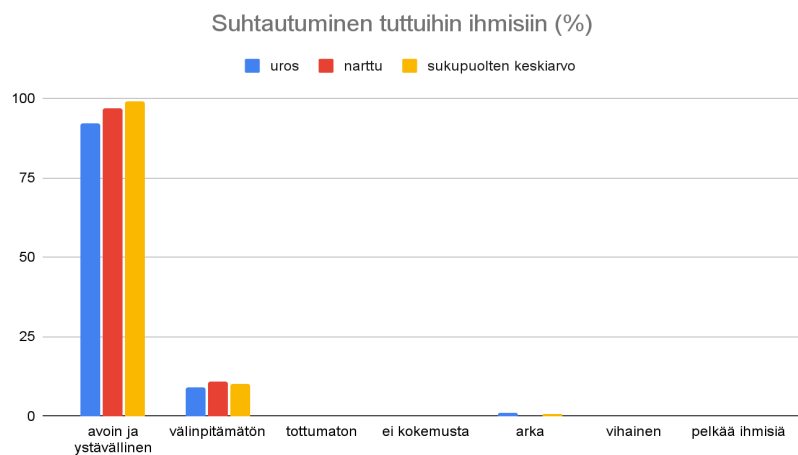
Lapinporokoirien luonteista on kerätty tietoa koirien omistajilta luonne- ja käyttäytymiskyselyn muodossa Lappalaiskoirat ry:n verkkosivuilla marraskuusta 2022 lähtien. Kyselyn tarkoituksena on kartoittaa yli kaksivuotiaiden lapinporokoirien luonnetta ja käyttäytymistä niiden arkielämässä. Kysely on verkkosivuilla pysyvästi, mutta tätä jalostuksen tavoiteohjelmaa varten tiedonkeruu katkaistiin 30.4.2023. Siihen mennessä

luonnekyselyyn oli kertynyt vastauksia 191 lapinporokoirasta, joista 92 oli uroksia ja 99 narttuja. Huomioitavaa on, että alla esitetyissä kaavioissa prosenttiosuudet saattavat yhteenlaskettuina ylittää 100 %, koska useissa kysymyksissä vastaajilla on mahdollisuus valita useampi vastausvaihtoehto kuin yksi.

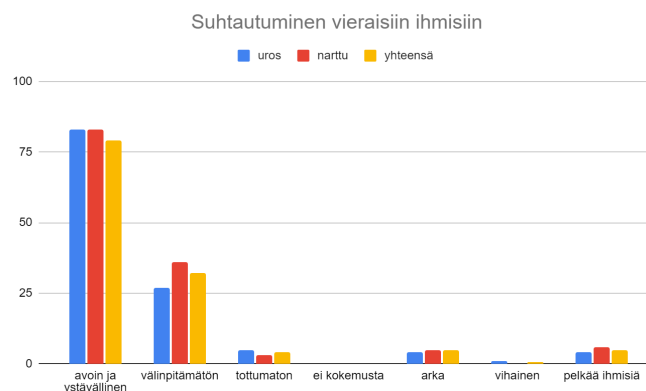
Luonnekyselyllä kartoitetaan siis koirien perusarkea ja millaisena omistajat sen koiriens kanssa kokevat. Kysymysten asettelussa on pyritty käyttämään ”maallikkotermejä” erikoistuneen koirasanaston sijaan, jotta myös ns. tavalliset koiranomistajat, jotka eivät ole erityisen vihkiytyneitä koiraharrastukseen, pystyvät vastaamaan kyselyyn ongelmitta.

Suhtautumisessa ihmisiin lapinporokoirat koettiin avoimiksi ja ystävällisiksi niin tuttujen kuin vieraidenkin osalta (kaaviot 1 ja 2); myös lapsiin koirat suhtautuivat pääsääntöisesti avoimesti ja ystävällisesti (kaavio 3). Sukupuolten välillä ei ollut juurikaan eroja. Jonkin verran koirissa oli välinpitämättömyyttä tai tottumattomuutta, mutta selkeästi arkoja tai vihaisia yksilöitä oli hyvin vähän. Suurin osa koirista antoi myös tehdä hoitotoimenpiteet (kaavio 4), vaikkakin jotkin koirat kokivat ne epämiellyttävinä.

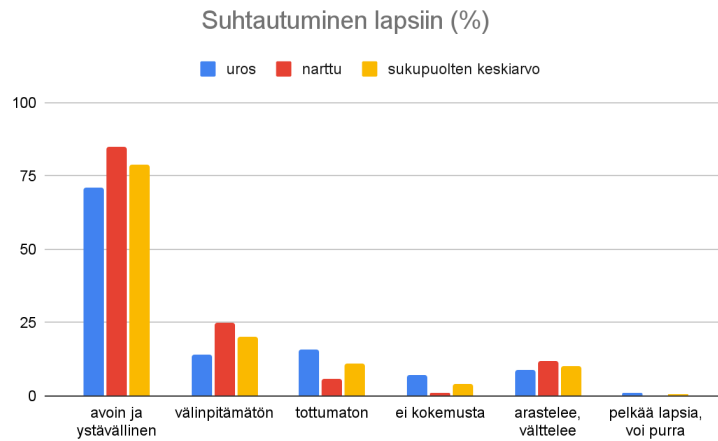
Kaavio 1. Suhtautuminen tuttuihin ihmisiin (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

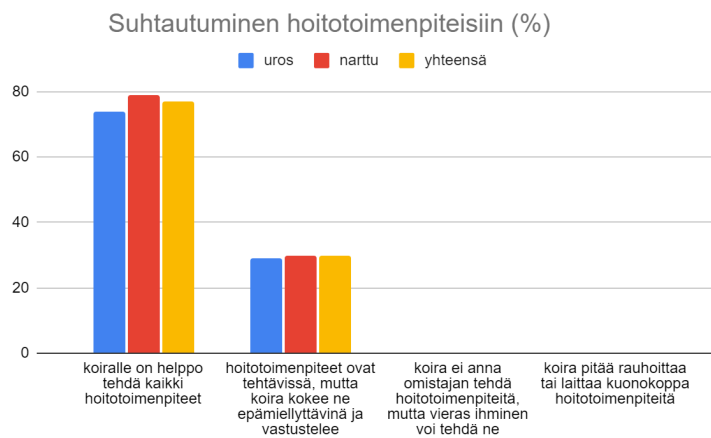
Kaavio 2. Suhtautuminen vieraisiin ihmisiin (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

Kaavio 3. Suhtautuminen lapsiin (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

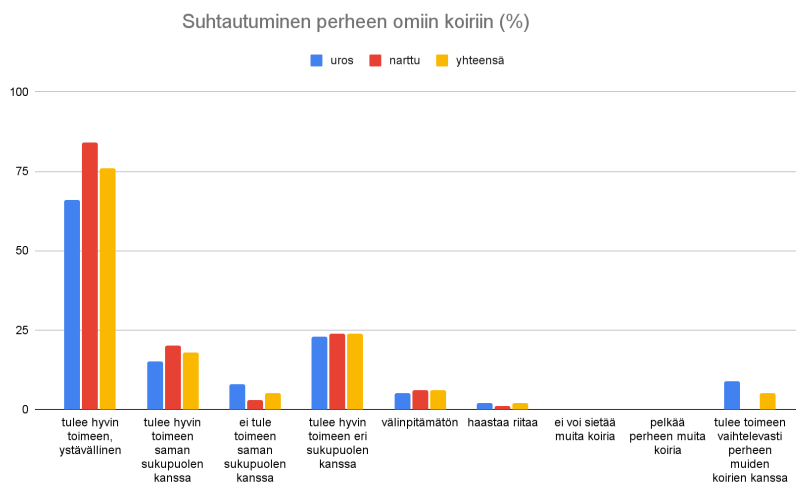

Kaavio 4. Suhtautuminen hoitotoimenpiteisiin (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

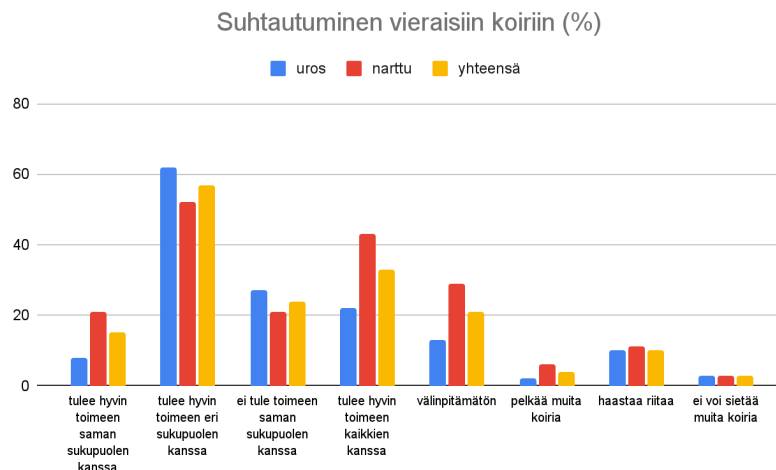

Kysyttäessä suhtautumisesta perheen omiin koiriin lapinporokoirat olivat pääasiassa sosiaalisia (kaavio 5). Vieraita koiria kohtaan suhtautuminen ei ole yhtä varauksetonta (kaavio 6).

Kaavio 5. Suhtautuminen perheen omiin koiriin (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

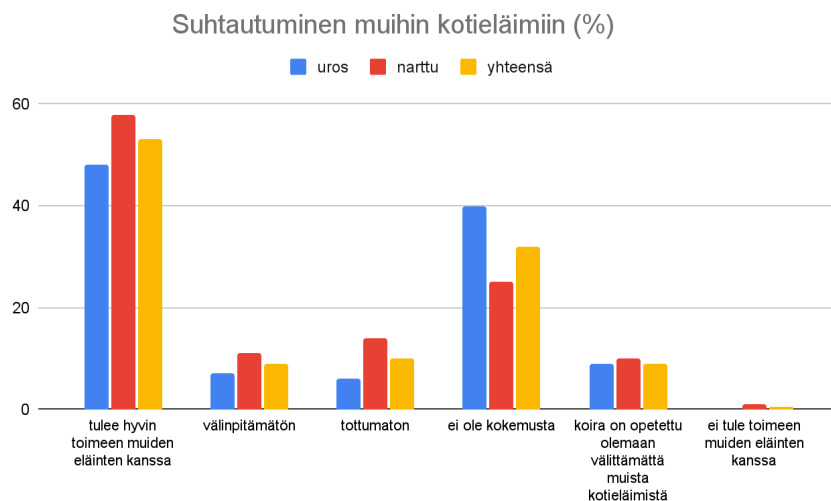

Kaavio 6. Suhtautuminen vieraisiin koiriin (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

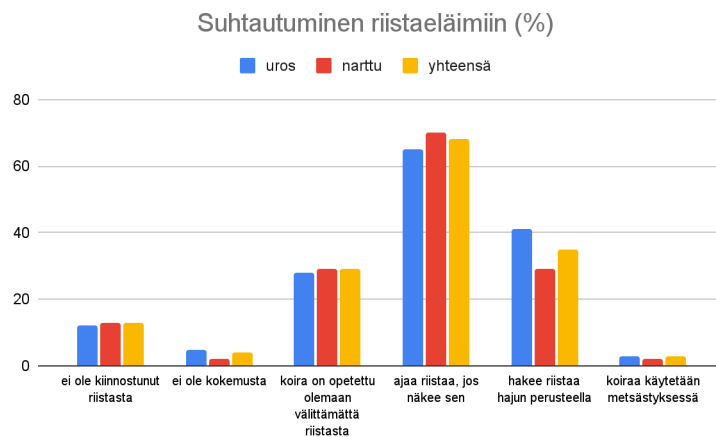

Luonnekyselyssä selvitettiin myös lapinporokoirien suhtautumista muihin koti- tai lemmikkieläimiin (kaavio 7) sekä riistaeläimiin (kaavio 8). Nartuista hieman suurempi osa tuli hyvin toimeen perheiden muiden eläinten kanssa. Riistaeläimistä kysyttäessä reilusti yli puolet molemmissa sukupuolissa ajoi riistaa, jos näki sen. Lisäksi moni koirista etsi riistaa hajun perusteella, urokset hieman narttuja enemmän. Osa koirista oli opetettu olemaan välittämättä riistasta ja jonkin verran oli myös koiria, jotka eivät olleet siitä kiinnostuneita. Muutamia ilmoitettiin käytettävän metsästyksessä.

Kaavio 7. Suhtautuminen muihin koti- tai lemmikkieläimiin (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

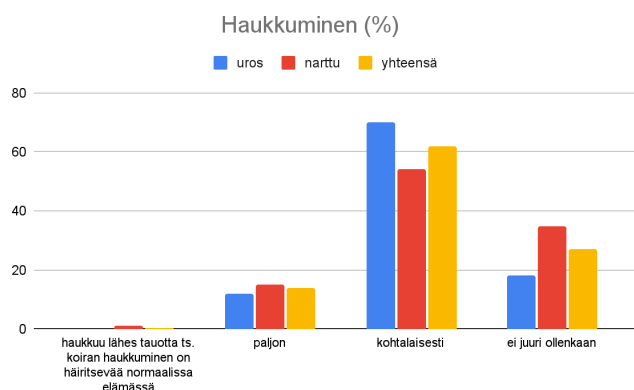

Kaavio 8. Suhtautuminen riistaeläimiin (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

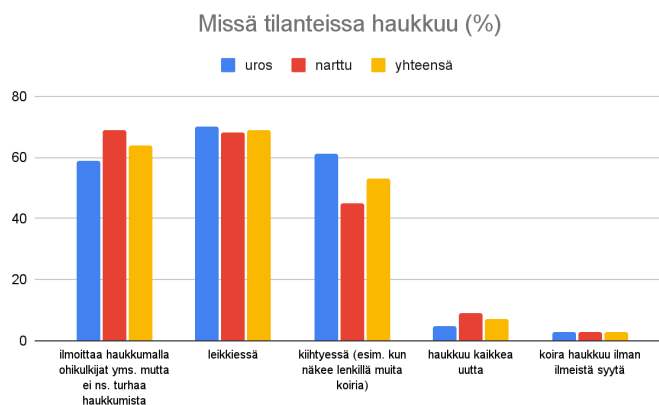

Lapinporokoiraa on työssään haukkua käyttävä rotu, ja se mielletään helposti äänekkääksi koiraksi. Kyselyn perusteella suurin osa koirista haukkuu omistajien mielestä korkeintaan kohtalaisesti, mutta myös paljon haukkuvia löytyy jonkin verran (kaavio 9). Kysyttäessä missä tilanteissa koira haukkuu (kaavio 10), yli puolet koirista ilmoittaa haukkumalla ohikulkijat sekä leikkiessä. Noin puolet koirista haukkuu kiihtyessä (esim. kun näkevät lenkillä muita koiria). Harva koira haukkui ilman mitään ilmeistä syytä.

Kaavio 9. Haukkuminen (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

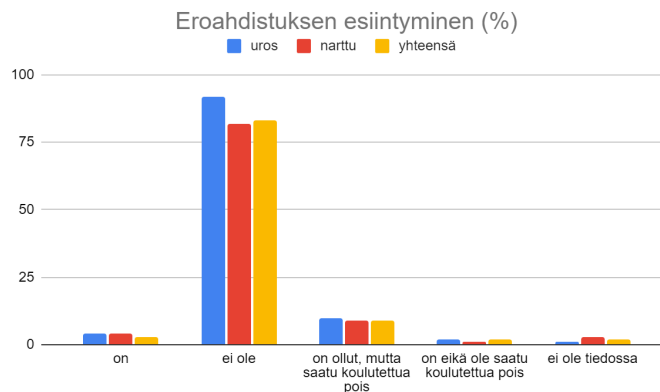

Kaavio 10. Missä tilanteissa koira haukkuu (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

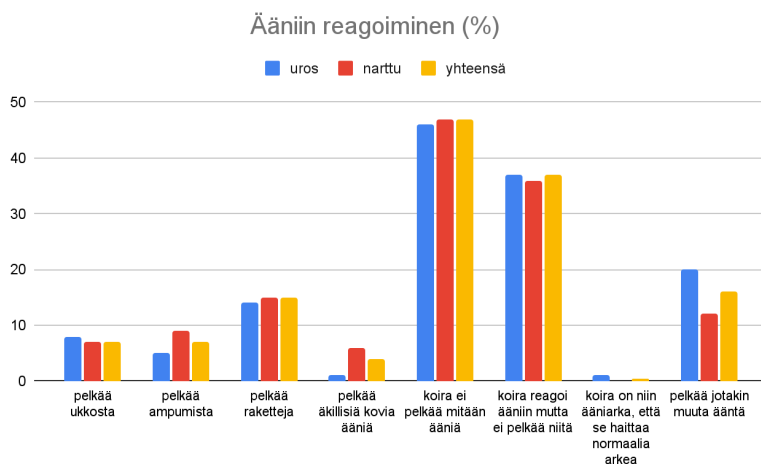
Eroahdistuksesta kysyttäessä (kaavio 11) ylivoimaisesti suurimmalla osalla koirista ei ollut eroahdistusta. Vain muutamalla sitä oli ilmennyt ja sekin oli saatu koulutettua pois.

Kaavio 11. Eroahdistus (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

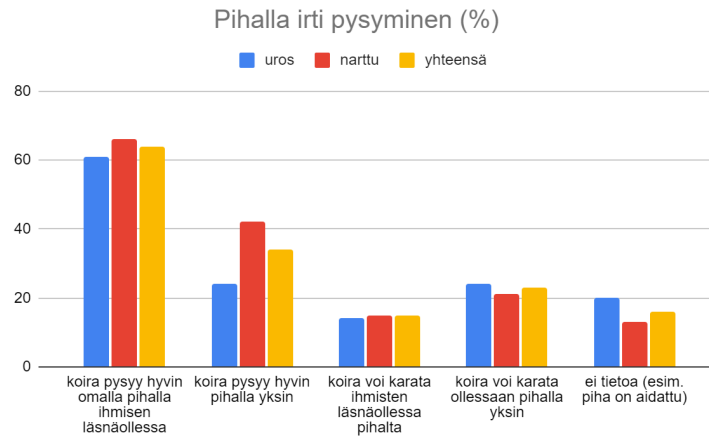
Kyselyn mukaan erilaista ääniin reagoitua on lapinporokoirilla havaittavissa. Hieman alle puolet ilmoitti, ettei koira pelkää mitään ääniä. Samoin alle puolet ilmoitti, että koira reagoi ääniin, mutta ei pelkää. Ukkoseen, ampumiseen sekä raketteihin reagoivia koiria löytyy jonkin verran (kaavio 12).

Kaavio 12. Koiran reagoitua ääniin (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

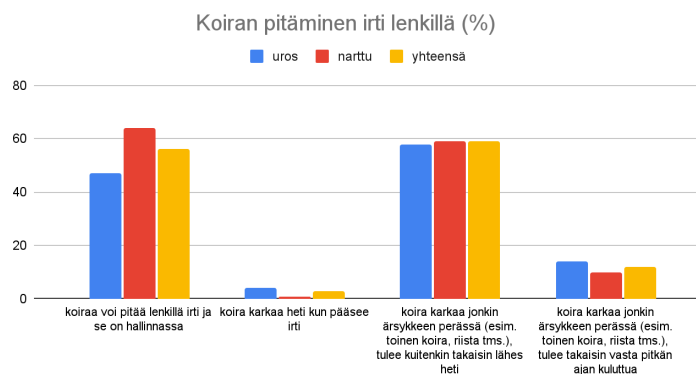

Arkielämän sujuvuutta mitattiin myös koirien irtipitämisen kautta sekä pihassa (kaavio 13) että lenkillä (kaavio 14). Yli puolet vastanneista ilmoitti, että koira voi pitää pihalla irti ihmisen läsnäollessa. Osa koirista pysyi pihalla itseksensä, nartut uroksia paremmin. Lenkillä irti pitämisessä molemmissa sukupuolissa eniten vastauksia sai kohta, jossa koira voi pitää irti, mutta se karkaa jonkin ärsyksen perässä (esim. toinen koira, riista tms.), mutta tulee kuitenkin takaisin lyhyen ajan sisällä.

Kaavio 13. Koiran irti pitäminen omalla pihalla (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

Kaavio 14. Koiran irti pitäminen lenkillä (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

Luonnetesti ja MH-luonnekuvaus

Luonnetesti on yksi mahdollisuus saada arvio koiran luonteesta arkielämästä poikkeavissa tilanteissa. Luonnetestiin osallistuukin muutamia kymmeniä lapinporokoiria vuosittain (taulukko 5).

Taulukko 5. Luonnetestien osallistujamäärät vuosina 2014-2022. Lähde KoiraNet.

Vuosi	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Osallistuneita	31	32	40	50	35	56	25	36	44

Lapinporokoiralle on määritelty rodun ihanneprofiili, jonka lähtökohtana on alkuperäiseen työkäyttöön soveltuva koira, joka selviytyy tarvittaessa myös urbaanissa yhteiskunnassa elämisen haasteista. Ihanteellinen lapinporokoira on luonteeltaan tasapainoinen ja hallitsee hermonsäilyä hyvin. Koira ei saa olla liian pehmeä, koska se vaikeuttaa koiran elämää arjessa sekä työkäytössä. Toimintakyky on tärkeä ominaisuus erityisesti työ- ja

harrastuskoiralle. Tällöin koira kykenee työskentelemään myös uusissa ja yllättävissä tilanteissa. Lapinporokoira on luoksepäästävä ja avoin tai hieman pidättyväinen, mutta sen ei tulisi koskaan olla arka tai aggressiivinen. Myöskään voimakkaan puolustushalun omaaminen ei ole lapinporokoiralle tarpeen. Laukausvarmuus on tärkeä ominaisuus kaikille koirille, koska laukausten lisäksi se kertoo koiran reaktioista muihinkin koviin teräviin ääniin.

Lapinporokoiran kohdalla tavoitellaan paimenkoiralle tyyppillistä kokonaisuutta:

- Toimintakyky: kohtuullinen +1
- Terävyys: pieni ilman jäljelle jäävää hyökkäyshalua +1 tai kohtuullinen ilman jäljelle jäävää hyökkäyshalua +3
- Puolustushalu: pieni +1 tai kohtuullinen, hillitty +3
- Taisteluhalu: kohtuullinen +2 tai pieni -1
- Hermorakenne: suhteellisen rauhallinen +2
- Temperamentti: kohtuullisen vilkas +2
- Kovuus: hieman pehmeä +1 tai kohtuullisen kova +3
- Luoksepäästävyys: Hyväntahtoinen, luoksepäästävä, avoin +3 tai luoksepäästävä aavistuksen / hieman pidättyväinen +2
- Laukaisupelottomuus: +++ laukausvarma

Pääosin lapinporokoirien tulokset vastaavat melko hyvin luonnetestin tuloksia. Muutamissa osa-alueissa tuloksista suuri osa kuitenkin poikkeaa ihanneprofiilista: Toimintakyvystä lapinporokoirista peräti 20,06% on saanut tuloksen pieni -1, joka on ihannetulosta alhaisempi tulos. Kovuudessa tuloksen pehmeä -2 on saanut 8,8% testatuista koirista. Laukauspelottomuus osiossa jopa 34,10% koirista on saanut tulokseksi laukauskokematon. Vaikka laukauskokematonta ei vielä pidetä samana kuin laukausalts tai -arka, se kuitenkin kertoo reagoinnista laukauksiin. Temperamentista 13,75% koirista on saanut arvioksi erittäin vilkas +1, joka myös poikkeaa ihanneprofiilista lapinporokoiralle.

Palveluskoiraroduille suunniteltu luonnetesti ei ole lapinporokoiralle rodunomainen testi, mutta se antaa kuitenkin arvokasta tietoa yksilöiden luonteesta. Jokaisen koiran tulos on tulkittava osio- ja yksilökohtaisesti, eikä pidä huomioida vain pelkästään luonnetestin loppupisteitä.

Suomessa toinen luonteen arviointi menetelmä on MH-kuvaus, joiden tekeminen on aloitettu maassamme vuonna 2009. Ruotsissa MH-kuvaus on ollut käytössä jo kauan ja sieltä löytyy useita kuvauksen suorittaneita lapinporokoiria. Suomessa luonnekuvauksissa käy vain muutamia koiria vuosittain (taulukko 6) Toistaiseksi rodulle ei ole määritelty ihanneprofiilia Suomessa.

Taulukko 6. MH-kuvauksen osallistuneiden lapinporokoirien määrät vuosina 2014-2022. (Lähde KoiraNet).

Vuosi	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Osallistuneita	9	5	7	6	3	4	3	2	1

4.2.5 Käyttö- ja koeominaisuudet

Vaativat maasto- ja sääolosuhteet sekä paimennettavan eläimen erityispiirteet ovat tehneet lapinporokoirasta ainutlaatuisen paimenkoiran. Se paimentaa poroja käyttäen työvälineenä haukkuaan ja hakee tarvittaessa poroja pitkien matkojen takaa itsenäisesti työskennellen. Paimennustesteissä ja -koulutuksissa useimmat lapinporokoirat ovat omanneet synnynnäistä paimennusviettiä, ja voisivat täten koulutettuna soveltua edelleen alkuperäiseen käyttötarkoitukseen. Tällä hetkellä alkuperäisessä työkäytössä porokoirana arvioidaan olevan yli 150 lapinporokoira, mutta täysin tarkkaa lukua ei ole tiedossa.

Porokoiran työskentely on muuttunut paljon viimeisen viidenkymmenen vuoden aikana poronhoidossa tapahtuneiden muutosten myötä. Aikaisemmin paimennus oli usein ympärivuotisempaa ja tapahtui jalkapelillä. Nykyisin porot liikkuvat enimmäkseen suuren osa vuodesta suhteellisen vapaasti ja ne kootaan lähinnä erotuksiin ja vasanmerkintään. Toisaalta myös jatkuva tai talvella tapahtuva aidassa pitäminen on viime aikoina lisääntynyt. Edelleen joillain alueilla (esimerkiksi lähellä Norjan rajaa) paimentaminen on kuitenkin aktiivista ja sitä tehdään jopa ympäri vuoden.

Paimennustavat ja sen myötä koiran käyttö vaihtelee paljon riippuen paliskunnista ja yksilöllisistä mieltymyksistä. Joillekin riittää, että koira on moottorikelkassa haukkumassa, toisilla koira on todellisessa paimennuskäytössä ympäri vuoden. Lapinporokoira paimentaa haukkumalla ja liikkuu usein sahaavasti sopivan etäisyyden päässä tokasta. Tilanteesta riippuen koira pyrkii joko kiertämään token taakse tai liikkumaan sen sivulla. Porokoira voi toisinaan tuoda eläimiä isäntäänsä päin, mutta monesti tokkaa liikutellaan takaapäin (Lapinkoira 2/09). Porotokan kokoaminen on yksi koiran tärkeimpiä tehtäviä paimennuksessa, toinen tärkeä tehtävä on token koossapitäminen ja kuljettaminen. Erittäin hyvää koira on voinut käyttää myös token jakamiseen pienempiin osiin. (Tuominen s.76)

Porokoiran ei tulisi käydä kiinni paimennettavaan, etenkin jahtaava ajaminen ja saalisvietillä tapahtuva pureminen on erityisen vaarallista. Tilanteissa joissa poro uhmaa koira, voi koira käyttää hampaitaan palauttamaan kunnioitus koira kohtaan. Suhtautumistapa koiran hampaiden käyttämiseen vaihtelee hieman alueittain. Jalostuksessa ei kannata suosia koiria, joiden kynnyksellä käyttää hampaitaan paimennettavaan on alentunut. (Tuominen s.80)

Porokoirakerho ry on vuodesta 1994 järjestänyt epävirallisia paimennuskokeita, joissa arvioidaan lappalaiskoerien paimennustaipumusta sekä kykyä paimentaa porotokkaa. Osa osallistujista on työkäytössä toimivia porokoiria, suurin osa etelästä tulleita harrastus- ja seurakoiria. Testausta ja kilpailua on vuosien kuluessa kehitetty niin, että työkäytössä toimivat porokoirat pääsevät suoraan mukaan kilpailuun, muiden tulee suorittaa ensin testi hyväksytysti. Työkäytössä olevat koirat ovat kilpailuun etusijalla ja niiden osallistumismäärät ovatkin kasvaneet viime vuosina.

Poropaimennuskoe on pelkkä testi eikä siksi täysin vastaa todellista työtilannetta. Tällä hetkellä se on kuitenkin ainoa mahdollisuus yhdessä poro- ja lammastilojen järjestämien paimennusharjoitusten kanssa monelle etelässä asuvalle harrastajalle ja kasvattajalle testata koiransa ominaisuuksia rodun alkuperäiseen käyttötarkoitukseen. Paimennustestissä käykin vuosittain kymmenestä kahteen kymmene lapinporokoira. Alkuperäiseen käyttötarkoitukseen liittyvät ominaisuudet pitää pyrkiä säilyttämään rodun luonteessa lisäämällä jalostuskoerien paimennustestausta ja työkäytössä olevien koirien jalostuskäyttöä. Jos käyttöominaisuuksia ei jalostuksessa vaalita, niiden säilymistä tulevaisuudessa ei voida taata.

Lapinporokoirien osallistumismäärät tokossa ovat laskeneet viime vuosina, mikä on ollut lajin suhteen yleinen suuntaus rallytokon kasvattaessaan suosiotaan. Nopeaoppisena ja yhteistyöhaluisena koirana lapinporokoira on varsin helppo kouluttaa, mutta se vaatii huolellista motivointia ja kestää harvoin koulutettaessa toistoja

yhtä hyvin kuin monet muut paimenkoirarodut. Tämä saattaa aiheuttaa monelle koirakolle hankaluuksia tokon korkeimmissa luokissa kilpailtaessa. Tällä hetkellä tottelevaisuusvalion arvon saavuttaneita koiria on 13 kappaletta. Vuosittain tottelevaisuuskokeisiin osallistuu joitakin kymmeniä lapinporokoiria (taulukko 7).

Taulukko 7. Tottelevaisuuskokeiden osallistujamäärät vuosina 2014-2022. (Lähde KoiraNet)

Vuosi	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Osallistumisia	117	122	72	60	44	60	36	17	35

Ketterä lapinporokoira soveltuu agilityyhin hyvin, mutta ei välttämättä kuitenkaan yllä aivan nopeimpien koirien aikoihin. Toistaiseksi rodussa on 11 agilityyvalion arvon saavuttanutta koiraa sekä neljä hyppyvalion arvon saavuttanut koiraa. Lapinporokoira soveltuukin parhaiten harrastuskoiraksi ihmiselle, jonka tavoitteena on nauttia yhdessä tekemisestä koiransa kanssa, ei menestyminen arvokisoissa. Agility onkin melko suosittu harrastus lapinporokoirien kanssa (taulukko 8).

Taulukko 8. Agilityy osallistujamäärät vuosina 2014-2022. (Lähde KoiraNet)

Vuosi	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Kilpailustartteja	763	723	648	575	600	501	266	279	447

Palveluskoirakokeissa lapinporokoirat ovat saaneet kilpailla vuodesta 1997 alkaen, mutta varsinaista sosiota kokeissa käyminen ei ole saavuttanut. Maastolajeista haku ja jälki ovat varsin suosittuja harrastajien parissa, mutta kilpailemaan uskaltavat vain harvat (taulukko 9). Toistaiseksi rodussa on kaksi käyttövalion arvon saavuttanutta koiraa.

Taulukko 9. Palveluskoirakokeiden osallistujamäärät vuosina 2014-2022. (Lähde KoiraNet)

Vuosi	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Osallistumisia	21	12	10	12	9	5	2	1	1

Metsästyskoirien jäljestyskokeet ovat saaneet sosiota lapinporokoirien omistajien keskuudessa ja viime vuosina onkin rodussa tullut yhdeksän käyttövaliota verijäljeltä. Kokeisiin mejässä on osallistunut muutamia lapinporokoiria vuosittain (taulukko 10).

Taulukko 10. Mejä-kokeisiin osallistumismäärät vuosina 2014-2012. (Lähde KoiraNet)

Vuosi	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tuloksia	9	6	1	13	18	25	13	17	7

Viime vuosina Rally-toko on kasvattanut suosiotaan myös lapinporokoirien parissa, mikä näkyy tasaisena suosiona kisoihin osallistumisessa (taulukko 11).

Taulukko 11. Rally-TOKO kisojen osallistumismäärät vuosina 2014-2022. (Lähde KoiraNet)

Vuosi	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tuloksia	19	94	189	144	151	223	141	157	180

Kennelliiton alaiset perinteisen paimennuksen kokeet ovat myös kasvattaneet suosiotaan lapinporokoirien parissa ja kokeissa käydään aktiivisesti. (Taulukko 12)

Taulukko 12. Paimennuskokeiden osallistujamäärät vuosina 2014-2022. (Lähde KoiraNet)

Vuosi	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Taipumuskoe	4	4	4	4	10	6	21	38	16
Esikoe	1	3	8	11	6	16	3	8	9
Paimennuskoe	2	4	6	17	38	44	55	34	34

Taulukoissa mainittujen koekäyntien lisäksi lapinporokoiria on käynyt mm. pelastuskoira- ja AD-kokeissa sekä koiratanssissa. Useita lapinporokoiria toimii pelastuskoirina hälytysryhmissä vuosittain. Nosework tuli Kennelliiton alaiseksi kilpailumuodoksi vuoden 2020 alusta. Vuonna 2020 osallistumiskertoja kokeissa oli 16, vuonna 2021 50 ja vuonna 2021 136 käyntiä.

4.2.6 Käyttäytyminen kotona sekä lisääntymiskäyttäytyminen

Kotona lapinporokoira on yleensä rauhallinen, mutta samalla tarkkaavainen. Kontaktinhakuisena ja laumaviettisenä koirana se seurailee mielellään lauman jäsenten tekemisiä kotona. Rauhallisuudesta huolimatta lapinporokoira on aina valmis aktiviteetteihin omistajansa kanssa. Etenkin nuorena lapinporokoira tarvitsee runsaasti liikuntaa ja virikkeitä. Herkkähaukkuisena rotuna se usein ilmoittaa haukkumalla esimerkiksi vieraiden tulemisesta tai epätavallisesta liikehdinnästä reviirillään. Myös innostumistaan lapinporokoira saattaa ilmaista haukkumalla.

Työssään rotu on energinen ja toimintakykyinen, muulloin rauhallinen. Kotioloissa lapinporokoiran tulee osata rentoutua ja rauhoittua. Useat yksilöt ottavat mielellään katsekontaktin omaan ihmiseen ja muutenkin tarkkailevat ihmistä paljon. Monet lapinporokoirat ovat hyvin tarkkoja tunnistamaan ihmisen mielialoja ja tunnetiloja. Vaikka rotu on enimmäkseen ystävällinen, se saattaa vieraita kohtaan olla myös melko välinpitämätön. Rotumääritelmän tulkintaohjeessa mainitaan nartun voivan olla pidättyväinenkin, mutta se ei kuitenkaan saa olla arka. Eriasteista varautuneisuutta ja arkuutta esiintyy rodussa jonkin verran. Rodulla on taipumus vahtia reviiriään ja ilmoittaa haukunnallaan vieraiden tulosta.

Kaikki yksilöt eivät välttämättä sovellu laumakoiraksi, koska lapinporokoira saattaa olla toisia koiria kohtaan dominoiva ja sillä on taipumus puolustaa itseään ja tärkeitä resursseja, jos se kokee ne uhatuksi toisen koiran taholta. Tästä syystä lapinporokoira ei välttämättä sovellu koirapuistokoiraksi. Etenkin samaa sukupuolta olevien koirien välille voi syntyä nopeasti yhteenottoja. Tämä on syytä ottaa huomioon myös suunniteltaessa lapinporokoiraa toisten koirien kanssa samaan laumaan. Tapellessaan lapinporokoira on usein sitkeä ja periksiantamaton. Turha rähjäminen esimerkiksi näyttelykehissä ei ole toivottavaa, ja se onkin onneksi erittäin harvinaista.

Rotu on kohtuullisen itsenäinen ja sen toimintasäde on laajempi, kuin monilla muilla paimenkoiraroduilla. Koska rodulla on lisäksi saalisviettiä ja joskus jopa riistaviettiä, ei lapinporokoiran vapaana pitäminen kaupunki tai taajama ympäristössä ole turvallista ilman riittävää tottelevaisuuskoulutusta. Joidenkin yksilöiden kohdalla se voi olla haasteellista.

Lapinporokoiran on alkukantainen ja elinvoimainen rotu, jonka lisääntymiskäyttäytymisen tulisi olla voimakasta ja koirien tulisi pystyä lisääntymään ilman ihmisen apua. Urokset ja nartut omaavat vahvan libidon ja luonnolliselle parittelulle ja synnytykselle ei ole myöskään rakenteellisia esteitä. Nartuilla on vahvat emän vaistot: ne alkavat etsimään ja tekemään pesää jo hyvissä ajoin ennen synnytystä ja tarve piiloutua avautumisvaiheessa on useimmiten voimakasta.

Kasvattajilla on kuitenkin jonkin verran kokemusta myös lapinporokoirien lisääntymisongelmista. Astumiset eivät aina onnistu toivotulla tavalla ja tähän saattaa olla useita syitä. Väärä astutusajankohta, uroksen kokemattomuus tai uroksen alentunut kiinnostus juoksuaikaista narttua kohtaan saattavat aiheuttaa ongelmia. Myös omistajien hermostuminen ja sen aiheuttamat paineet saattavat olla liikaa monelle ihmiselle kohtaan pehmeälle urokselle, parasta olisikin antaa koirille mahdollisuus astumiseen ilman liiallista yleisöä, mahdollisimman rauhallisessa paikassa. Joskus voi olla parempi, jos uroksen omistaja pysyttelee taka-alalla tapahtumassa.

Lapinporokoiran kohdalla ei tulisi keinosiemennystä käyttää kevyin perustein. Ainoastaan vanhan, jälkeläisettömän uroksen kohdalla tämä voi olla hyväksyttävää, jos koira edustaa harvinaisempaa sukulinjaa. Urosta, jota astuminen ei kiinnosta tai narttua, joka ei oikeanakaan ajankohtana anna astua, ei tulisi käyttää jalostukseen. Narttua, jonka hoivavietti on heikko, ei tulisi käyttää jalostukseen. Luonnollinen lisääntyminen on yksi tärkeimmistä rodun elinvoimaisuuden mittareista.

4.2.7 Yhteenveto rodun käyttäytymisen ja luonteen keskeisimmistä ongelmakohdista sekä niiden korjaamisesta

Lapinporokoiran luonteen ongelmien arvioiminen riippuu paljon siitä näkökulmasta, joita niitä katsotaan. Ominaisuudet, jotka eivät ole ongelmia koiran alkuperäisessä käyttöympäristössä tai esimerkiksi aktiiviharrastajalla, voivat sitä olla kaupungissa seurakoiralla. Toisaalta rodun suuret luonteen vaihtelut mahdollistavat sen, että sopivia koiria on mahdollista löytää monenlaisiin käyttötarkoituksiin ja erilaisille ihmisille. Haasteellisuus on siinä, miten saattaa oikeanlainen pentu yhteen oikeanlaisen omistajan kanssa.

Rodun suuret luonteen vaihtelut ovat ainakin osittain seurausta laajasta geenipohjasta: rotu on kirjava paitsi ulkomuodoltaan, myös luonteeltaan. On mahdollista, että rotuun on sekoittunut jossain vaiheessa myös esimerkiksi metsästyspystykorvien ja mahdollisesti muunkin tyyppisten rotujen perimää.

Koska suurin osa rodun yksilöistä päätyy asumaan tavallisiin perheisiin seura- ja harrastuskoiriksi, asettaa asuinpaikan ja yhteiskunnan tuottamat vaatimukset koiran luonteelle toisenlaisia haasteita, kuin rodun alkuperäinen käyttötarkoitus ja asuinympäristö. Monet lapinporokoirat asuvat taajamissa ja jopa kerros- ja rivitaloissa, jolloin ne joutuvat päivittäin arjessa kohtaamaan monenlaisia haasteita, joita ei ole ennen poronhoitoalueella käyttökoirana toimiessa tarvinnut kohdata. Nykyisin lapinporokoiran tulisi paitsi säilyttää ominaisuutensa, jotka mahdollistavat sen kouluttamisen poronhoitotyöhön, myös kyetä vastaamaan urbaanin elämän tuomiin vaatimuksiin.

Lapinporokoiralla esiintyy useita ominaisuuksia, jotka tekevät siitä usein hieman haasteellisemman koiran kaupunkiasumiseen. Esimerkkejä tällaisista luonteenpiirteistä ovat varautuneisuus vieraille ihmisille, epäsosiaalisuus samaa sukupuolta olevien vieraiden koirien kanssa, itsenäisyys ja riistaviettisyys.

Vaikka tarkoituksena ei olekaan muuttaa poropaimennukseen kehitettyä ja hyvin soveltuvaa rotua urbaaniksi seurakoiraksi, on joitakin asioita kuitenkin hyvä huomioida jalostuksessa jo koirien oman hyvinvoinnin vuoksi. Ominaisuudet, jotka tekevät koirasta mukavan koiran myös kaupungissa asumiseen harvoin ovat suoranaudessa ristiriidassa paimennuksessa tarvittavienkaan ominaisuuksien kanssa.

Koirien käyttäytymiseen voidaan vaikuttaa kolmella tavalla: jalostusvalinnoilla, kasvattajan luona tapahtuvalla sosiaalistamisella sekä omistajan itsensä tekemällä koulutuksella. Näiden lisäksi luonteeseen vaikuttavat myös ulkoiset asiat, joihin emme välttämättä itse pysty aina vaikuttamaan.

Jalostusvalintojen merkitys on suuri, koska perintötekijät antavat koiran pennulle ne rajat, joiden sisälle sen luonteen on mahdollista kehittyä hyvään tai huonoon suuntaan. Monet ongelmalliset lapinporokoirillakin esiintyvät luonteenpiirteet ovat jossain määrin periytyviä: huono hermorakenne, liiallinen pehmeys, ääniarkuus, riistaviettisyys, laumavietin voimakkuus jne. Jotta näiden luonteenpiirteiden määrä saataisiin rodussa vähenemään, ei tällaisia luonteenpiirteitä omaavia koiria saa käyttää jalostukseen, kuin painavista syistä. Jalostuskäytön tulisi tällöin olla suunnitelmallista alkaen kumppanin huolellisesta valinnasta ja jatkuen aina seuraavan sukupolven jalostuskarsintaan asti. Arkoja tai vihaisia koiria ei saa käyttää jalostukseen lainkaan. Joidenkin ominaisuuksien perinnöllisyys on suurempaa kuin toisten: esimerkiksi ääniarkuus ja riistaviettisyys periytyvät voimakkaasti.

Jotta kasvattaja pystyisi arvioimaan jalostuskoiriensa luonnetta, tulisi hänellä olla siihen tarvittavaa kokemusta sekä objektiivista kriittisyyttä. Lisäksi koiran kanssa tulisi tehdä erilaisia asioita, jotta voisi nähdä miten se toimii erilaisissa tilanteissa. Luonnetestin ja MH-luonnekuvauksen lisäksi virallinen käyttäytymisen jalostustarkastus on hyvä tapa saada ulkopuolisen asiantuntijan arvio luonteesta.

Alkukantaisella rodulla myös kasvattajan luona tapahtuvalla sosiaalistamisella pikkupentuaikana on suuri merkitys. Kasvattaja voi halutessaan antaa kasvateilleen ratkaisevasti paremmat lähtökohdat elämää varten esimerkiksi totuttamalla pentuja jo pienestä pitäen esimerkiksi erilaisiin ääniin ja alustoihin sekä monenlaisiin ihmisiin. Huolella tehty sosiaalistaminen helpottaa usein koiran ja sen uuden omistajan elämää tulevaisuudessa. Se ei kuitenkaan poista uuden omistajan vastuuta koiran opettamisesta ja kasvattamisesta hyvätapaiseksi koiraksi. Nuoren lapinporokoiran olisi hyvä nähdä paljon erilaisia ympäristöjä ja saada liikkua paljon omistajansa mukana. Erityisesti tapakasvatukseen ja hyvään luokse tuloon tulee kiinnittää paljon huomiota.

Lapinporokoiraa on parhaimmillaan oiva perhekoira, joka soveltuu hyvin moneen eri harrastukseen. Perustottelevaisuuden kouluttaminen on tarpeellista, jotta koirasta kasvaisi yhteiskuntakelpoinen ihmisen kumppani. Suosituimpia harrastusmuotoja ovat agility, toko eli tottelevaisuuskoulutus ja palvelukoiralajit haku ja jälki. Viime vuosina uusien koemuotojen myötä Rally-toko sekä Kennelliiton alaiset kaikille paimenkoiraroduille sallitut lammaspaimennuskokeet ovat kasvattaneet suosiota rodun parissa. Pelkäsi tarhakoira tai vartio- ja suojelukoiraksi lapinporokoiraa ei sovellu lainkaan. Lapinporokoiraa ei ole metsästyskoira vaan paimenkoira. Siksi voimakas riistavietti ei ole toivottu ominaisuus, mutta sitä kuitenkin esiintyy rodussa.

4.3 Terveys ja lisääntyminen

4.3.1 PEVISA-ohjelmaan sisällytetyt sairaudet ja viat

Lapinporokoiran PEVISA ei edellytä silmätarkastusta koiran toisen pentueen kohdalla, vaan vasta kolmatta pentuetta rekisteröitäessä. PEVISA:a ei kuitenkaan ole haluttu toistaiseksi tiukentaa, koska lähes kaikki jalostukseen käytetyt koirat silmätarkastetaan kuitenkin jo ennen ensimmäisen pentueen rekisteröimistä. PEVISA antaa nyt mahdollisuuden tarvittaessa käyttää jalostukseen myös silmätarkastamatonta koiraa, joka voi eräissä tilanteissa olla eduksi rodun geenipohjaa ajatellen. Silmätarkastamattomia koiria ei kuitenkaan tulisi käyttää jalostukseen kevein perustein.

Jalostukseen käytettyjen koirien ohella myös niiden käyttämättömien sukulaisten silmätarkastaminen antaa tärkeää tietoa sukujen terveydestä: omistajien motivoiminen koiran terveystarkastuksiin on rotujärjestön ja kasvattajien yhteinen tehtävä. Silmätarkastus olisi suositeltavaa tehdä viimeisen kerran koiran ollessa vanhempi, mielellään yli 6-vuotias. Monet silmänsairaudet näkyvät tarkastuksessa vasta vanhemmalla iällä.

Silmäsairaudet (Suomen Kennelliiton silmätyöryhmä)

PRA

PRA eli etenevä verkkokalvon surkastuma tuhoaa silmän valoa aistivia soluja. Kyseessä on ryhmä sairauksia, jotka ovat eri geenien aiheuttamia. PRA:ta on montaa tyyppiä, eri rotujen PRA:t ovat erilaisia ja jopa samassa rodussa voi olla useita eri muotoja. Se voi esiintyä millä tahansa rodulla. Yleisin periytymismekanismi on autosomaalinen resessiivinen. Kliinisten oireiden ilmenemisikä ja eteneminen vaihtelevat liittyen PRA-muodon syntymekanismiin. Hyvin nuorella koiralla esiintyvä PRA:n muoto liittyy epänormaaliin näköhermosolujen kehitykseen. Myöhemmällä iällä alkavassa PRA:ssa sen sijaan näköhermosolut kehittyvät normaalisti, mutta alkavat rappeutua. Useimmissa PRA:n muodoissa koira muuttuu ensin hämärässä epävarmaksi ja pelokkaaksi. Tämä johtuu hämäränäössä tärkeiden verkkokalvon sauvasolujen surkastumisesta. Myöhemmin koira sokeutuu kokonaan verkkokalvon tappisolujen surkastuessa. Silmäterä on laaja ja silmänpohjan lisääntyneet heijaste näkyvät erityisen selvästi valon kohdistuessa laajentuneeseen pupilliin. PRA:han ei ole hoitoa, mutta tutussa ympäristössä sokea koira voi pärjätä erittäin hyvin. Diagnoosi tehdään yleensä silmänpohjan oftalmoskooppisessa tutkimuksessa. Verkkokalvon sähköisessä tutkimuksessa (ERG) voidaan havaita muutoksia näköhermosoluissa jo ennen oftalmoskooppisessa tutkimuksessa nähtäviä selviä verkkokalvon rappeutumamuutoksia.

PRA:ta tiedetään olevan lapinporokoirissa ainakin kahta eri tyyppiä, joihin molempiin on nykyään olemassa geenitesti, prcd-PRA ja IFT122-PRA.

Vuoden 2021 maaliskuussa professori Hannes Lohen tutkimusryhmä Helsingin yliopistosta tiedotti löytäneensä uuden PRA:han liittyvän IFT122-geenin muutoksen, jota oli tutkittu sokeutuvista koirista. Tutkimusta varten hyödynnettiin yli tuhannen lapinporokoiran ja suomenlapinkoiran aineistoa koirien DNA-pankista. Roduissa on kuvattu aiemmin useampia verkkokalvonrappeumageenejä.

Sairastumisikä vaihtelee ja sairaus etenee osalla koirista hitaasti. Löydetty geenivirhe johtaa asteittain näköaistisolujen tuhoutumiseen ja verkkokalvon surkastumiseen. Sairaus periytyy peittyvästi eli sokeutuva koira perii geenimuunnoksen molemmilta vanhemmiltaan. Geenitestaamalla voidaan estää sairaiden koirien syntymistä, välttämällä kantaja-kantaja -yhdistelmiä.

Yhdistys suosittelee testauttamaan jalostukseen käytettävät koirat, ellei niiden prcd-PRA- ja IFT122-PRA -status ole tiedossa perimän perusteella. Prcd-PRA:n ja IFT122-PRA:n osalta jalostukseen ei saa käyttää sairaaksi testattua tai kantajaa, ellei yhdistelmän toista osapuolta ole testattu terveeksi. Kahta koiraa, joista kummankaan geneettinen prcd-PRA- ja/tai IFT122-PRA -status ei ole tiedossa, ei saa yhdistää. Testatuista koirista kerätään edelleen tietoa ja kaikkien omistajien odotetaan ilmoittavan testituloksesta. Jalostustoimikunta järjestää geenitestinäytteenottoja yhdistyksen tapahtumissa.

Jalostuksen avuksi tarkoitetut PRA-testit voivat kuitenkin väärin käytettynä jopa kaventaa rodun geenipohjaa. Jos jalostukseen käytettyjä narttuja ei syystä tai toisesta testata, mutta halutaan käyttää niille A-tyypin uroksia PRA-riskin vähentämiseksi, vähenee jalostukseen käytettyjen urosten määrä helposti. Kasvattajien tulisi ensisijaisesti testata itse omat jalostusnarttunsa ja sen jälkeen etsiä niille uros, joka voisi A-tyyppisen nartun kanssa olla myös testaamaton. Näin testaamisella ei olisi negatiivisia vaikutuksia rodun geenipohjaan.

Silmätutkimuksessa PRA-sairaaksi todettua koiraa ei saa käyttää jalostukseen.

Prcd-PRA -geenitestauksiin on osallistunut vuosina 2014–2023 lapinporokoiria 709 kpl (tilanne 27.12.2023). Testattujen perusteella on tiedossa 2060 jälkeläisen tulos. Kaikkiaan on tiedossa 2769 koiran geneettinen status; näistä 2577 tervettä, 188 kantajaa ja 4 sairasta/sairastumisaltista. Luvut ovat todellisuudessa suurempia, koska kaikkia geenitestituloksia ei ole ilmoitettu jalostustoimikunnalle.

IFT122-PRA -testattuja lapinporokoiria on tällä hetkellä (27.12.2023) yhdistyksen tiedossa 825 kpl, joista terveitä on 699 kpl, kantajia 23 kpl ja sairaita/sairastumisalttiita 14 kpl.

Katarakta

Perinnöllinen harmaakaihi (ent. hereditaarinen katarakta, HC) samentaa silmän linssin osittain tai kokonaan. Useimpien muotojen periytymismallia ei vielä tiedetä. Sairauden alkamisikä vaihtelee suuresti, mutta lapinporokoirien keskimääräinen diagnosointi-ikä on noin 5 vuotta. Perinnöllinen kaihi on yleensä molemminpuolinen ja johtaa sokeuteen, jos linssien samentuminen on täydellinen. Jos kaihisamentuma jää hyvin pieneksi, sillä ei ole vaikutusta koiran näkökykyyn. Edennyt kaihi aiheuttaa silmän sisäistä suonikalvontulehdusta ja voi siten aiheuttaa kipua.

Katarakta eli kaihi voi olla perinnöllinen tai ei-perinnöllinen, synnynnäinen tai hankittu. Syntymän ja kahdeksan viikon iän välillä todetut kataraktat ovat synnynnäisiä. Esimerkkinä hankitusta kataraktasta on sokeritautiin liittynyt, usein hyvin nopeasti täydelliseksi kaihiksi kehittynyt diabeettinen katarakta.

Muita esimerkkejä hankitusta kaihista ovat esimerkiksi vanhuuden kaihi ja PRA:han liittyvä toissijainen kaihi. Ns. nukleaariskleroosi (ei luokitella kaihiksi) on normaaliin ikääntymiseen liittyvä muutos, jossa linssin ydin tiivistyessään muuttuu ”opaalinharmaaksi”. Muutoksella ei ole merkittävää vaikutusta näkökykyyn.

Kaihi voidaan poistaa leikkauksella fakoemulsifikaatiomenetelmällä.

Perinnöllinen kaihi -diagnoosin saanutta koiraa ei saa käyttää jalostukseen. Poikkeuksena ovat perinnölliseksi todetut ja oletetut muut vähämerkitykselliset linssin kaihimuutokset, joita saa käyttää jalostukseen terveen kumppanin kanssa. Jalostuksesta poissulkevat kaihimuodot ovat posterior polaarinen, kortikaalinen, nukleaarinen, synnynnäinen ja totaali katarakta.

RD

Verkkokalvon kehityshäiriö (retinal dysplasia, RD) jaetaan kolmeen muotoon. Lievimmässä, multifokaalissa RD:ssä (MRD) muutokset ovat pieniä, yksittäisiä tai lukuisia poimuja verkkokalvolla. Muutokset pysyvät yleensä ennallaan ja niiden merkitys koiralle on hyvin vähäinen.

Geograafisessa RD:ssä (GRD) muutos on laajempi ja yleensä melko keskellä silmänpohjaa, jolloin sillä voi olla vaikutusta näkökykyyn. Muutokseen liittyy myös paikallista verkkokalvon ohentumista ja joskus myös irtaamaa.

Vakavin muoto (ns. totaali RD, TRD) on onneksi harvinaisin. Siinä verkkokalvon kehitys on jäänyt merkittävästi kesken eikä se ole kiinnittynyt normaaliin paikkaansa. Silmä on sokea ja siinä on usein muitakin kehityshäiriöitä.

Eri muodoilla (MRD, GRD ja TRD) ei toistaiseksi ole todistettu olevan geneettistä yhteyttä.

TRD-sairaita koiria ei saa käyttää jalostukseen. MRD- JA GRD-koiria voi käyttää jalostukseen terveen kumppanin kanssa

PHTVL/PHPV

PHTVL/PHPV (persistent hyperplastic tunica vasculosa lentis/persistent hyperplastic primary vitreous) tarkoittaa linssiä ympäröivän verisuonituksen ja/tai alkulasiaisen liiallista kasvua sikiönkehityksen alussa ja vajavaista surkastumista syntymän aikoihin/sen jälkeen. Seurauksena on eriasteisia samentumia linssin takana sekä mahdollisesti myös linssin epämuotoisuutta.

Muutokset on jaettu kuuteen vakavuusasteeseen, joista lievin (aste 1) on onneksi yleisin. Siinä linssin takapinnalla on pieniä pistemäisiä (ei paljain silmin nähtäviä) pigmenttipisteitä/sidekudosplakkeja, joista ei koiralle ole haittaa. Vakavammissa muodoissa (2–6) sidekudosplakki on laajempi (aste 2) ja siihen voi liittyä aktiivista verisuonitusta (aste 3) sekä linssin epämuotoisuutta (asteet 4–6). Vakavampiin asteisiin saattaa liittyä toissijaisia kaihimuutoksia ja nämä yhdessä voivat aiheuttaa merkittävää näköhaittaa ja silmän tulehdusta ja kipua.

Koiria joilla on 1. asteen muutoksia, voidaan käyttää jalostukseen, mutta kumppanilla ei saa olla samaa diagnoosia. Vakavampia muotoja (aste 2–6) ei saa käyttää jalostukseen.

PPM

PPM (persistent pupillary membranes) tarkoittaa synnynnäisiä sikiöaikaisten verisuonten ja kalvojen jäänteitä iiriksessä eli värikalvossa. Tavallisimmin jäänteet ovat harmittomia lankamaisia rihmoja värikalvon pinnalla (iris-iris PPM). Osaa iris-iris PPM -rihmoista voi olla vaikea havaita mustuaisen eli pupillin laajentamisen jälkeen, koska ne "piiloutuvat" värikalvon poimuihin.

Vakavissa tapauksissa (PPM, iris-linssi; PPM, iris-kornea ja PPM lamina) jäänteet kiinnittyvät linssin etupinnalle ja/tai sarveiskalvon sisäpinnalle, jolloin ne voivat vaikuttaa pupillin toimintaan ja näkökykyyn.

Lieviä tapauksia (iris-iris PPM) voi käyttää jalostukseen, mutta kahta PPM iris-iris -diagnoosin saanutta koiraa ei saa yhdistää. Vakavia tapauksia (linssin etupinnan/sarveiskalvon sisäpinnan muutoksia) ei pidä käyttää jalostukseen.

Distichiasis/ektooppinen cilia

Ylimääräisten ripsien (distichiasis ja ektooppinen cilia) karvatuppi sijaitsee luomirauhasessa tai sen vieressä. Distichiasiksessa, joka on näistä lievempi, karva kasvaa ulos luomen vapaasta reunasta. Oireet riippuvat karvan paksuudesta ja kasvusuunnasta. Ohuet, ulospäin suuntautuvat karvat aiheuttavat tuskin lainkaan oireita. Paksummat ja silmän pintaan osuvat karvat sitä vastoin voivat aiheuttaa eriasteisia ärsytysoireita: lievää vuotamista ja räpyttelyä tai voimakkaampia kipuoireita ja jopa sarveiskalvovaurioita. Ripsiä voi irrota ja kasvaa takaisin karvan vaihtumisen yhteydessä.

Ektooppinen cilia kasvaa luomen sisäpinnan sidekalvon läpi ja aiheuttaa lähes aina voimakkaat kipuoireet (sivistys, hankaaminen ja vetistys) ja sarveiskalvovaurioita.

Hoitona on tarvittaessa ripsien nyppiminen (ripset kasvavat takaisin) tai karvatuppien tuhoaminen joko polttamalla tai jäädyttämällä (distichiasis) tai ripsen ja karvatupen poistaminen kirurgisesti (ektooppinen cilia). Vaiva on selvästi periytyvä, mutta periytymismekanismi ei ole tiedossa.

Vuonna 2021 ECVO uudisti silmätarkastusohjeitaan distichiasis/ektooppinen cilia -diagnoosin osalta. Distichiasis/ektooppinen cilia -diagnooseja ei enää erotella, koska kyseessä ovat saman asian eri muodot. Vakavissa tapauksissa ruksitaan silmätarkastuslomakkeeseen kohta vakava. Löydös luokitellaan vakavaksi, jos luomen reunasta kasvavia ylimääräisiä ripsiä (distichiasis) on paljon ja/tai havaitaan merkkejä niiden aiheuttamasta ärsytyksestä. Ektooppiset ciliat luokitellaan myös vakavaksi muutokseksi.

Kahta saman diagnoosin saanutta yksilöä ei saa yhdistää. Vakavia tapauksia (ektooppinen cilia ja selkeitä oireita aiheuttavat distichiat) ei kuitenkaan pidä käyttää jalostukseen ollenkaan.

Glaukooma

Glaukooma eli silmänpainetauti on monella rodulla perinnölliseksi oletettu silmänsairaus. Perinnöllistä (primaaria) glaukoomaa sairastavalla koiralla silmän sarveiskalvon ja värikalvon kulmaus (kutsutaan kammiokulmaksi) on rakenteeltaan usein poikkeava. Kammiokulmassa sijaitseva kampamainen rakenne (niin kutsuttu pektinaattiligamentti) on poikkeava ja/tai kammiokulma on madaltunut. Rakenteen poikkeama voi kehittyä iän myötä.

Silmän sisällä tuotettu neste ei poistu poikkeavan kammiokulman kautta normaalisti ja silmänpaine nousee. Tila on kivulias, lääkitykseen usein heikosti vastaava ja johtaa usein sokeuteen. Tehokasta pitkäaikaishoitoa ei ole. Kivun poisto ja silmänpaineen nopea alentaminen ovat tärkeimmät tavoitteet. Hoitamattomana korkea silmänpaine aiheuttaa näön menetyksen. Silmän poisto tai silmänsisäisen proteesin asettaminen (intraskleraali proteesi) on usein paras vaihtoehto potilaalle, jos silmä on kipeä ja sokea ja lääkkeisiin vastaamaton.

Kammiokulman tähytyksessä eli gonioskopiassa arvioidaan kammiokulman rakennetta. Gonioskopia voidaan tehdä osana virallista silmätarkastusta tai erillisenä lisätutkimuksena.

Glaukoomasairasta koiraa, tai koiraa jolla on todettu vakava ICAA (kammiokulman poikkeavuus), ei saa käyttää jalostukseen. Koiran, jolla on todettu lievä tai kohtalainen ICAA saa yhdistää vain gonioskopiotutkimuksessa lausunnon terve saaneeseen partneriin. Rakennevian omaavan koiran jälkeläiset tulee tarkastuttaa gonioskopiatutkimuksella terveeksi, mikäli niitä aiotaan käyttää jalostukseen.

CMR eli retinopatia eli ”kuplasilmäisyys”

Lapinporokoirilla on löydetty useita tapauksia kuplamaisia verkkokalvomuutoksia, joiden syytä tai aiheuttajaa ei varmasti tiedetä. Muutosten vakavuus on yksilöllinen: osalla koirista ne eivät näyttäisi vaikuttavan näkökykyyn laisinkaan, joidenkin koirien kohdalla omistajat ovat huomanneet koiran näkökyvyn heikentyneen. Retinopatian tiedetään periytyvän resessiivisesti. Sairaudelle on olemassa geenitesti (CMR3, Canine Multifocal Retinopathy, Type 3). Retinopatiaa sairastavaa koiraa voidaan käyttää jalostukseen terveeksi geenitestatun koiran kanssa.

Taulukko 12. Yhteenveto vuosilta 2013-2022 silmätarkastusten osalta (Koiranet). Taulukossa pitää ottaa huomioon, että taulukon loppupäässä syntyneet koirat ovat iältään vielä nuoria, jolloin niitä ei ole vielä käytetty silmätarkastuksessa ja luvut ovat siksi vajaita. (Koiranet 27.12.2023).

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Yht.
Syntyneet	221	286	274	214	313	350	291	335	355	302	2941
Tutkitut	104	146	117	90	132	145	114	129	86	10	1073
Tutkittu%	47%	51%	43%	42%	42%	41%	39%	39%	24%	3%	36%
Terveitä	94	124	103	77	113	129	100	123	79	10	952
Terveitä%	90%	85%	88%	86%	86%	89%	88%	95%	92%	100%	89%
PRA	0	2	0	3	2	0	0	0	0	0	7
Posterior polaarinen katarakta	1	3	3	1	2	2	0	0	2	0	14
Kortikaaline n katarakta	2	3	6	3	6	0	0	1	0	0	21
Nukleaarine n katarakta	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0	3
Punktaatti katarakta	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Totaali katarakta	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Muu vähämerkity ksellinen kaihi	2	0	1	2	2	2	0	0	0	0	9
MRD	0	1	3	2	2	1	4	1	1	0	15
GRD	0	0	0	0	1	1	0	1	0	0	3
PHTVL/PHPV aste 1	5	2	1	2	1	0	2	0	0	0	13
PHTVL/PHPV asteet 2-6	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
PPM iris-iris	0	8	1	3	4	7	5	0	3	0	31

Distichiasis, ektooppinen cilia	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Lasialaisen rappeuma	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	2

4.3.2 Muut rodulla todetut merkittävät sairaudet

Lapinporokoiran jalostuksessa huomioitavia sairauksia, jotka eivät kuulu PEVISA:an, esitellään alla. Jalostuksessa painoarvo on korkein sairauksilla, jotka vaikeuttavat koiran elämään oleellisesti tai johtavat koiran lopetukseen. Tällaisia sairauksia ovat epilepsia ja erilaiset pahat allergiat ja iho-ongelmat.

Lonkkanivelen kasvuhäiriöt (ELT Anu Lappalainen)

Lonkkanivelen kasvuhäiriö eli ”lonkkavika”, (engl. hip dysplasia, HD) on koirien yleisin luuston/nivelten kasvuhäiriö. Se voidaan määritellä perinnölliseksi lonkkanivelen löysyydeksi. Lonkat ovat syntymähetkellä silmämääräisesti normaalit, mutta muutokset alkavat jo pennun ensimmäisten elinviikkojen aikana. Löysyys johtaa reisiluun pään ja lonkkamaljan riittämättömään kontaktiin. Alueelle kohdistuu epänormaalin suuri paine, joka on sitä suurempi mitä pienempi kontaktialue on. Tämä voi johtaa mikromurtumiin ja lonkkamaljan mataloitumiseen. Noin vuoden iässä lantion luutumisen on täydellistä ja lonkkaniveletkin stabiloituvat. Yleensä kipukin helpottaa tässä iässä.

Lonkkanivelen kasvuhäiriö johtaa yleensä nivelrikkoon. Nivelrikon kehittymisen aikatauluun ja tyyppiin vaikuttavat rotukohtaiset ja yksilölliset erot. Lonkkanivelen kasvuhäiriön perimmäistä syytä ei tiedetä, mutta se periytyy kvantitatiivisesti eli siihen vaikuttaa useita eri geenejä. Näistä osa on ns. suurivaikutteisia geenejä (engl. major gene). Periytymisaste vaihtelee eri tutkimuksissa välillä 0.1–0.6. Myös ympäristöllä on vaikutusta lonkkavian ilmenemiseen ja vaikeusasteeseen. Useissa tutkimuksissa on todettu runsaan ravinnonsaannin olevan yhteydessä lonkkavikaan. Ruokinta ei aiheuta dysplasiaa, mutta se tuo vian esiin geneettisesti alttiilla koirilla. Tämä pätee myös toisin päin, optimaalisella ruokinnalla lonkkanivelen kasvuhäiriö ei tule näkyviin tai on lievempää. Myös liian raju liikunta kasvuajana voi pahentaa muutoksia.

Lonkkanivelen kasvuhäiriötä tavataan lähes kaikilla roduilla, mutta sen yleisyys vaihtelee roduittain. Oireet voidaan huomata pentuna 3–12 kuukauden iässä, jolloin kipu johtuu löysyyden aiheuttamasta nivelkapselin tulehduksesta tai luukalvon hermojen jännityksestä ja repeämisestä. Nuorilla koirilla oireina voivat olla takajalkojen ontuminen, ”pupuhyppely”, ylösnousuvaikkeudet levon jälkeen, liikkumishaluttomuus ja naksateleva ääni kävellessä. Oireet voivat alkaa äkillisesti ja omistaja voi liittää ne johonkin tapaturmaan. Oireet voivat vähentyä selvästi tai loppua kokonaan jopa useiksi vuosiksi, kun nivelen ympärille muodostuva sidekudos vähentää nivelen löysyyttä.

Toinen oireilevien koirien ryhmä on aikuiset koirat, joiden oireiden syynä on nivelrikko. Vanhemmilla nivelrikkokoisilla koirilla oireet voivat olla epämääräisiä ja oireilu laitetaankin usein vanhenemisen piikkiin. Tyypillisiä oireita ovat takajalkojen ontuminen ja jäykkyys liikkeessä. Lonkkavikainen koira yrittää viedä painoa pois takaosalta, mikä ilmenee kävellessä selkälinjan aaltoiluna ja lantion kiertymisinä. Tämä johtaa myös takaosan lihaskatoon ja etupään lihasten voimistumiseen.

Lonkkanivelen kasvuhäiriön ja siitä johtuvan nivelrikon hoidossa on ruokinnalla keskeinen merkitys. Ylipaino pahentaa oireita ja pelkkä painon pudotus voi helpottaa koiran oloa. Tulehduskipulääkkeitä ja pistoksena tai suun kautta annettavia nivelnesteiden ja nivelruston koostumusta parantavia aineita käytetään yleisesti. Sopiva liikunta pitää lihaksiston kunnossa ja nivelet liikkuvina. Kirurgisia hoitoja, kuten esimerkiksi lantion häpyluun lämpöluudutus, on myös olemassa. Huomioithan, että kirurgisesti hoidettua koiraa ei saa käyttää jalostukseen ja se tulisi siirtää jalostuskieltoon.

Lonkkavian vastustamisohjelma perustuu lonkkien röntgenkuvaukseen. Lonkkanivelen kasvuhäiriön

periytyvyys on kohtuullinen. Ilmiasuunkin perustuvan jalostusvalinnan pitäisi johtaa tuloksiin, jos valinta on systemaattista eikä lonkkavikaisia koiria käytetä. Jalostusarvoindeksien (BLUP-indeksit) avulla valinta on tehokkaampaa. Indeksissä otetaan huomioon koiran kaikkien tutkittujen sukulaisten taso ja poistetaan röntgentuloksiin vaikuttavien ympäristötekijöiden vaikutusta. Jalostusindeksejä lasketaan jo useille roduille sekä lonkka- että kyynärnivelistä. Indeksien laskemisen edellytyksenä on riittävä määrä kuvattuja koiria.

Lapinporokoirien PEVISA ei vaadi jalostuskoiran lonkkakuvaamista. Olisi kuitenkin toivottavaa, että lonkkanivelet röntgenkuvattaisiin mahdollisimman monilta lapinporokoirilta, etenkin jalostukseen käytettäviltä yksilöiltä. Lapinporokoirien lonkkakuvaaminen on yleistynyt, mutta edelleen olisi toivottavaa, että aikaisempaa useammat lapinporokoirat tutkittaisiin lonkistaan. Lonkkakuvaamalla koiria saadaan tietoa rodun lonkkien yleisestä tilanteesta ja pystytään mahdollisesti estämään lonkkavian yleistymisen rodussa.

Lapinporokoirien lonkkitilanne on viime vuosina jonkin verran huonontunut. Tällä hetkellä vika-aste on 23 %, kun huomioidaan kaikki kuvatut 1988-2022. Vika-asteeseen lasketaan C-, D- ja E-lonkkaiset koirat.

Jalostustoimikunnan suosituksen voi saada lonkkakuvaamaton, oireilematon koira ja yhdistelmä, jossa molemmat vanhemmat ovat lonkkakuvaamattomia ja oireettomia. Suositeltavaa kuitenkin on, että vähintäänkin toinen vanhemmista olisi lonkkakuvattu. D-lonkkaisten koirien käyttöä jalostukseen ei suositella. 2022 tietojen mukaan tutkittuja koiria oli yhteensä 2409 kpl, joista jakauma: A = 45 %, B = 32 %, C = 19 %, D = 4,4 %, E = 0,6 % (KoiraNet 27.12.2022).

Taulukko 13. Lonkkatutkimustilasto vuosilta 2013–2022, aikaraja: lausuntovuosi. (KoiraNet 27.12.2022)

Vuosi	A	B	C	D	E	Yhteensä
2013	41	27	17	5	0	90
2014	40	41	19	3	0	103
2015	49	47	14	2	1	113
2016	49	47	25	9	1	131
2017	48	38	16	8	0	110
2018	46	51	26	5	0	128
2019	52	50	31	7	0	140
2020	66	52	36	8	2	164
2021	50	48	51	13	3	165
2022	58	62	57	5	3	185
Yhteensä	499	463	292	65	10	1329

Taulukko 14. Lonkkatutkimusprosentit vuosilta 2013–2022, aikaraja: lausuntovuosi. (KoiraNet 27.12.2022)

Vuosi	A	B	C	D	E
2013	46%	30%	19%	6%	0%

2014	39%	40%	18%	3%	0%
2015	43%	42%	12%	2%	1%
2016	37%	36%	19%	7%	1%
2017	44%	35%	15%	7%	0%
2018	36%	40%	20%	4%	0%
2019	37%	36%	22%	5%	0%
2020	40%	32%	22%	5%	1%
2021	30%	29%	31%	8%	2%
2022	31%	34%	31%	3%	2%
Yhteensä	38%	35%	22%	5%	1%

Epilepsia (ELL Margetta Salminen)

Epilepsia (kaatumatauti) aiheuttaa toistuvia kohtauksia. Se on aivojen sähkötoiminnan häiriö. Epilepsia on alkuperältään joko idiopaattista (syy tuntematon) eli primaaria epilepsiaa (ensisijainen epilepsia) tai hankittua eli sekundaarista epilepsiaa (toissijainen epilepsia). Hankittu epilepsia voi johtua esim. päähän kohdistuneesta vammasta tai aivokasvaimesta. Sitten puhutaan vielä reaktiivisesta epilepsiasta, jossa syy on aivojen ulkopuolinen tekijä, esim. aineenvaihdunnallinen häiriö, myrkytys jne.

Epilepsia on koirien yleisin hermostosairaus. Epilepsian esiintymisestä on eri rotujen kesken suurta vaihtelua. Epilepsian syytä ei tunneta, mutta perimällä epäillään olevan vaikutusta eräissä epilepsiatyypeissä.

Epilepsia on hieman yleisempää uroksilla kuin nartuilla, joten urossukuhormonitoiminta altistaa sairauden esiintulolle. Ensimmäinen kohtaus tulee useimmiten 1–5-vuotiaana. Kohtaus voi tulla levossa tai valveilla. Kohtauksia voi olla omistajan tietämättä, jos ne tulevat öisin tai koiran ollessa yksin kotona. Kohtauksien oirekuva on moninainen. Koiralla saattaa olla häiriöitä tajunnassa ja liikkumisessa, lihasten jännittyneisyyttä tai kouristelua, muutoksia aistimuksien tuntemisessa ja tahdosta riippumattoman hermoston toiminnassa ja käyttäytymisessä. Koira saattaa kaatua kyljelleen, voi esiintyä kuolaamista/vaahdon tulemist suusta, virtsa tai uloste saattaa mennä alle. Koira voi kääntää päätäns toiselle puolelle, se voi hyökkäillä, se voi juosta päämäärättömästi, se voi haukkua, se voi tehdä epämääräisiä puremis- ja nielemisliikkeitä. Koira saattaa huutaa kohtauksen aikana. Tämä johtunee kontrolloimattomien äänihuulten kautta ulos tulevasta ilmasta, ei kivusta. Yleistynyt kohtaus lähtee laajalta aivoalueelta. Paikallisalkuinen (partiaalinen) kohtaus on lähtöisin pienestä kohtaa aivoista ja oireet ovat ”lähtöpaikan” mukaiset. Paikallisalkuinen kohtaus saattaa laajeta yleistyneeksi kohtaukseksi. Molempien tyyppisiä kohtauksia esiintyy suunnilleen yhtä paljon.

Kohtaukset vaihtelevat kestoltaan (sekunneista muutamiin minuutteihin, jopa 15 minuuttia) ja voimakkuudeltaan. Kohtausten esiintymistiheys vaihtelee paljon, kerran vuodessa, kerran viikossa, jopa tiheämmin.

Jotta tulee epileptisiä kohtauksia, aivojen kohtauskynnys madaltuu tai aivojen ärtyvyys lisääntyy. Tällaisia tekijöitä epäillään olevan esim. stressi, väsymys, hormonaaliset tekijät, kuume jne. Kohtausta ennakoi 2/3 osalla koirista ns. aura. Se voi kestää sekunneista päiviin. Tämä jää usein omistajalta huomaamatta. Koiran käytös voi muuttua: säikky, arvaamaton, vaisu, vihainen, yrittää piiloutua, vikisee, on levoton, hakeutuu ihmisten läheisyyteen...

Kohtauksen jälkeen ”aivosolut ovat väsyneitä” eivätkä heti reagoi normaaleihin ärsykkeisiin: näkö hämärtyy joksikin aikaa, koira ei tunnista tuttua ihmistä, on tasapainohäiriöitä. Koiralla voi olla kova nälkä tai jano, se törmäilee esineisiin, läähättää, vaeltelee. Jälkitila voi kestää minuuteista moneen päivään. Kaikilla tätä ei esiinny.

Status epilepticus (päättymätön epilepsiakohtaus tai uusi kohtaus alkaa ennen kuin koira on toipunut edellisestä kohtauksesta) on hengenvaarallinen tila. Koira on vietävä hätätapauksena hoitoon.

Idiopaattinen epilepsia -diagnoosi pohjautuu muiden sairauksien poissulkemiseen. Siksi koirasta otetaan virtsa- ja verinäytteitä ja tehdään neurologinen tutkimus. Jollei muuta selittävää syytä löydy, koira sairastaa epilepsiaa. Epilepsiaa ei voida parantaa, vaan koira tarvitsee lääkitystä koko loppuelämänsä ajan. Lääkityksen aloituspäätökseen vaikuttaa kohtauksien esiintymistiheys ja vakavuus. Lääkityksen avulla epilepsiakohtausten esiintymistä voidaan harventaa, kohtauksia lieventää ja niiden kestoa lyhentää. Joskus kohtaukset saadaan lääkityksellä kokonaan loppumaan.

Epilepsiasairaita tai epileptistyyppisiä kohtauksia saaneita lapinporokoiria on jalostustoimikunnan tiedossa 75 yksilöä (joulukuu 2023). Sairaista koirista kerätään edelleen tietoa koirien omistajien tai kasvattajien ilmoittamien tietojen ja eläinlääkärilausuntojen avulla. Kaikkia omistajia kehoitetaan ilmoittamaan epilepsiasta. Sairaiden koirien salaaminen on tuhoisaa rodun terveydelle. Epilepsian periytyvyyden tutkiminen on meneillään Hannes Lohen tutkimusryhmässä Helsingissä. Tutkimusryhmälle on toimitettu verinäytteitä sairaista koirista ja terveistä verrokkikoirista. Jalostustoimikunta järjestää verinäytteiden ottotilaisuuksia yhdistyksen tapahtumissa. Vuosina 2013–2022 syntyneistä koirista sairastui epilepsiaan tai sai epileptistyyppisiä kohtauksia 7 koiraa (jalostustoimikunnalle ilmoitetut tapaukset). Epilepsiaa sairastavaa koiraa tai sairaan koiran jälkeläisiä, täyssisaruksia ja vanhempia ei saa käyttää jalostukseen. Riskiyhdistelmiä on vältettävä.

Immuunijärjestelmän ongelmat

Kilpirauhasen vajaatoiminta (ELL Margetta Salminen)

Kilpirauhasen vajaatoiminnan (hypothyreoosi) syy on 90 %:ssa tapauksista parantumaton kilpirauhaskudoksen sairaus, joka johtuu kilpirauhasen tulehduksesta. Tällainen tulehdus on seurausta koiran oman immuunipuolustuksen tuottamista kilpirauhasvasta-aineista. Kyseessä on autoimmuunisairaus. Ollaan sitä mieltä, että sairauteen liittyy perinnöllistä taipumusta. Kilpirauhaskudos voi olla sairas kuukausia tai vuosia, ennen kuin näkyvät oireet ilmaantuvat. Koska sairaus etenee vähitellen ja vaikuttaa useisiin elimiin, oireetkin ilmaantuvat eri tavoin eri yksilöillä. Kun oireet tulevat ilmi, on jo 75 % kilpirauhaskudoksesta tuhoutunut.

Oireet tulevat esille 4-6-11-vuotiaana. Sairaudelle alttiimmat rodut sairastuvat nuorimpina. Sairastumisessa ei ole koirilla havaittu sukupuolieroja ja sterilisaatio tai kastratio ei vaikuta sairastumisalttiuteen. Aineenvaihdunnallisia oireita ovat apeus, väsymys, haluttomuus, surullinen ilme, lihominen, rasituksen keston aleneminen, liikkumishalukkuuden väheneminen.

Iho-oireita: karvapeite ohenee, karva vähenee hännästä, kyljistä ja reisien ulkopinnoilta, ihotulehdus, korvatulehdus, ihon paksuuntuminen. Jos esiintyy rasvaista hilseilyä, kehittyy märkäinen ihotulehdus, jolloin kutina saattaa olla voimakasta. Nartuilla kiimojen väli pitenee, kiima heikkenee (tai ei tule ollenkaan), tiinehtyminen huononee ja esiintyy abortteja. Uroksilla siittiöiden määrä voi vähetä, kivekset voivat olla normaalia pienemmät ja pehmeämmät rakenteeltaan. Hermosto-oireina saattaa esiintyä naamahermohalvaus tai tasapainohäiriöitä. Kyyneleritys vähenee.

Kilpirauhasen vajaatoimintaa sairastavia koiria on jalostustoimikunnan tiedossa 33 kpl (joulukuu 2023). Sairaista koirista kerätään edelleen tietoa koirien omistajien tai kasvattajien ilmoittamien tietojen ja

eläinlääkärilausuntojen avulla. Kaikkien omistajien tai kasvattajien toivotaan ilmoittavan sairaudesta. Sairaiden koirien salaaminen on tuhoisaa rodun terveydelle.

Vuosina 2013–2022 syntyneistä koirista sairastui kilpirauhasen vajaatoimintaan 1 koira (jalostustoimikunnalle ilmoitetut tapaukset). Sairasta koiraa tai sairaan koiran jälkeläisiä ei saa käyttää jalostukseen. Sellaisten riskilinjojen, joiden tiedetään saaneen sairaita jälkeläisiä, käyttöä on vältettävä.

Addisonin tauti (ELL Margetta Salminen)

Addisonin tauti (hypoadrenokortikoidismi eli lisämunuaisen kuorikerroksen vajaatoiminta) on usein perinnöllinen autoimmuunisairaus. Tautia todetaan eniten nuorilla ja keski-ikäisillä koirilla. Sairaus on yleisempi nartuilla kuin uroksilla. Sairauden oireet ovat monenlaisia, välillä koiralla voi olla oireettomia jaksoja. Oireita voi esiintyä alkuvaiheessa vain stressin yhteydessä (trauma, infektio, leikkaus tms.). Stressi laukaisee akuutin Addisonin kriisin: vapina, kuivuminen, tajunta alenee, oksentelu, vatsakipu, hidas pulssi, lämmön lasku. Diagnosoinnissa viitteellistä taudille on, että usein munuaisarvo urea on kohonnut, kalium kohonnut, natrium (Na: K) alhainen, ACTH-testi diagnostinen.

Addison-sairaita koiria on jalostustoimikunnan tiedossa 3 yksilöä (joulukuu 2023). Vuosina 2013–2022 syntyneistä koirista yksikään ei sairastunut Addisonin tautiin (jalostustoimikunnalle ilmoitetut tapaukset). Sairaista koirista kerätään edelleen tietoa koirien omistajien tai kasvattajien ilmoittamien tietojen ja eläinlääkärilausuntojen avulla. Kaikkien omistajien odotetaan ilmoittavan sairaudesta. Sairaiden koirien salaaminen on tuhoisaa rodun terveydelle.

Sairasta koiraa, sairaan koiran jälkeläisiä, vanhempia ja täyssisaruksia ei saa käyttää jalostukseen. Addisonin tautia sairastavien koirien määrä on koirakannan kokoon nähden vähäinen, joten vaikka lähisukulaiset suositellaankin suljettavaksi pois jalostuksesta, käytännössä niiden määrä jää pieneksi, etenkin kun otetaan huomioon, että osa tapauksista on niin vanhoja, että lähisukulaiset eivät enää ole ikänsä puolesta jalostuskäytössä. Tiukan suosituksen toivotaan edesauttavan, että sairaus ei pääsisi leviämään koirakantaan laajemmin. Riskiyhdistelmiä on vältettävä.

Allergiat ja atopiat

Atopia on geneettisestä taipumuksesta aiheutuva tulehduksellinen ja kutiseva allerginen ihosairaus, jonka synnylle on perimän lisäksi olemassa useita altistavia tekijöitä, kuten koiran elinympäristö ja olosuhteet. Atopia on elinikäinen vaiva, joka on kontrolloitavissa, muttei parannettavissa. Ruoka-aineallergia on koiralla atopiaa huomattavasti harvinaisempaa. Vain 10 % iho-oireisista koirista kärsii ruoka-aineallergiasta, jolloin koiralla on yleensä myös ruuansulatuskanavan oireita (ilmavaivat, ripuli).

Atopia on tyypillisesti nuoren aikuisen koiran sairaus ja oireet alkavat suurimmalla osalla atoopikoista 6 kk – 3 vuoden iässä. Allerginen nuha, astma ja silmän sidekalvontulehdus ovat koiralla harvinaisia. Koira reagoi ihollaan ja atopia onkin koiran yleisin ihosairaus. Atopiaan liittyvien toistuvien ihon bakteeri- ja hiivatulehdusten esiintymisestä on päätelty, että atoopikkokoirilla olisi puutteellisesti toimiva soluvälitteinen immuunivaste. Atopialle tyypillistä on, että oireet helpottuvat ja pahenevat kausittaisesti ainakin sairauden alkuvaiheessa. Jos oireet ovat heti alkuun jatkuvia, voidaan hyvällä syyllä epäillä ruoka-aineallergiaa aiheuttajaksi.

Atooppinen iho kutisee, minkä seurauksena koira raapii ihonsa rikki. Turkki on hilseilevä ja huonokuntoinen sekä ohut tai jopa paikoin kalju. Niiltä alueilta, joissa kutina on voimakkainta, iho paksuneen jatkuvan raapimisen ja kalvamisen seurauksena sekä tummuu. Muutokset paikallistuvat naamaan (huulet ja silmien ympärys), korviin, tassuihin, jalkoihin, leukaan ja vatsan alle (kainalot ja nivuset). Joillakin koirilla jatkuva kutina aiheuttaa myös käyttäytymisen muutoksia, esim. ärtyisyyttä. Toistuvat korvatulehdukset ovat eräs tavallisimmista atoopikon iho-oireista.

Jalostustoimikunnan tiedossa on 57 allergista koiraa. 15 koiralla on ilmoitettu olevan jonkinlaista iho-ongelmaa (ihotulehduksia, atopiaa, kutinaa, ihottumaa, hiivatulehduksia tai hilseilyä). Todennäköisesti läheskään kaikki allergiset koirat eivät tule jalostustoimikunnan tietoon. Allergista tai atooppista koiraa ei saa käyttää jalostukseen.

Autoimmuunisairaudet ja immuunijärjestelmän ongelmat ovat yhteydessä rodun ja yhdistelmien geneettiseen monimuotoisuuteen. Sairaantuneet koirat tulee sulkea pois jalostuksesta ja riskiyhdistelmien tekemistä tulee karttaa.

Muut sairaudet

Cushingin tauti

Cushingin tauti eli lisämunuaisen kuorikerroksen liikatoiminta koiralla on kohtalaisen yleinen sairaus kaikkien rotujen kannassa. Sairautta esiintyy eniten keski-ikäisillä ja vanhoilla koirilla, mutta jopa vuoden ikäinen koira voi sairastua Cushingin tautiin. Useimmiten tätä sairautta tavataan keski-ikäisillä nartuilla.

Yleisiä oireita ovat iho-oireet, lisääntynyt juominen ja virtsaaminen, läähätys, väsymys, apeus, kiimahäiriöt, lisääntynyt ruokahalu ja infektioherkkyys. Sairauteen on olemassa lääkityshoito. Jalostustoimikunnan tiedossa on 6 Cushingin tautiin sairastunutta yksilöä (joulukuu 2023).

Sairasta koiraa, sairaan koiran jälkeläisiä, vanhempia ja täyssisaruksia ei saa käyttää jalostukseen. Cushingin tautia sairastavien koirien määrä on koirakannan kokoon nähden vähäinen, joten vaikka lähisukulaiset suositellaankin suljettavaksi pois jalostuksesta, käytännössä niiden määrä jää pieneksi, etenkin kun otetaan huomioon, että osa tapauksista on niin vanhoja, että lähisukulaiset eivät enää ole ikänsä puolesta jalostuskäytössä. Tiukan suosituksen toivotaan edesauttavan, että sairaus ei pääsisi leviämään koirakantaan laajemmin. Riskiyhdistelmiä on vältettävä.

Pompen tauti (Eija Seppälä, tutkija Hannes Lohen tutkimusprojektista v. 2006–2014)

Pompen tauti (tunnetaan myös nimellä glycogen storage disease type II, GSD II) on lapinporokoirilla esiintyvä etenevä glykokeeniaineenvaihdunnan sairaus. Sama tauti tunnetaan myös ihmisillä.

Koirilla Pompen tauti ilmenee hidastuneena kasvuna, toistuvana liman oksentamisena, etenevänä lihasheikkoutena ja jatkuvana läähätyksenä. Tautiin liittyy myös käännevirtaus ruoansulatuskanavassa johtuen laajentuneesta ruokatorvesta sekä sydänpoikkeavuuksia. Koska sairaus on etenevä, siitä kärsivät koirat joko kuolevat tai lopetetaan yleensä ennen kahden vuoden ikää. Koirien Pompen tautiin ei ole hoitoa.

Tauti vaurioittaa kaikkia elimiä, mutta pääoireet koskevat kudoksia, joiden energiantarve on suurin (sydän-, luusto- ja sileäkudos, joka mm. ympäröi ruokatorvea). Helsingin yliopistolla ja Folkhälsanilla toimiva Hannes Lohen koiragenetiikan tutkimusryhmä on tunnistanut Pompen taudin aiheuttavan geenivirheen ja sairaudelle on tarjolla geenitesti.

Tauti periytyy autosomaalisesti peittyvästi eli sairaan yksilön molemmat vanhemmat ovat taudin kantajia. Pompen taudin geenitestauksiin on osallistunut testin valmistuttua (10/2012) lapinporokoiria 544 kpl (tilanne 27.12.2023). Testattujen perusteella 761 jälkeläisen tulos on tiedossa. Kaikkiaan on tiedossa 1281 koiran geneettinen status, joista 1267 tervettä, 14 kantajaa ja 0 sairasta. Luvut ovat todellisuudessa suurempia, koska kaikkia geenitestituloksia ei ole ilmoitettu jalostustoimikunnalle.

Testatuista koirista kerätään edelleen tietoa ja kaikkien koiran omistajien odotetaan ilmoittavan testituloksesta. Pompen-kantajille suositellaan urostiedusteluissa vain terveeksi testattua koiraa tai koiraa, joka voidaan vanhempiansa geenitestin perusteella todeta terveeksi. Jalostustoimikunta järjestää joukkotestauksia yhdistyksen tapahtumissa.

Immuunivälitteinen hemolyyttinen anemia (IMHA)

Immuunivälitteinen hemolyyttinen anemia (IMHA) ilmenee kohtalaisena tai vakavana anemiana ja siitä

tunnetaan primaarinen sekä sekundaarinen (esim. kasvaimen tai infektion aiheuttama) muoto. IMHA johtuu elimistön käynnistämästä autoimmuunireaktiosta. Elimistö tuottaa vasta-aineita punasolujen pinnan antigeenejä vastaan, jolloin punasoluja tuhoutuu. Oireet alkavat yleensä akuutisti, ja niihin kuuluvat apatia ja anoreksia. Aiemmin sairaudesta käytettiin lyhennystä AIHA. Jalostustoimikunnan tiedossa on 7 IMHA-tapausta. Immuunivälitteistä hemolyyttistä anemiaa sairastavaa koiraa, sairaan koiran jälkeläisiä, vanhempia ja täyssisaruksia ei saa käyttää jalostukseen.

Luusto- ja nivelvial

Kyynärnivelen kasvuhäiriöt (ELT Anu Lappalainen)

Kyynärnivelen kasvuhäiriö (engl. elbow dysplasia, ED) on yleisin isojen ja jättikokoisten koirien etujalan nivelkivun ja ontumisen aiheuttaja. Kyynärnivelen kasvuhäiriön eri muotoja ovat varislisäkkeen (processus coronoideus) sisemmän osan sairaus, olkaluun nivelnastan (condylus humeralis) sisemmän osan osteokondroosi ja kiinnittymätön kyynärpään uloke (processus anconaeus). Kyynärnivelen inkongruenssia (nivelpintojen epäyhdenmukaisuutta) pidetään tärkeänä syynä kaikkiin edellä mainittuihin kasvuhäiriöihin ja myös se lasketaan kyynärnivelen kasvuhäiriöksi.

Kyynärnivelen kasvuhäiriön periytyminen on kvantitatiivista eli siihen vaikuttaa useita eri geenejä. Kasvuhäiriön tyyppi vaihtelee eri roduilla, mikä viittaa siihen että aiheuttajina ovat eri geenit. Kyynärnivelen kasvuhäiriö on yleisempää uroksilla todennäköisesti urosten suuremman painon ja mahdollisesti myös hormonaalisten tekijöiden takia. Nykykäsityksen mukaan perinnöllisillä tekijöillä on suurin osuus kyynärnivelen kasvuhäiriön synnyssä, mutta ympäristötekijöillä on osuutensa sen ilmenemisessä.

Kaikissa kyynärnivelen kasvuhäiriöissä oireet alkavat keskimäärin 4–7 kuukauden iässä. Tyypillinen oire on ontuminen, joka voi pahentua rasituksessa tai olla voimakkainta levon jälkeen. Ontuminen voi olla jatkuvaa tai ajoittaista. Omistajan voi olla vaikea havaita koiran ontumista, jos kasvuhäiriö on molemminpuolinen. Toisinaan kasvuhäiriö on molemmissa kyynärnivelistä, vaikka koira ontuu vain toista jalkaa. Usein oireet huomataan vasta aikuisiällä ja silloin oireet johtuvat sekundaarisesta nivelrikosta. Kiinnittymätön kyynärpään uloke ei välttämättä oireile nuorella koiralla ja se voi olla röntgenkuvauksen sivulöydös.

Kasvuhäiriöiden ja niiden erilaisten kirurgisten hoitojen tehosta ja pitkäaikaisennusteesta ei ole olemassa kattavia tutkimuksia. Leikkaushoidon hyöty on epävarma, jos nivelessä on jo selvät nivelrikon merkit. Kaikkien kyynärnivelen kasvuhäiriöiden seurauksena on ainakin hoitamattomana nivelrikko. Leikattuunkin jalkaan kehittyä yleensä aina jonkin asteinen nivelrikko, mutta sen määrä voi olla vähäisempää ja se voi kehittyä myöhemmin kuin ilman leikkausta hoidetussa nivelessä. Kyynärnivelen nivelrikko invalidisoi koiraa yleensä pahemmin kuin esim. lonkkien nivelrikko, koska koiran painosta noin 60 % on etuosalla. Nivelrikon hoidossa tärkeitä ovat painon pudotus, liikunnan rajoitus ja tarvittaessa käytetään myös tulehduskipulääkkeitä. Lisäksi voidaan käyttää nivelnesteiden koostumusta parantavia lääkkeitä ja ravintolisä.

Suomessa kyynärnivelen kuvien arviointi perustuu pääasiassa nivelrikon merkkeihin, mutta myös muut kasvuhäiriöön viittaavat röntgenlöydökset huomioidaan. Jalostusarvoindeksit (BLUP-indeksit) tehostavat jalostusvalintaa. Indeksissä otetaan huomioon koiran oman tuloksen lisäksi sen kaikkien tutkittujen sukulaisten taso ja poistetaan röntgentuloksiin vaikuttavien ympäristötekijöiden vaikutusta. Jalostusindeksejä lasketaan jo useille roduille sekä lonkka- että kyynärnivelistä. Indeksien laskemisen edellytyksenä on riittävä määrä kuvattuja koiria.

Suomessa arvostelussa käytetään [IEWG:n](#) (International Elbow Working Group) esittämää kansainvälistä kyynärniveldysplasian arvosteluasteikkoa:

- 0 = Ei muutoksia. Normaali kyynärniveli.
- 1 = Lievät muutokset.
- 2 = Kohtalaiset muutokset.
- 3 = Voimakkaat muutokset.

Lapinporokoirilla kyynärniveliä tutkitaan jonkin verran, tutkimustulos löytyy kaikkiaan noin 2000 koiralta, joista muutoksia on ollut n. viidellä prosentilla. Suurin osa muutoksista on ollut ensimmäistä astetta. Jalostukseen suositellaan käytettäväksi vain kyynärniveltään terveitä koiria.

Taulukko 15. Kyynärniveltutkimustilasto vuosilta 2013–2022, aikarajaus: lausuntovuosi (Koiranet 27.12.2023)

Vuosi	0	1	2	3	Yhteensä
2013	81 (94%)	5 (6%)	0	0	86
2014	83 (95%)	3 (3%)	1 (1%)	0	87
2015	92 (94%)	5 (5%)	1 (1%)	0	98
2016	119 (98%)	2 (2%)	0	1 (1%)	122
2017	91 (95%)	4 (4%)	1 (1%)	0	96
2018	117 (98%)	2 (2%)	1 (1%)	0	120
2019	125 (97%)	4 (3%)	0	0	129
2020	148 (93%)	10 (6%)	1 (1%)	0	159
2021	143 (95%)	6 (4%)	1 (1%)	0	150
2022	157 (93%)	9 (5%)	2 (1%)	0	168
Yhteensä	1156 (95%)	50 (4%)	8 (1%)	1 (0%)	1215

Selkämuutokset

Kennelliiton antama terveystutkimuslausunto on mahdollista saada mm. seuraavista muutoksista; spondyloosi (SP), välimuotoinen lanne-ristinikama (LTV) ja muut nikama-anomaliat (VA). Spondyloosilauseuntoja on annettu kaikille roduille 1.7.2012 alkaen, muita 1.6.2013 alkaen kuvatuille koirille. Virallisen lausunnon spondyloosin osalta saa, kun koira on vähintään 2 vuoden ikäinen.

Spondyloosi (ELT Anu Saikku-Bäckström)

Spondylosis deformans eli spondyloosi on selkärangan rappeumasairaus, jossa selkänikamien rajoille muodostuu luupiikkejä ja/tai -siltoja. Spondyloosia kehittyy usein normaalistikin ikääntymisen myötä, mutta boksereilla rappeumaa todetaan jo nuorilla koirilla. Spondyloosi on todettu perinnölliseksi sairaudeksi boksereilla (perinnöllisyys 0,42–0,62), joten sitä voidaan vastustaa jalostusvalinnoilla.

Silloittumat ovat yleisimpiä rintarangan loppuosassa ja lannerangan sekä ristiselän alueella, joten rinta- ja lannerangasta otetut sivukuvat ovat riittäviä kartoituskuvaamisessa. Spondyloosin suositeltava kuvausikä bokseilla on 2 vuotta, jolloin ikääntymismuutoksia ei vielä ole, mutta perinnölliset muutokset ovat ehtineet muodostua. Vanhalle koiralle sallitaan hieman enemmän muutoksia kuin saman lausunnon saavalle nuorelle koiralle, mutta eri-ikäisten koirien lausuntoja on vaikea verrata suoraan, koska ikääntymismuutosten osuutta on hankalaa arvioida. Kuitenkin kannattaa muistaa, että spondyloosi on etenevä sairaus, joten puhdas selkä tai vain lievät muutokset vanhemmalla koiralla on jalostuksellisesti erittäin merkittävä löydös.

Spondyloosia pidettiin pitkään koiralle merkityksettömänä oireettomana ikääntymismuutoksena. On kuitenkin havaittu, että selkärangan muodostuneet luupiikit ja silloittumat voivat aiheuttaa koiralle vaihtelevanasteisia oireita kuten jäykkyyttä, ontumista, epämääräisiä selkäkipuja ja hyppäämishaluttomuutta. Kehittymässä olevat luupiikit voivat murtua tai hangata toisiaan aiheuttaen tulehduskipua alueella – toisinaan paikalliset oireet helpottavat kun luutumisen etenee täydeksi sillaksi. Ventraalinen eli nikamien alapuolelle muodostuva siltamuodostus jäykistää selkää rasittaen viereisiä nikamavälejä. Harvinaisempi lateraalinen eli nikamien sivuille muodostuva spondyloosi voi painaa hermojuuria ja aiheuttaa koiralle rajujakin oireita, kuten virtsan ja ulosteen pidätyskyvyttömyyttä tai halvausoireita. Tällaisen tilanteen diagnosointi vaatii useimmiten röntgenkuvauksen lisäksi tietokonetomografia- (CT) tai magneetti- (MRI) tutkimuksen. Spondyloosia sairastavien koirien oireilu vaihtelee voimakkaasti yksilöittäin ja jopa vaikeaa spondyloosia sairastava bokseri voi olla täysin oireeton, joten kartoituskuvaaminen on jalostuksellisesti tärkeää.

Spondyloosin periytymismekanismeja ei tarkkaan tiedetä, joten voidaan noudattaa yleistä vastaavanlaisten sairauksien jalostuksesta annettua suositusta: käytettäessä spondyloosia sairastavaa koiraa pyritään etsimään sille partneri, joka on spondyloosivapaa (SP0) tai jolla on vain lieviä muutoksia. Nuoren, keskivaikeaa (SP3) spondyloosia sairastavan koiran jalostuskäyttöä tulee harkita tarkkaan ja vaikeaa (SP4) spondyloosia sairastavat yksilöt tulisi sulkea pois jalostuksesta. Sukua tulee katsoa laajemminkin eli myös vanhempien ja pentuesisarusten lausunnot kannattaa huomioida koiran perimän ja ilmiäisun vaikutuksen arvioimiseksi.

On tärkeää muistaa, että selkänikamissa voi olla paljon muitakin sairauksia kuin spondyloosi, joten spondyloosipuhdas (SP0) selkä ei aina ole sama kuin terve selkä. Välimuotoiset nikamat erityisesti lannerangan lopun ja ristiselän välissä (L7–S) ovat melko yleisiä ja altistavat ristiselän kivuille tai toimintahäiriöille usein jopa enemmän kuin spondyloosi.

Arvostelussa käytettävä asteikko (1.6.2013 alkaen):

SP0, puhdas	Ei muutoksia.
SP1, lievä	Todetaan < 3 mm piikkejä korkeintaan 4 nikamavälissä tai > 3 mm piikkejä korkeintaan 3 nikamavälissä tai saareke korkeintaan 2 nikamavälissä.
SP2, selkeä	Todetaan silloittuma (täysi tai vajaa) korkeintaan 2 nikamavälissä ja/tai suuria saarekkeitä korkeintaan 2 nikamavälissä.
SP3, keskivaikea	Todetaan silloittumia (täysiä tai vajaita) ja/tai suuria saarekkeitä 3–7 nikamavälissä.
SP4, vaikea	Edellisiä vakavammat muutokset

Lausunnossa otetaan huomioon kaikki rintanikamat (1–13) sekä lannenikamat (1–7) ja ristiluu.

Tätä asteikkoa noudatetaan koiran 5 ikävuoteen saakka. Tämän jälkeen arvostelussa otetaan huomioon koiran

ikä siten, että 5–7 vuotiaalla koiralla jätetään huomioimatta yksi silloittuma ja 8-vuotiaalla tai vanhemmalla koiralla jätetään huomioimatta kaksi silloittumaa. Kuitenkin jos vanhallakin koiralla on silloittumaa, ei se voi saada SP0 lausuntoa.

Taulukko 16. Spondyloositutkimustilasto vuosilta 2013–2022, aikarajaus: lausuntovuosi (Koiranet 27.12.2023)

Vuosi	SP0	SP1	SP2	SP3	SP4	Yhteensä
2013	5 (100%)	0	0	0	0	5
2014	7 (100%)	0	0	0	0	7
2015	19 (100%)	0	0	0	0	19
2016	30 (100%)	0	0	0	0	30
2017	38 (100%)	0	0	0	0	38
2018	45 (98%)	0	1 (2%)	0	0	46
2019	51 (96%)	2 (4%)	0	0	0	53
2020	84 (97%)	3 (3%)	0	0	0	87
2021	85 (100%)	0	0	0	0	85
2022	101 (98%)	2 (2%)	0	0	0	103
Yhteensä	465 (98%)	7 (1%)	1	0	0	473

Välimuotoinen lanne-ristinikama (ELT Anu Lappalainen, Helsingin yliopisto)

Välimuotoinen lanne-ristinikama (lumbosacral transitional vertebra, LTV) on yleinen synnynnäinen ja perinnöllinen nikamaepämuodostuma, jonka periytymismekanismia ei tunneta. LTV:llä tarkoitetaan nikamaa, jossa on sekä lanne- että ristinikaman piirteitä. Välimuotoinen nikama voi olla viimeinen lannenikama (L7), jolloin puhutaan sakralisaatiosta tai ensimmäinen ristiluun nikama (S1), jolloin puhutaan lumbalisaatiosta. Muutos voi olla symmetrinen eli samanlainen oikealla ja vasemmalla puolella tai epäsymmetrinen, jolloin selällään otetussa röntgenkuvassa nähdään puoliero. Diagnoosi tehdään usein lonkkakuvasta, josta voidaan nähdä koiran ristiluu ja lanne-ristiluuliitos yhdestä suunnasta ("ylhäältäpäin"). Joillain koirilla lannenikamien lukumäärä on poikkeava, normaalin 7 nikaman sijaan näillä koirilla on 8 (L8) tai 6 (L6) lannenikamaa. L8 eli lumbalisaatio tarkoittaa että ristiluun 1. nikama on muodoltaan lannenikama ja L6 (sakralisaatio) tarkoittaa, että 7. lannenikama on muodoltaan ristinikama. Tämä on yksi LTV:n muoto ja se toteamiseen tarvitaan sekä rinta- että lannerangan sivusuunnassa otetut röntgenkuvat. Lannerankakuvassa tulee näkyä koko ristiluun

alue.

LTV:tä esiintyy useilla koiraroduilla, ja ainakin saksanpaimenkoirilla sen yhteydestä selkävaivoihin on tutkimustietoa. LTV altistaa lanne-ristiluuliitosalueen varhaiselle rappeutumiselle, minkä seurauksia voivat olla takaselän kivut ja pahimmassa tapauksessa takajalkojen halvausoireet. Hoitona käytetään lepoa ja kipulääkkeitä ja vakavimmissa tapauksissa leikkaushoitoa. Kotikoirina sairastuneet koirat pärjäävät usein melko hyvin, mutta ennuste paluusta harrastus- tai työkoiraksi on epävarma.

LTV:stä voi saada lausunnon 12 kuukautta täyttänyt koira. Arvostelussa käytetty asteikko:

LTV0	Ei muutoksia
LTV1	Jakautunut ristiluun keskiharjanne (S1–S2)
LTV2	Symmetrinen välimuotoinen lanne-ristinikama
LTV3	Epäsymmetrinen lanne-ristinikama
LTV4	6 tai 8 lannenikamaa

LTV-muutosten yleisyydestä eri roduissa ei juurikaan ole vielä tietoa. Kennelliiton jalostustieteellinen toimikunta suosittelee jättämään oireilevat koirat pois jalostuksesta. Kaikkia oireettomia koiria voi käyttää, mutta LTV1–LTV4 -tuloksen saaneet koirat suositellaan yhdistämään vain LTV0-koirien kanssa. Tällaisten yhdistelmien jälkeläisiä suositellaan kuvattavaksi, jotta LTV-muutosten periytymisestä ja merkityksestä saadaan lisää tietoa.

Taulukko 17. Välimuotoinen lanne-ristinikama -tilasto vuosilta 2013–2022, aikaraja: lausuntovuosi
(Koiranet 29.12.2023)

Vuosi	LTV0	LTV1	LTV2	LTV3	LTV4	Yhteensä
2013	2 (100%)	0	0	0	0	2
2014	9 (69%)	3 (23%)	0	0	1 (8%)	13
2015	18 (67%)	5 (19%)	2 (7%)	2 (7%)	0	27
2016	38 (78%)	5 (10%)	4 (8%)	0	2 (4%)	49
2017	42 (71%)	10 (17%)	1 (2%)	3 (5%)	3 (5%)	59
2018	57 (79%)	9 (13%)	1 (1%)	1 (1%)	4 (6%)	72
2019	55 (70%)	10 (13%)	2 (3%)	4 (5%)	8 (10%)	79
2020	92	24	3	3	7	129

	(71%)	(19%)	(2%)	(2%)	(5%)	
2021	101 (80%)	15 (12%)	2 (2%)	4 (3%)	4 (3%)	126
2022	135 (83%)	18 (11%)	4 (2%)	1 (0,6%)	5 (3%)	163
Yhteensä	549 (76%)	99 (14%)	19 (3%)	18 (3%)	34 (5%)	719

Nikamaepämuodostumat (ELT Anu Lappalainen, Helsingin yliopisto)

Selkärangan nikamien epämuodostumia (vertebral anomaly, VA) esiintyy useilla koiraroduilla. Niin sanotuilla "korkkiruuvihäntäisillä" roduilla (bostoninterrieri, englanninbulldoggi ja ranskanbulldoggi) saattaa koko selkäranka olla korkkiruuvihäntään liittyen epämuotoinen. Myös mopsi kuuluu perinteisesti tähän brakykefaalisten (lyhytkalloisten) rotujen joukkoon, vaikka sen häntä on eri tavalla kierteinen. Näillä koirilla yleisimpiä nikaman kehityshäiriöitä ovat erimuotoiset puolินิกamat (hemivertebra) ja perhosnikamat (nikama, joka selällään otetussa kuvassa muistuttaa muodoltaan perhosta).

Spina bifida (selkärankahalkio) on tila, jossa nikaman katto ei ole sikiönkehityksen aikana sulkeutunut ja selkäydin tai sen kalvot ovat ilman nikaman luista suojaa. Myös häntä ja ristiluu ovat em. roduilla muodostuneet epämuodostuneista nikamista, minkä takia häntä on epämuodostunut, hyvin lyhyt ja jäykkä. Kipu ja tai neurologisia ongelmia esiintyy, jos epämuodostuneet nikamat painavat selkäydintä. Tällainen selkä on myös normaalia alttiimpi tapaturmille. Hännän epämuodostumat voivat aiheuttaa virheasennon, joka voi johtaa ulostamisvaikeuksiin tai ihovaurioihin. On todennäköistä, että kaikilla em. tyyppisillä koirilla esiintyy epämuodostuneita nikamia, mutta niiden määrä ja muoto vaihtelevat eri yksilöillä.

Nikamien epämuodostumista voi saada lausunnon 12 kuukautta täyttänyt koira. Arvostelussa käytetty asteikko:

VA0, normaali	Ei muutoksia
VA1, lievä	1–2 epämuodostunutta nikamaa
VA2, selkeä	3–4 epämuodostunutta nikamaa
VA3, keskivaikea	5–9 epämuodostunutta nikamaa
VA4, vaikea	10 tai useampi epämuodostunut nikama

Joillakin koirilla voi olla nikamissa hyvin lieviä poikkeamia normaalista. Tällöin koira saa tuloksen VA0 (normaali), mutta lausunnon lisätietoihin merkitään VA-rajatapaus. Myös tällaisten muutosten lukumäärä näkyy koiran tiedoissa jalostustietojärjestelmässä. Yleisin tällainen muutos on lievä viimeisen rintanikaman vaillinaisesti kehittynyt kylkiluupari.

Taulukko 18. Tilasto nikamien epämuodostumista vuosilta 2013–2022, aikarajaus: lausuntovuosi (Koiranet 29.12.2023)

Vuosi	VA0	VA1	VA2	VA3	VA4	Yhteensä
2013	2	0	0	0	0	2

	(100%)					
2014	7 (88%)	1 (12%)	0	0	0	8
2015	10 (77%)	3 (23%)	0	0	0	13
2016	30 (91%)	3 (9%)	0	0	0	33
2017	52 (100%)	0	0	0	0	52
2018	63 (95%)	3 (5%)	0	0	0	66
2019	61 (91%)	6 (9%)	0	0	0	67
2020	97 (93%)	6 (6%)	1 (1%)	0	0	104
2021	111 (97%)	3 (3%)	0	0	0	114
2022	130 (92%)	11 (8%)	0	0	0	141
Yhteensä	563 (94%)	36 (6%)	1 (0,2%)	0	0	600

Olkanelen osteokondroosi (Vilma Reunanen, pieneläinsairauksien erikoiseläinlääkäri)

Osteokondroosi (OC) on kasvuhäiriö, jossa ruston alainen luutuminen epäonnistuu, ja tämä aiheuttaa kyseiseen kohtaan rustovaurion. Joskus epäonnistunut luutuminen johtaa luukystan muodostumiseen (koiralla harvinaisempaa) ja tulehdusreaktioon nivelessä. Osteocondrosis dissecans (OCD) on tila, jossa irronnut rustopala havaitaan esimerkiksi röntgenkuvasta tai tähystyksessä. Osteokondroosi on koirilla yleisintä olkanivelessä, mutta se voi esiintyä melkein missä nivelessä tahansa, kuten kinner-, polvi- ja kyynärnivelessä, ja lisäksi selkänikamassa. Olkanivelen osteokondroosimuutos sijaitsee olkaluunpään takaosassa.

Koiralla voi olla osteokondroosimuutoksia yhdessä tai useammassa nivelessä, mutta kaikki muutokset eivät aiheuta koiralle oireita. Osteokondroosi voi esiintyä myös yhtä aikaa kyynär- ja lonkkanivelen kasvuhäiriön kanssa.

Osteokondroosin oireena on yleensä epämääräinen ontuma 3–9 kuukauden iässä, tai ainakin ennen vuoden ikää. Välillä ontumaa voi olla vaikea huomata, etenkin jos se on lievä tai molemmissa jaloissa. Jotkut koirat alkavat oireilla vasta aikuisiässä. Lievä olkanivelen osteokondroosi on usein oireeton. Röntgenkuvissa osteokondroosi näkyy röntgenharvana kuoppana tai tasaantumana, jonka alla luun tiiviys on yleensä paikallisesti lisääntynyt.

Olkanelen osteokondroosin hoito suunnitellaan yksilöllisesti. Hoitosuunnitelmaan vaikuttavat mm. koiran koko, oireiden vakavuus ja oireiden alkamisikä. Oireettomille tai lieväoireisille kevytrakenteisille koirille voi sopia konservatiivinen hoito – painonhallinta ja rajoitettu liikunta ja lääkkeellinen hoito, kun taas varsinkin raskarakenteisemmille koirille kirurginen hoito on erittäin suositeltavaa. Vanhemmilla koirilla nivelrikkoa

hoidetaan konservatiivisesti.

Nuorena 4–5 kk iässä alkaneet oireet ja vakavat muutokset oireiden alkaessa ja koiran suuri koko huonontavat ennustetta. Varhainen havaitseminen ja hoito antaa yleensä paremman ennusteen ja hidastaa nivelrikon kehittymistä. Pahimmassa tapauksessa kehittyy vakava nivelrikko ja/tai haisjänteen tulehdus.

Luussa oleva osteokondroosimuutos voi parantua, pysyä ennallaan tai johtaa rustopalan irtoamiseen (OCD). Parantuneet tai ennallaan pysyneet osteokondroosimuutokset voivat johtaa lieviin nivelrikkomuutoksiin, kun taas OCD johtaa usein selviin nivelrikkomuutoksiin. Nivelen sisällä oleva irronnut rustopala ja/tai nivelnesteen kontakti luun pintaan aiheuttaa yleensä steriilin tulehdusreaktion (= lämmin, turvonnut, kipeä nivel). Sekä OCD että OCD ovat saman sairauden eri ilmenemismuotoja.

Osteokondroosi on monigeeninen perinnöllinen sairaus, jonka puhkeamiseen vaikuttaa geenien lisäksi monia tekijöitä (nopea kasvu, liiallinen ruokinta ja ylipaino, fyysinen trauma, verenkiertohäiriö ja hormonaaliset tekijät). Ruokinnalla ja pennun mahdollisella ylipainolla on merkitystä kliinisen sairauden kehittymisessä. Osteokondroosille on esitetty periytymisasteita välillä 0,25–0,40, joten systemaattisilla jalostusvalinnoilla voidaan vähentää sen esiintymistä rodussa. Koiraa, jolla on todettu osteokondroosi missä nivelessä tahansa, ei tule käyttää jalostukseen. On myös muistettava, että oireeton koira voi periä osteokondroosia aiheuttavia geenejä jälkeläisilleen, joten koko suku on otettava huomioon jalostusyhdistelmiä suunniteltaessa.

Lapinporokoirien olkaniveliä kuvataan vielä varsin vähän, mutta kuvattavien koirien määrä kasvaa vuosi vuodelta.

Patellaluksaatio – polvilumpion sijoiltaan meno (ELT Anu Lappalainen)

Polvinivelen rakenteelliset heikkoudet altistavat patellaluksaatiolle eli polvilumpion sijoiltaan menolle.

Jalka-asento on virheellinen ja polvilumpion telaurat ovat liian matalat. Patellaluksaatiota esiintyy suhteellisen runsaasti kääpiöroduilla ja sellaisilla suuremmilla roduilla, joilla on suora takajalka. Vika on periytyvä.

Polvilumpion rakennetta säätelevät useat eri geenit, joiden esilletuloa myös ympäristö muokkaa.

Pienikokoisilla roduilla polvilumpio luksoituu yleensä sisäänpäin (mediaalisesti).

Patellaluksaatio on synnynnäinen ja jaetaan vian vakavuuden perusteella neljään eri asteeseen. Eläinlääkäri tutkii polvet tunnustelemalla. I-asteen luksaatiot ovat tavallisesti oireettomia eivätkä kaipaa hoitoa. II- ja III-asteen luksaatioissa koiralla havaitaan selviä liikkumisvaikeuksia. Ravatessaan koira koukistaa hetkittäin raajaansa sen sijaan, että tukeutuisi sillä maahan (polvilumpio on luiskahtanut pois paikoiltaan), ja jatkaa sitten normaalia ravia (polvilumpio on palautunut paikoilleen). IV-asteen luksaatiossa polvilumpio on pysyvästi pois paikoiltaan. Usein oireet huomataan tapaturman jälkeen, vaikka kyseessä on synnynnäinen vika. Patellaluksaatio voi myös pahentua eikä nuorena saatu tulos välttämättä ole lopullinen.

Lievien patellaluksaation muotojen hoidoksi riittää yleensä lepo ja kipulääkitys. Jos tämä ei auta, patellaluksaatiota voidaan hoitaa kirurgisesti. Leikkausmenetelmiä on useita. Vaikeimman asteen luksaatioissa hoito voi vaatia useita leikkauksia ja ennuste voi olla huono.

Arvostelussa käytetään Putnamin asteikkoa. Luksaatio voi olla mediaalinen tai lateraalinen (tai molempia):

0	Polvilumpio ei luksoitu.
Aste 1	Polvinivel on lähes normaali. Polvilumpiota voidaan liikutella helpommin kuin normaalisti ja patella saadaan luksoitumaan mikäli polvea samalla ojennetaan. Patella saattaa luksoitua ajoittain, mutta se palautuu itsestään paikoilleen. Polvilumpion suoran siteen kiinnityskohta saattaa olla lievästi kiertynyt.

Aste 2	Polvilumpio on tavallisesti paikoillaan raajan ollessa ojennettuna. Lumpio luksoituu polvea koukistettaessa tai rotatoitaessa (kierrettäessä) ja pysyy poissa telaurasta kunnes se asetetaan takaisin paikoilleen. Sääriluun (tibia) yläosa on kiertynyt jopa 30 astetta sisäänpäin (pienet koirat).
Aste 3	Polvilumpio on yleensä luksoituneena. Lumpio saadaan asetettua tilapäisesti paikoilleen. Sääriluun yläosa on kiertynyt jopa 30–60 astetta.
Aste 4	Polvilumpio on pysyvästi sijoiltaan, eikä se pysy telaurassa ilman leikkausta. Sääriluun yläosa kiertynyt jopa 90 astetta.

Taulukko 20. Polvitutkimustilasto vuosilta 2013–2022, aikarajaus: lausuntovuosi (Koiranet 27.12.2023)

Vuosi	0	1	2	3	4	operoitu	Yhteensä
2013	88 (100%)	0	0	0	0	0	88
2014	47 (98%)	1 (2%)	0	0	0	0	48
2015	88 (98%)	2 (2%)	0	0	0	0	90
2016	78 (100%)	0	0	0	0	0	78
2017	85 (97%)	1 (1%)	1 (1%)	0	1 (1%)	0	88
2018	106 (100%)	0	0	0	0	0	106
2019	104 (98%)	2 (2%)	0	0	0	0	106
2020	80 (99%)	0	0	0	0	1 (1%)	81
2021	96 (100%)	0	0	0	0	0	96
2022	92 (99%)	0	1 (1%)	0	0	0	93
Yhteensä	864 (99%)	6 (1%)	2 (0%)	0 (0%)	1 (0%)	1 (0%)	874

Jalostukseen voidaan suositella polvitarkastamattomia, oireettomia koiria tai polvitarkastuksessa lausunnon 0/0 saaneita koiria. Patellaluksaation vuoksi leikattua koiraa ei saa käyttää jalostukseen.

Häntämutkat

Häntämutka eli nikamavika hännässä tarkoittaa yhden tai useamman häntänikaman yhteenluutumista tai epämuodostumista. Suomenlapinkoiralla voi olla hännässään myös J-koukku eli ns. paimenkoukku. Tällainen J-koukku on täysin hyväksyttävä eikä sitä tule sotkea todelliseen häntämutkaan. J-koukun pystyy suoristamaan toisin kuin aidon häntämutkan.

Jalostustoimikunnan tiedossa on 34 häntämutkaista koiraa. Häntämutkaista koiraa ei saa käyttää jalostukseen.

Napatyrä (Pieneläinsairauksien erikoislääkäri Jukka Marttila)

Koska napatyrä on aukko vatsaontelon alla lihasseinämässä, on tavallista, että aukkoon tunkeutuu vatsaontelon sisältöä; lievissä tapauksissa hieman vatsaontelon rasvakudosta, vakavammissa, ja joskus jopa pikaista kirurgista hoitoa vaativissa tapauksissa tyräpussiin mahtuu suolistoa. Vatsaontelon sisällön tunkeutuminen napanuoran aukkoon estää vastasyntyneellä aukon sulkeutumisen ja tämä on useimmiten syynä pienien napatyrien syntymiseen. Syntymän jälkeisinä päivinä voi onnistua painamaan aukkoon tunkeutuneen kudoksen takaisin ja näin estää tyrän syntymisen, vakavammissa tapauksissa navan paineleminen sen sijaan saattaa olla haitallista. Napatyrä saattaa olla kiinni kasvanut, mikä tarkoittaa sitä, että heti syntymän jälkeen napa-aukosta on valahtanut pieni määrä rasvakudosta ulos ja aukko on sen jälkeen sulkeutunut normaalisti. Navan kohdalle on jäänyt pieni rasvakudoksen aiheuttama pullistuma. Tällainen sulkeutunut tyrä on kaikkien yleisin ja on täysin vaaraton "kauneusvirhe".

Jos napatyrän aukko on niin suuri, että suoli mahtuu aukosta läpi, on tyrä aina korjattava leikkauksella. Suoli voi pakkautua tyräaukkoon niin tiukasti, että verenkierto salpautuu ja suolen osa menee kuolioon; tämä on hengenvaarallinen tila, ja vaatii pikaista kirurgista hoitoa. Oireina on erittäin voimakas akuutti kipu vatsassa, etenkin navan kohdalla. Jos vastasyntyneellä pennulla on epätavallisen suurelta tuntuva pullistuma navan seudulla, kannattaa pyytää eläinlääkärin tarkastamaan pentu. Useimmat napatyrän aiheuttamat ongelmat syntyvät vasta pikkupentuvaiheen jälkeen, kun koiraa alkaa liikkua aktiivisemmin ja kasvu on voimakkainta. Napatyrä korjataan pienellä leikkauksella, jossa aukko yksinkertaisesti ommellaan kiinni. Toimenpidettä saattaa vaikeuttaa aukon reunaan kiinni kasvaneet vatsaontelon kudokset jotka ensin täytyy irrottaa ja työntää takaisin oikeille paikoilleen. Leikkaus vaatii joko syvän rauhoituksen tai yleisanestesian; nukutusriskin vuoksi on usein odotettava pennun kasvamista ainakin kahden kuukauden ikäiseksi ennen leikkaustoimenpidettä. Vaarallisen suuri tyrä on leikattava mahdollisimman nopeasti.

Jalostustoimikunnan tiedossa on 31 napatyrätapausta, joka on todennäköisesti vain murto-osa todellisesta tilanteesta. Koiraa, jonka napatyrä on leikattu tai leikkausta vaativa, ei suositella käytettäväksi jalostukseen.

Purentaviat ja hammaspuutokset

Purentavikoja on jalostustoimikunnan tiedossa 22 tapausta. Vuosina 2013–2022 syntyneistä koirista viidellä on todettu alapurenta. Yhdellä koiralla on todettu yläpurenta. Purentavikaista koiraa ei saa käyttää jalostukseen.

Hammaspuutokset ovat perinnöllisiä ja ne periytyvät polygeenisesti ja dominantisti. Hammaspuutosten merkityksestä koiralle voidaan olla montaa mieltä. Selvää kuitenkin on, että jos hammaspuutoksiin ei jalostuksessa kiinnitetä huomiota, vika yleistyy ja hammaspuutosten määrä lisääntyy.

Hammaspuutoksellista koiraa tulee käyttää jalostukseen harkiten ja sille tulee etsiä kumppani, jolla on täydellinen hampaisto. Hammaspuutoksia on kymmenen vuoden ajalta tiedossa kolme tapausta.

4.3.3 Yleisimmät kuolinsyyt

Taulukko 21. Kuolinsyytilasto (Koiranet 28.12.2023)

Kuolinsyy	Keskim. elinikä	Yhteensä
Hengitystiesairaus	11 v 7 kk	12

Hengitystiesairaus	12 v 8 kk	2
Keuhkojen kasvainsairaus	9 v 3 kk	4
Kurkunpään halvaus	13 v 1 kk	6
Hermostollinen sairaus	8 v 0 kk	17
Epilepsia	7 v 1 kk	7
Hermostollinen sairaus	11 v 8 kk	1
Immunologinen aivo-/aivokalvontulehdus	4 v 8 kk	1
Keskushermoston kehityshäiriö, esim. vesipää, syringomyelia	0 v 6 kk	2
Muu hermostollinen sairaus	11 v 6 kk	6
Iho- ja korvasairaudet	8 v 6 kk	10
Atopia, allerginen atooppinen ihotulehdus	5 v 11 kk	6
Iho- ja korvasairaudet	11 v 2 kk	1
Muu iho- tai korvasairaus	12 v 10 kk	3
Immunologinen sairaus	6 v 7kk	8
Immunologinen sairaus	7 v 1 kk	1
Immuunihemolyyttinen anemia, IMHA, AIHA	6 v 11 kk	1
Muu immunologinen sairaus	5 v 7 kk	5
Verihiutalekato, trombosytopenia	11 v 1 kk	1
Kadonnut	5 v 7 kk	8
Kasvainsairaudet, syöpä	11 v 4 kk	159
Ihon tai ihonalaiskudoksen kasvain	12 v 3 kk	6
Kasvainsairaudet, syöpä	11 v 3 kk	65
Luun tai nivelten kasvain	10 v 1 kk	7
Lymfoma, imusolmuke-syöpä	8 v 10 kk	4
Maksan, munuaisten tai suoliston kasvain	11 v 10 kk	15
Muu kasvainsairaus	11 v 9 kk	31
Pernan, sydämen tai verisuonijärjestelmän kasvain	11 v 9 kk	9
Utarekasvain, nisäkasvain	12 v 6 kk	18
Virtsarakon kasvain	12 v 1 kk	4
Kuollut ilman sairauden diagnosointia	11 v 6 kk	8
Lopetus ilman sairauden diagnosointia	10 v 9 kk	68
Lopetus käytös- tai käyttäytymishäiriöiden vuoksi	5 v 1 kk	26
Dementia	11 v 10 kk	1
Lopetus käytös- tai käyttäytymishäiriöiden vuoksi	4 v 8 kk	12
Muu käytösongelma	5 v 2 kk	3
Pelokkuus	5 v 5 kk	4
Salakavaluus tai arvaamattomuus	3 v 6 kk	3
Vihaisuus	6 v 2 kk	3
Luusto- ja nivelsairaus	7 v 2 kk	34
Kyynärniveldysplasia ja sen seurauksena kehittynyt nivelrikko	5 v 2 kk	4
Lonkkaniveldysplasia ja sen seurauksena kehittynyt nivelrikko	4 v 2 kk	4
Luusto- ja nivelsairaus	8 v 3 kk	7
Moniniveltulehdus, immunologinen polyartriitti	8 v 3 kk	1
Muu luuston tai nivelten kasvuhäiriö	0 v 8 kk	2
Muu luuston tai nivelten sairaus	10 v 2 kk	6
Nivelrikko, artroosi, muualla kuin lonkissa tai kyynärnivelistä	11 v 1 kk	3
Polven ristisideaurio	9 v 10 kk	4
Polvilumpion sijoiltaan meno, patellaluksaatio	2 v 1 kk	3
Maksan ja ruoansulatuskanavan sairaus	9 v 0 kk	22
Haiman vajaatoiminta, EPI	12 v 8 kk	1
Maksan ja ruoansulatuskanavan sairaus	10 v 4 kk	5
Maksan vajaatoiminta	8 v 11 kk	1

Muu maksan tai ruoansulatuskanavan sairaus	8 v 10 kk	14
Suoliston tukkiva vierasesine	2 v 1 kk	1
Muu sairaus, jota ei ole listalla	9 v 2 kk	43
Pennun synnynnäinen vika tai epämuodostuma	0 v 3 kk	2
Muu kehityshäiriö	0 v 3 kk	2
Selkäsairaus	10 v 0 kk	28
Muu selkäsairaus	8 v 1 kk	5
Selkäsairaus	8 v 9 kk	5
Spondyloosi, nikamien luusilloittuma, nikamien yhteenluutuminen	10 v 9 kk	15
Synnynnäinen nikamien epämuodostuma	8 v 0 kk	1
Takaselän kipu-halvaus-oireyhtymä, cauda equina -oireyhtymä	14 v 6 kk	1
Välilevytyrä, "mäyräkoirahalvaus"	12 v 11 kk	1
Silmäsairaus	8 v 3 kk	7
Muu silmäsairaus	3 v 8 kk	1
Silmänpainetauti, glaukoma	11 v 3 kk	3
Silmäsairaus	7 v 10 kk	1
Sokeutuminen	6 v 5 kk	2
Sisäerityksrauhasten sairaus	8 v 9 kk	4
Kortisolin liikaeritys, Cushingin tauti	12 v 6 kk	1
Kortisolin vajaeritys, Addisonin tauti	6 v 2 kk	1
Muu sisäerityksrauhasten sairaus	8 v 5 kk	1
Sisäerityksrauhasten sairaus	7 v 11 kk	1
Sydänsairaus	8 v 3 kk	19
Muu sydämen sairaus tai vajaatoiminta	10 v 9 kk	6
Sydänlihassairaus, kardiomyopatia	9 v 10 kk	2
Sydänsairaus	8 v 8 kk	8
Synnynnäinen sydämen tai sydänverisuonten kehityshäiriö	1 v 5 kk	3
Synnytyksvaikeus	6 v 2 kk	1
Kuollut synnytykseen tai sen komplikaatioihin	6 v 2 kk	1
Tapaturma tai liikennevahinko	4 v 11 kk	63
Vanhuus (luonnollinen tai lopetus)	14 v 0 kk	225
Virtsatie- ja lisääntymiselinten sairaus	9 v 10 kk	15
Kohtutulehdus, pyometra	11 v 8 kk	6
Munuaisten vajaatoiminta	6 v 5 kk	4
Muu virtsatie- tai lisääntymiselinten sairaus	11 v 8 kk	2
Virtsatie- ja lisääntymiselinten sairaus	9 v 7 kk	3
Kuolinsyytä ei ole ilmoitettu	9 v 10 kk	125
Kaikki yhteensä	10 v 5 kk	904

Tarkasteltaessa kuolinsyytä havaitaan, että kuoliniän keskiarvo on 10 v 5 kk. Vanhuus (luonnollinen tai lopetus) on ollut kuolinsyytä 24,9 %:lla koirista. Tapaturmaisesti kuolleita on 7,0 % ja syöpä- tai kasvainsairauksien vuoksi on kuollut 17,6 %. Kasvainten takia lopetettujen/kuolleiden keski-ikä on 11 v 4 kk eli kasvaimet näyttävät olevan iäkkäämpien koirien lopetuksen syytä.

Huomiota kannattaa kiinnittää kohtaan "Muu sairaus, jota ei ole listalla". Koiria on kuollut tai lopetettu melko nuorina keski-ikänsä ollessa 9 v 2 kk. Joukkoon mahtuu autoimmuuni- ja epilepsiasairaita. Tähän kohtaan kannattaa kasvattajien/omistajien kiinnittää huomiota. Toivotaan, että KoiraNettiin merkittäisiin selkeä kuolinsyy. Sama toive koskee myös kohtaa "Kuolinsyytä ei ole ilmoitettu"; suurin osa näistä koirista on vanhoina kuolleita, mutta joukkoon mahtuu jokunen jalostusikänsäkin oleva koira. Olisi tärkeää tietää mikä näiden koirien kuolinsyy oli, koska syy saattaa vaikuttaa myös mahdollisten jalostukseen käytettävien

sisarusten ja vanhempien jalostuskäyttöön.

4.3.4 Lisääntyminen

Rodun keskimääräinen pentuekoko on pysytellyt reilussa viidessä; viimeisen kymmenen vuoden aikana se on ollut pienimmillään 5,0 ja suurimmillaan 5,7.

Uroksilla suurin yksittäinen lisääntymiseen liittyvä ongelma on kivesvika ja joissakin tapauksissa eturauhasvaivat. Lisäksi lisääntymisongelmia on muutamissa tapauksissa ilmennyt uroksen astumishaluttomuuden tai -kyvyttömyyden muodossa.

Jos uroksen molemmat kivekset eivät ole laskeutuneet normaalisti kivespusseihin vuoden ikään mennessä, koira pidetään kivesvikaisena. Kives tai molemmat kivekset ovat voineet jäädä joko vatsaonteloon tai nivuskanavaan. Etenkin vatsaontelossa olevia piilokiveksiä suositellaan poistettaviksi, koska ne altistavat koiran kasvaimille. Kivesvika on perinnöllinen, mutta sen periytymistavasta ei ole varmuutta. Todennäköisesti sen periytymiseen vaikuttaa useat eri geenit. Myös narttu voi periä kivesvikaa. Kivesvika eli piilokiveksisyys todetaan viimeistään yksivuotiaana.

Lapinporokoirilla ei ole tutkittua tietoa kivesvikaisuudesta, mutta niitä ilmoitetaan jalostustoimikunnalle joitakin tapauksia vuosittain. Kivestietoja on tallennettu Kennelliiton jalostustietojärjestelmään loppuvuodesta 2014 lähtien. Jalostustoimikunnan tiedossa on kaikkiaan 109 kivesvikaista lapinporokoiraurasta.

Kivesvikaista urosta ei saa käyttää jalostukseen eikä kivesvikaisen uroksen jälkeläisiä rekisteröidä.

Kastroituja uroksia on jalostustoimikunnan tiedossa kymmenen vuoden ajalta 133 kpl. Vuosina 2013–2022 syntyneistä koirista 35 on kastroidu kivesvian tai muun sairauden takia. Muut koirat on kastroidu ilman terveydellistä syytä. Urosten kastrointiin ilman terveydellistä syytä on jalostustoimikunnan taholta kiinnitetty huomiota. Turhien kastroitioiden välttämiseksi on vedottu koiranomistajiin ja asiasta on kirjoitettu Lapinkoira-lehdessä.

Lisääntymisvaikeuksia on jalostustoimikunnan tiedossa 34 nartulla. Vaikeuksia olivat muun muassa polttoheikkous, heikot kiimat ja vaikeat valeraskaudet. Steriloituja narttuja on ilmoitettu kaikkiaan 143; lukuun sisältyy lisääntymisvaikeuksien vuoksi steriloidut. Yleisimpiä syitä sterilointeihin ovat olleet kohtutulehdus, voimakkaat valeraskausoireet ja tiheät kiimat.

Lapinporokoirat ovat yleensä hyviä synnyttämään ja keinosiemennykset sekä keisarinleikkaukset ovat melko harvinaisia. Erinomaista kykyä lisääntyä luonnollisesti tulisi vaalia myös tulevaisuudessa. Jos narttu toistuvasti jää tyhjäksi tai uros on haluton astumaan narttuja, ei keinosiemennykseen tulisi turvautua. Narttua, joka on kärsinyt totaalisesta polttoheikkoudesta, ei saa astuttaa uudelleen.

4.3.5 Sairauksille ja lisääntymisongelmille altistavat anatomiset piirteet

Lapinporokoirilla ei ole sellaisia ulkomuotoon liittyviä anatomisia piirteitä, jotka altistavat rodun yksilöt sairauksille tai hyvinvointiongelmille. Myöskään koirien rakenteessa ei ole luonnollista lisääntymistä vaikeuttavia ongelmakohtia.

4.3.6 Yhteenveto rodun keskeisimmistä ongelmista terveydessä ja lisääntymisessä

Lapinporokoiria on perusterve koirarotu, jolla harvoin on elämänlaatua heikentäviä sairauksia. Lapinporokoiralla ei ole liioiteltuja anatomisia piirteitä, jotka haittaisivat sen terveyttä tai lisääntymistä. Urosten kastrointi on yleisesti lisääntynyt, joten sopivien jalostusurosten löytäminen on vaikeutunut.

Rodussa esiintyy perinnöllisiä sairauksia, mutta niiden esiintyminen on toistaiseksi kohtuullisella tasolla.

Vaikka esimerkiksi epilepsia ja autoimmuunisairaudet ovat verrattain harvinaisia, tulee niihin kuitenkin suhtautua jalostuksessa vakavasti, koska ne usein heikentävät koiran elämänlaatua vakavasti. Rodun lonkkaniveldysplasiatilanne on viime vuosina jonkin verran huonontunut, joten siihen olisi kasvattajien syytä kiinnittää enemmän huomiota. Allergiat ja atopia on myös syytä ottaa huomioon jalostuksessa.

4.4. Ulkomuoto

Virallisena rotuna lapinporokoiria on vielä nuori. Rodun tyyppi on vakiintunut, mutta kannassa on paljon vaihtelua. Lapinporokoiran rekisteri on edelleen avoin ja rotuun voidaan ottaa työikäisiä olevia koiria, joiden taustat pystytään selvittämään.

Jalostuksessa halutaan ylläpitää rodun monimuotoisuutta ja laajempaa geenipohjaa ja rodun rakenteellis-toiminnallinen tyyppi tulee säilyttää oikeana, liioittelemattomana ravaajatyypinä. Jalostuksessa tulee kiinnittää huomiota siihen, ettei kahta samaa rakennevirheitä omaavaa koiraa yhdistettäisi keskenään.

4.4.1 Rotumääritelmä

KÄYTTÖTARKOITUS: Porojen paimennukseen käytettävä koiria.

LYHYT HISTORIAOSUUS: Saamelaiset ovat jo vuosisatoja käyttäneet lapinporokoiran tyyppisiä koiria porojen paimennukseen. Porokoirien rotuunotto aloitettiin 1950-luvulla, jolloin nykyinen suomenlapinkoira ja lapinporokoiria vielä katsottiin samaksi roduksi. Omaksi rodukseen lapinporokoiria erotettiin 10.12.1966, koska oli todettu, että oli olemassa kaksi erityyppistä poroa paimentavaa koiraa.

YLEISVAIKUTELMA: Keskikokoinen, selvästi korkeuttaan pitempi paimenpystykorva. Voimakas luusto ja lihaksisto, jännevä, ei kuitenkaan saa vaikuttaa raskarakenteiselta. Sukupuolileima on selvä. Karvapeite on kehittynyt arktiseen ilmastoon sopivaksi.

TÄRKEITÄ MITTASUHITEITA: Rungon pituus on noin 10% säkäkorkeutta suurempi. Rintakehän syvyys on noin puolet säkäkorkeudesta.

KÄYTTÄYTYMINEN / LUONNE: Oppivainen, rauhallinen, ystävällinen, tarmokas ja palveluhaluinen. Työssään herkkähaukuinen.

PÄÄ: Pitkänomainen. Kuono-osa on hieman kalloa lyhyempi. KALLO

- OSA: Päälaki on vain hieman kupera.

OTSAPENGER: Loiva, otsauurre on erottuva ja kulmakaaret selvät. KIRSU:

Musta tai ruskea.

KUONO-OSA: Kuononselkä suora. Kuono on sekä ylhäältä että sivulta katsottuna tasaisesti kärkeä kohti kapeneva.

HUULET: Tiiviit.

LEUAT/HAMPAAT/PURENTA: Leuat ja hampaat voimakkaat. Leikkaava purenta. Normaali hammaskaavio.

POSKET: Poskikaaret ovat selvät.

SILMÄT: Mieluiten tummat, kuitenkin karvapeitteen väriin sopivat. Eloisat ja melko etäällä toisistaan.

Muodoltaan soikeat. Ilme on älykäs, nartulla myös nöyrä.

KORVAT: Pystyt, keskipitkät, melko etäällä toisistaan, tyvestä leveähköt. Ne ovat sisäpuolelta, varsinkin alaosasta, tuuheakarvaiset. Hieman pehmeät korvat sallitaan.

KAULA: Voimakas ja keskipitkä, sulavasti lapoihin liittyvä. Ei löysää kaulanahkaa.

RUNKO

SÄKÄ: Erottuva.

SELKÄ: Voimakas ja lihaksikas. **LANNE:** Lyhyt ja lihaksikas.

LANTIO: Melko pitkä ja hieman viisto.

RINTAKEHÄ: Syvä, pitkä ja tilava, ei kovin leveä. Kylkiluut ovat selvästi kaareutuneet.

ALALINJA JA VATSA: Vatsaviiva vain loivasti kohoava.

HÄNTÄ: Keskipitkä, tuuhea ja matalalle kiinnittynyt. Levossa riippuva; liikkeessä selkälínjan jatkeena tai löysällä kaarella, mutta ei saa nousta selän päälle. Hännän liike voi olla myös pyörivää.

RAAJAT

ETURAAJAT

YLEISVAIKUTELMA: Vahvat, voimakkaiden lihasten runkoon kiinnittämät, kuitenkin vapaasti liikkuvat.

Lihaksikkaat ja hyvin kulmautuneet. Edestä katsottuna suorat ja yhdensuuntaiset.

LAVAT: Viistot ja lihaksikkaat.

KYYNÄRPÄÄT: Eivät sisä- eivätkä ulkokierteiset, tiiviisti rungon myötäiset, suoraan taaksepäin suuntautuneet.

KYYNÄRVARRET: Pystysuorat.

RANTEET: Jäntevät ja joustavat.

VÄLIKÄMMENET: Sivulta katsottuna hieman viistot mahdollistaen joustavat liikkeet.

KÄPÄLÄT: Soikeahkot, joka puolelta, myöskin alapuolelta, tiheäkarvaiset. Varpaat hyvin kaareutuneet. Päkiät ovat kimmoiset ja paksut.

TAKARAAJAT

YLEISVAIKUTELMA: Voimakkaasti kulmautuneet. Takaa katsottuna suorat ja yhdensuuntaiset.

REIDET: Pitkähköt, leveät ja lihaksikkaat.

POLVET: Eteenpäin suuntautuneet; polvikulma on selvä. **KINTEREET:** Melko matalat. Kinnerkulma on selvä.

VÄLIJALAT: Melko lyhyet, pystysuorat ja yhdensuuntaiset.

KÄPÄLÄT: Kuten etukäpälet.

LIIKKEET: Vapaat, joustavat, väsymättömät ja tasapainoiset. Kestävä ravi. Nopeassa ravissa taipumus yksijalkisyyteen.

NAHKA: Kauttaaltaan tiivis, poimuton.

KARVAPEITE

KARVA: Peitinkarva keskipitkää tai pitkää, suoraa, melko pystyä, karheaa; pohjavilla hienoa ja tiheää. Karva on usein tuuheampaa ja pitempää kaulassa, rinnassa ja reisien takaosassa.

VÄRI: Musta eri sävyissään, jopa harmahtava tai parkinruskea. Usein yleisväriä vaaleampaa, harmahtavaa tai ruskehtavaa väriä päässä, rungon alaosassa ja raajoissa. Valkoisia merkkejä voi esiintyä kaulassa, rinnassa ja raajoissa. Pohjavilla on mustaa, harmaata tai ruskehtavaa.

KOKO

SÄKÄKORKEUS: Ihanne säkäkorkeus uroksilla 51 cm, nartuilla 46 cm, sallittu poikkeama ± 3 cm.

VIRHEET

Kaikki poikkeamat edellä mainituista kohdista luetaan virheiksi suhteutettuna virheen vakavuuteen ja sen vaikutukseen koiran terveyteen ja hyvinvointiin sekä kykyyn toimia perinteisessä käyttötarkoituksessa.

- epäselvä sukupuolileima
- mustilla koirilla hyvin vaaleat silmät
- kippura, selän päälle kaartuva häntä
- pehmeä, laineikas tai rungonmyötäinen karvapeite
- pohjavillan puute

HYLKÄÄVÄT VIRHEET

- ylä- ja alapurenta
- luppakorvat

- värit; sininen, soopeli ja keltainen
- vihaisuus tai liiallinen arkuus
- selvästi epänormaali rakenne ja käyttäytyminen

HUOM. Uroksilla tulee olla kaksi normaalisti kehittynyttä kivistä täysin laskeutuneina kivespussiin.

Rotumääritelmässä ei ole vaatimuksia, jotka altistaisivat koiran hyvinvointiongelmille. Sen sijaan sininen väri lisättiin viimeisimmässä rotumääritelmän muutoksessa hylkäävien virheiden joukkoon, koska se altistaa koiran vakaville iho-ongelmille ja bds-sairaudesta (blue dog syndroma).

Rodun ulkomuoto on hyvin vaihteleva ja osa yksilöistä poikkeaa suurestikin rotumääritelmän kuvailemasta ihannekoirasta. Rodun tyyppi on viime vuosina tasoittunut ja rotumääritelmää vastaavia koiria on entistä enemmän.

4.4.2 Näyttelyt ja jalostustarkastukset

Lapinporokoirat käyvät näyttelyissä vuosittain yli 1000 näyttelykäynnin verran, paitsi pahimpina koronavuosina 2020 ja 2021 käyntejä oli reilu 400/vuosi. Tilastoa siitä, kuinka monta eri koiraa näyttelyissä käy, ei ole saatavilla. Erikoisnäyttelyissä saavutetaan rodun rekisteröintimäärin nähden kiitettävän suuria koiramääriä.

Viimeisen viiden vuoden aikana (2018-2023) kuitenkin lähes 90% näyttelytuloksista on arvosanalla erinomainen ja erittäin hyvä. Tyydyttäviä arvosanoja on vain 1%:lla käynneistä. Enemmistö lapinporokoirista ei käy koskaan näyttelyissä.

Rotujärjestö järjestää vuosittain jalostustarkastuksia suomenlapinkoirille, ruotsinlapinkoirille ja lapinporokoirille. Tilaisuuksia on vuosittain 3-6 jalostuspäivien ja kesäleirin yhteydessä, sekä jalostustarkastuksia on järjestetty myös ihan omina tapahtumina. Lapinporokoiria on osallistunut tilaisuuksiin vuodesta 2015 vuoteen 2023 välisenä aikana 83 kappaletta (2004 vuoteen 2014 välisenä aikana 76 kappaletta) ja niistä hyväksytyn lausunnon ovat saaneet kaikki, osa huomautuksella ”hyväksytään varauksin”.

Jalostustarkastuksia saavat suorittaa vain tietyt Lappalaiskoirat ry:n hallituksen nimeämät rotuihin perehtyneet tuomarit ja rotuihin perehtyneet henkilöt. Läsnä jalostustarkastuksessa läsnä on vähintäänkin yksi, mielellään kaksi jalostustoimikunnan jäsentä.

Jalostustarkastuslausunto on selvästi tarkempi kuin näyttelyissä saatava arvostelu. Jalostustarkastusten merkitys jalostuksessa on kokonaisuudessa vähäinen, koska hyvin harva jalostukseen käytetty koira on jalostustarkastettu. Kuitenkin se voi antaa merkittävää tietoa koiran rakenteesta ja siinä huomioon otettavista asioista koiransa jalostuskäyttöä harkitsevalle tai kasvatustoimintaa vasta aloittelevalle kasvattajalle. Myös uroksen omistajalle, joka on harkinnut antavansa urosta jalostukseen voi jalostustarkastus antaa tietoa siitä, millaisille nartuille urosta kannattaa ulkonäkönsä puolesta antaa. Yhdistys kustantaa kutsutuille koirille jalostustarkastuksen osallistumismaksun.

4.4.3 Ulkomuoto ja rodun käyttötarkoitus

Lapinporokoiran ulkomuoto on jalostunut vuosisatojen aikana vastaamaan sen elinympäristöä ja käyttötarkoitusta. Rakenteensa ansiosta se pystyy liikkumaan pitkiä matkoja ja suoriutumaan työtehtävistään myös erittäin haastavassa maastossa. Lapinporokoiria on korkeuttaan pidempi, voimakkaasti kulmautunut, liioittelematon ravaajatyypinen koira. Lapinporokoiran tulee olla rakenteeltaan keskivahva, mutta ei raskas.

Koska myös sääolosuhteet ovat erittäin ankarat, on rodulle kehittynyt kaksinkertainen, karkea ja keskipitkä tai pitkä karvapeite, joka suojaa sitä pakkaselta, sateelta, hyönteisiltä ja johon ei lumi tartu kiinni suojaosallakään. Ympäristöolosuhteet ovat määritelleet myös tiettyjä ulkonäköön kuuluvia yksityiskohtia: lapinporokoiran

korvien tulisi olla kooltaan ennemmin pienet kuin suuret sekä karvaiset myös sisältä. Suuret heikosti karvoittuneet korvat ovat alttiita hyönteisten pistoille ja paleltumille.

Siitä huolimatta kun suurin osa lapinporokoirista elää poronhoidon ulkopuolella, on kuitenkin tärkeää että rodunomaiseen käyttötarkoitukseen kuuluvat rodunomaiset yksityiskohdat säilyvät, mutta terve työkoiran rakenne on aina etusijalla (Fit for function).

4.4.4 Yhteenveto rodun keskeisimmistä ulkomuoto- ja rakenneongelmista

Lapinporokoirien ulkomuoto on koiraroduksi vaihteleva. Siinä missä monien muiden rotujen jalostusta on vuosikymmeniä ohjailleet näyttely- tai koesaavutukset, lapinporokoirien jalostuksessa on viimeiset vuosikymmenet kiinnitetty huomiota näyttelymenestyksen ohella rodun terveyteen, geenipohjan laajentamiseen ja alkuperäisten käyttöominaisuuksien säilyttämiseen. Rodussa on käytetty jalostukseen useita rotuunotettuja koiria sekä koiria, jotka eivät ole olleet ulkomuodoltaan erinomaisia, mutta niillä on ollut jokin muu rodun kannalta tärkeä ominaisuus, kuten hyvät käyttöominaisuudet tai harvinainen suku.

Lapinporokoirien ulkomuoto on aina ollut vaihteleva ja rodussa on esiintynyt hajanaista ulkomuotoa jo rodun alkuajoista alkaen. Kun rotua alettiin tekemään kennelroduksi, valittiin rotumääritelmän mallikoiriksi ns. menesjärveläistä tyyppiä edustavat koirat. Näkemykset siitä, millainen on hyvä porokoiri, ovat vaihdelleet alueellisesti. Nämä vaihtelut ovat näkyneet myös alueellisina eroina koirien ulkonäössä. Esimerkiksi käsivarren alueella on ollut vallitsevana toisenlainen koiratyyppi kuin Menesjärvellä.

Tarkasteltaessa rodussa viime vuosikymmeniä tehtyä kasvatustyötä on selvää, että rodussa esiintyy paljon yksilöitä, jotka eivät täysin vastaa rotumääritelmän kuvailemaa ihannekoiraa, mutta ovat silti tunnistettavissa rotuisikseen. Rodussa ei kuitenkaan yleisesti esiinny niin vakavia rakenneongelmia, että ne haittaisivat koirien normaalia elämää, kuten liikkumista, lisääntymistä tai aiheuttaisi koiralle kipua.

Tavallisia yksittäisiä virheitä ovat esimerkiksi liian lyhyt tai väärän laatuinen karvapeite, lyhyt ja liian laskeva lantio, suorat kulmaukset, huonot liikkeet ja kippurahäntä. Lisäksi rodussa esiintyy turhan kookkaita koiria. Yksittäisiä virheitä vakavampi virhe on puutteellinen rotutyyppi, jossa koiran ulkomuoto ei muistuta pohjoisen paimenkoiraa, vaan tuo mieleen muiden rotujen piirteitä tai koiri ei selviäisi ulkomuoto-ominaisuuksien vuoksi alkuperäisessä työtarkoituksessaan.

5. YHTEENVETO AIEMMAN JALOSTUKSEN TAVOITEOHJELMAN TOTEUTUMISESTA

Edellinen jalostuksen tavoiteohjelma hyväksyttiin syyskuussa 2019 (SKL JTT 10.09.2019) ja se on voimassa 1.1.2020 - 31.12.2024. Lapinporokoiran ensimmäinen jalostuksen tavoiteohjelma tehtiin Suomen Pystykorvajärjestön alaisuudessa vuonna 1991.

5.1 Käytetyimpien jalostuskoirien taso

5.1.1 Urokset

Taulukossa 22 on lueteltu 20 eniten jälkeläisiä saanutta lapinporokoirauraosta Suomessa vuosilta 2013-2022. Lähde: Koiranet (09.08.2023)

Uros	Jälkeläiset						Lonkat				Silmät		
	Synt.	Pe- n-	Yht.	Vuo-d en	Tois. polv.	Tutki- tut	Sai- raat	Tut-ki m.	Sai-ra s	Tut-k itut	Sai- ra	Tut-k im.	Sai-ra s

		tue et		aik.				%	%		at	%	%
Lumiturpa Veivas	2017	7	26	0	12	3	0	12 %	0 %	3	0	12 %	0 %
Sarasteen Borokuiskaaja	2015	3	18	0	37	8	2	40 %	5%	7	0	39%	0%
Pilvipolun Eemeli	2012	4	16	0	8	8	3	50%	38%	3	0	19%	0 %
Aslak	2015	3	17	0	1	5	2	29 %	12 %	14	0	23%	0%
Chevrott's Nullah	2015	3	10	0	11	4	0	40 %	0 %	4	1	40 %	10 %
Cossaks Nordic Napolis	2014	3	15	0	28	6	3	40%	20%	5	0	34%	0%
Cossaks Polaric Pepper	2014	3	16	0	23	5	2	31%	31%	6	1	38%	6%
Hallalyckans Trevliga Tazett	2014	3	10	0	30	4	1	40%	10%	4	0	40%	0%
Haltiametsän Vuorenpeikko	2015	3	12	0	23	6	2	50%	17%	6	0	50%	0%
Heinäkenkä	2014	3	17	0	0	1	0	6%	0%	0	0	0%	0%
Karhukallion King's Dragon	2013	3	15	0	5	4	1	34%	6%	4	0	27%	0%
Klomppen Matteus	2013	3	18	0	0	2	1	11%	50%	2	0	11%	0%
Lumiturpa Juffe	2017	3	16	0	0	0	0	0%	0%	0	0	0%	0%
Lumiturpa Näppärä Niila	2013	3	17	0	25	4	1	24%	6%	3	1	18%	6%
Lumiturpa Onni	2013	3	23	0	56	14	4	61%	17%	9	2	39%	9%
Lumiturpa Varri	2013	3	23	0	10	2	2	9%	9%	2	1	9%	9%
Poikkikorvan Männyn Juurakko	2018	3	15	0	0	3	0	30%	0%	2	0	13%	0%
Savage Jatuli	2015	3	15	0	16	3	1	25%	7%	3	0	25%	0%
Shacal Revolveri	2018	3	21	0	0	0	0	0%	0%	0	0	0%	0%
Suopunkityön Kouteron Koste	2015	3	19	0	10	7	3	37%	16%	7	0	37%	0%
Lonkat yht.						89	28	32 %	6 %				
Silmät yht.										84	6	20 %	1 %

Listan viidellä ensimmäisellä uroksella oma sukusiitosprosentti 8 sukupolven mukaan laskettuna on 0,00 - 8,91 välillä, mikä kertoo hyvin myös hyvin hajonnasta pienen rodun sisällä. Suurimmaksi osaksi kuitenkin rodussa kasvattajat pyrkivät valinnoillaan pitämään sukusiitosprosentin alhaisena. .

Lapinporokoiraurosten pentuemäärät ovat enimmäkseen hyvin kohtuullisella tasolla. Kahdenkymmenen suosituimman uroksen listalla 5 eniten käytetyllä on niilläkin kuitenkin kolmella uroksella 3 pentuetta, yhdellä 4 ja yhdellä 7. Tärkeää on myös seurata, miten eniten käytettyjen urosten jälkeläisiä aikanaan käytetään jatkossa. Tässä taulukossa osa uroksista on itse vielä sen verran nuoria ja niiden jälkeläiset täten myös, joten jälkeläisseurantaa on vielä osan kohdalla mahdoton tehdä tai nähdä.

Lonkkakuvaamattomien ja C-lonkkaisten koirien käyttöä jalostukseen tulee harkita tarkkaan ja erityisesti niiden jälkeläisten lonkkien terveyteen tulisi kiinnittää erityistä huomiota seuraavissa sukupolvissa.

Terveystarkastusten vähäinen määrä on myös monen uroksen jälkeläisten ongelma. Se vaikeuttaa uroksen laadun arviointia jalostuskoirana ja periyttäjänä. Terveystarkastusten lisääminen on erityisesti kasvattajien ja rotujärjestön varassa. Joidenkin koirien jälkeläisten vähäisiin tarkastusmääriin saattaa vaikuttaa myös maantieteellinen sijainti.

5.1.2 Nartut

Taulukossa 23 on lueteltu 20 eniten jälkeläisiä saanutta lapinporokoiranarttua Suomessa vuosilta 2013-2022. Lähde: KoiraNet (25.8.2023)

Narttu	Synt. vuosi	Pennut				Lonkat				Silmät			
		Pentueet	Yhteensä	Vuoden aikana	Toisessa polvessa	Tutkittu	Sairas	Tutkittu %	Sairas %	Tutkittu	Sairas	Tutkittu %	Sairas %
Lumiturpa Sirppi	2013	5	47	0	46	7	3	15%	43%	8	2	17%	25%
Suopunkitytön Poroparkki	2015	3	24	0	14	5	3	21%	60%	6	0	25%	0%
Suukkosuun Helmestä Hiottu	2014	3	22	0	25	13	3	59%	23%	12	2	55%	17%
Nasti	2013	3	21	0	32	14	7	67%	50%	8	1	38%	12%
Suopunkitytön Lovinoita	2014	3	21	0	32	11	7	52%	64%	7	2	33%	29%
Korpikairan Lumitähti	2016	3	21	8	16	6	5	29%	83%	4	1	19%	25%
Manta	2016	3	21	0	21	8	3	38%	38%	6	0	29%	0%
Unna	2014	3	21	0	14	8	2	38%	25%	6	0	29%	0%
Pihlajamäen Päivänsäde	2013	2	18	0	37	13	5	72%	38%	7	0	39%	0%
Cranefield's Pearly Frozen Azalea	2013	3	17	0	31	3	1	18%	33%	3	0	18%	0%
Suopunkitytön Elleskappi	2013	3	17	0	32	10	1	59%	10%	7	1	41%	14%
Tuhkavuorten Korpikaisla	2013	3	17	0	20	10	6	59%	60%	8	3	47%	38%
Chevrott's Colymea	2015	3	17	0	17	8	2	47%	25%	9	1	53%	11%
Kuunkajon Viides Vuodenaika	2017	2	17	0	0	8	7	47%	88%	8	0	47%	0%

Kiela	2016	3	17	0	28	5	4	29%	80%	5	0	29%	0%
Pihlajamäen Ulla Taalasmaa	2019	2	17	0	0	4	3	24%	75%	1	0	6%	*
Lecibsin Äili	2016	2	17	0	0	2	1	12%	50%	2	0	12%	0%
Bindi	2012	3	16	0	47	6	0	38%	0%	6	0	38%	0%
Miehtebiekka Alli	2013	3	16	0	24	11	3	69%	27%	9	0	56%	0%
Nasty	2016	2	16	0	16	7	3	44%	43%	7	0	44%	0%

Viiden eniten jälkeläisiä jättäneen nartun omat sukusiitosprosentit ovat 0,00 ja 7,76 prosentin välillä. Eniten jälkeläisiä jättäneiden narttujen listan kärjessä on Lumiturpa Sirppi. Sen 47 jälkeläisestä vain 7 on terveystarkastettu. Jälkeläisistä sukua ovat jatkaneet kuitenkin vain terveystarkastetut yksilöt. Käytetyimpien narttujen listalla on vain yksi lonkkakuvaamaton narttu. Huolimatta PEVISA:n antamasta mahdollisuudesta käyttää jalostukseen lonkkakuvaamattomia koiria, olisi runsaasti jalostukseen käytettävien koirien terveystarkastaminen suositeltavaa.

Kahdenkymmenen eniten jälkeläisiä jättäneen nartun joukossa on neljä luonnetestattua koiraa ja niiden jälkeläisiä on testattu vaihtelevasti. Jotta luonnetesteistä voisi vetää johtopäätöksiä, tulisi luonnetestattuja jälkeläisiä olla enemmän. Työkäytössä olevia koiria listassa on yksi.

5.2 Aiemman jalostuksen tavoiteohjelman toteutuminen

Aiempi JTO, siinä määriteltiin tavoitteita paitsi rotujärjestön toiminnalle myös rodun kehitykselle tulevaisuudessa. Tavoiteohjelma on ollut luettavissa yhdistyksen nettisivuilla sekä Kennelliiton jalostustietojärjestelmässä.

Tavoiteohjelman rotujärjestölle asetettuja tavoitteita olivat lapinporokoiran jalostuksen ja kasvatuksen edistäminen, rodun tunnetuksi tekeminen sekä käyttöominaisuuksien ja rotumääritelmän mukaisen ulkomuodon säilyttäminen.

Lisäksi mainittiin terveiden tai mahdollisimman riskittömien jalostusyhdistelmien käytön edistäminen ja kasvattajien ohjaaminen suositusten avulla käyttämään jalostusyksilöinä luonteeltaan, tyyppiltään ja rakenteeltaan mahdollisimman rodunomaisia yksilöitä. Myös geenipoolin säilyttäminen laajana mainittiin yhtenä tavoitteena.

Konkreettisena tavoitteena mainittiin jalostukseen käytettyjen urosten määrän lisäämisen suhteessa syntyneisiin ikäluokkiin 30% koko ikäluokasta. Tavoitteen tarkoituksena oli lisätä eri urosten jalostuskäyttöä ja samalla ehkäistä yksittäisten urosten liikakäyttöä. Myös silmätarkastettujen koirien määrän toivottiin lisääntyvän ikäluokittain 50% ja lonkkatarkastettujen koirien määrän 30%, jotta tulevaisuudessa olisi käytettävissä entistä laajemmin tietoa jalostuskoirien terveydestä.

Myös valistuksen merkitystä esimerkiksi terveystarkastusten määrän lisäämisessä korostettiin.

Aikaisemmassa tavoiteohjelmassa oli mainittu myös rotujärjestön strategiat tavoitteeseen pääsemiseksi:

- Lapinporokoiran geenipohjan pitäminen laajana
- Jalostusneuvonta jäsenistölle
- Rodussa esiintyvien sairauksien seuranta

- Ulkomuototuomarikoulutus
- Yhteydenpito muihin maihin
- Rodun tunnettavuuden lisääminen ja rotutietouden jakaminen
- Jalostuksen tavoiteohjelman noudattaminen ja seuranta

Rotujärjestö on edistänyt lapinporokoiran jalostusta ja kasvatusta monin eri tavoin, muun muassa järjestämällä jalostusneuvontaa, jakamalla tietoa, järjestämällä rotuunottoja ja järjestämällä jalostukseen liittyviä tapahtumia. Se on tehnyt rotua tunnetuksi tuottamalla rotuun liittyvää tietoa (mm. yhdistyksen verkkosivut, kirja lappalaiskoirista sekä rodun esille tuominen Kennelliiton järjestämistä näyttelyissä) edistäminen. Jalostustoimikunta herättelee yhteistyötä Porokoirakerhon kanssa, tavoitteena käyttöominaisuuksien säilyttäminen rodussa

Rotumääritelmän mukaisen ulkomuodon säilyttämiseen yhdistys pyrkii jakamalla tietoa kasvattajille, tekemällä jalostustarkastuksia ja järjestämällä ulkomuototuomareille koulutuksia. Rodun ulkomuoto vaikuttaisi hieman tasoittuneen viimeisten vuosien aikana.

Mahdollisimman riskittömien jalostusyhdistelmien tekemiseen yhdistys haluaa antaa kasvattajille mahdollisimman paljon tietoa. Suunnitteilla oleville yhdistelmille voi kysyä jalostustoimikunnan hyväksyntää. Jalostustoimikunta käsittelee yhdistelmän ja huomioi kaikki tiedossaan olevat terveysriskit suunnitteilla olevasta yhdistelmästä. Jalostustoimikunnalla on käytössään julkiset jalostussuosituskriteerit. Vain pieni osa kasvattajista käyttää jalostustoimikunnan palveluja, mutta moni haluaa kuitenkin tehdä yhdistelmiä, jotka täyttäisivät jalostustoimikunnan jalostuskoirille ja yhdistelmille asettamat kriteerit. Jotta myös kasvattaja voisi itse arvioida riskejä, on Lappalaiskoirat ry:n jalostustoimikunnalta mahdollista saada koiransa taustoista riskikartoitusta ei-pevisaan kuuluvista sairauksista. Riskikartoituksessa selviää koiran suvussa esiintyvät ei-pevisaan kuuluvat sairaudet ja niiden esiintyvyys suvussa, ei kuitenkaan sairaiden koirien nimiä.

Myös pentuvälityskriteereillä pyritään ohjaamaan kasvattajien tekemiä jalostusvalintoja toivottuun suuntaan. Yhdistyksen pentuvälitys on hyvä ja suosittu pennun myyntikanava, joten sen kriteereillä on joidenkin kasvattajien kohdalla kasvatusta ohjaava vaikutus.

Geenipoolin säilyttäminen laajana on mainittu yhtenä tärkeänä tavoitteena. Tähän asti siitä on esitetty vain arvioita, mutta Kennelliiton teettämän monimuotoisuustutkimuksen mukaan tässä tavoitteessa on lapinporokoiran kohdalla onnistuttu erittäin hyvin.

Konkreettisena tavoitteena oli mainittu eri urosten jalostuskäytön lisäämisen siten, että ikäluokkaa kohden jopa 30% uroksista pääsisi jatkamaan sukua. Tätä voitaisiin pitää keinona yksittäisten urosten liikakäytön estämiseksi mahdollisimman monen uroksen päästessään jatkamaan sukua. Yksittäisten urosten liikakäyttö ei kuitenkaan ole varsinaisesti lapinporokoirarodun ongelma. Lapinporokoiralla jo vuotuiset pentuemäärät asettavat rajat yksittäisten urosten käyttömahdollisuuksille. Lisäksi pitkäikäisessä ja elinvoimaisessa rodussa käytetään jalostukseen myös yli 8-vuotiaita uroksia, joten urosten jalostuskäytön prosentti vielä kasvaa selkeästi edellä mainitusta. Jalostuksessa myös kannustetaan käyttämään iäkkäämpiä uroksia, eikä kovin nuoria.

Toinen konkreettinen tavoite oli terveystarkastusten lisääminen. Tavoitteeksi oli asetettu ikäluokakohtaisten terveystarkastusmäärien nostaminen niin, että ikäluokasta silmätarkastettaisiin 50% ja lonkkakuvattaisiin 30%. Tämä antaisi entistä oikeampaa tietoa rodun terveystilanteesta. Molemmat tavoitteet vaikuttaisivat toteutuvan kohtuullisen hyvin, vaikkakin pienellä viiveellä. Usein tarkastukset tehdään vasta kypsemmässä iässä oleville koirille, joten kaksivuotiaana saattaa olla vasta pieni osa koirista terveystarkastettu.

Koska lapinporokoirien PEVISA on ollut hyvin löyhä, ei sen takia voi varsinaisesti jäädä yhtään koiraa jalostuksen ulkopuolelle. Koska rodun kanta on kokonaisuudessaan pieni ja rotu on varsin terve, ei liian tiukkoihin rajoituksiin ole syytä siirtyä.

Taulukko 24. Aiemman jalostuksen tavoiteohjelman (2020 - 2024) toteutuminen

Tavoite	Toimenpide	Tulos
<i>Geenipohjan säilyttäminen riittävän laajana isä / emä suhde nousisi 0,9:ään.</i>	<i>Tiedotetaan yksittäisten koirien liikakäytön haitoista ja tuodaan esille mahdollisimman monen yksilön jalostuskäytön etuja rodun kannalta.</i>	<i>Jalostukseen käytetään monipuolisesti koiria, kuten rodussa on ollut tapana jo pitkään. Selkeää ns. matadorijalostusta rodussa ei ole.</i>
<i>Luonnetestattujen tai MH-kuvattujen koirien osuuden kasvattaminen ikäluokkaa kohden, jotta luonnetestituloksia pystyisi nykyistä paremmin huomioimaan jalostuksessa.</i> Tavoitteena on nostaa luonnetestattujen koirien määrää tulevaisuudessa mahdollisimman korkeaksi. Ongelmana kuitenkin ovat ko. testien vähyys ja pitkä etäisyydet.	<i>Tiedotetaan luonteen tärkeydestä jalostuksessa, kannustetaan testaamiseen ja kuvauttamiseen. Alajaostot järjestävät vuosittain luonnetestejä lappalaiskoirille. Lisätään tietoutta myös MH-kuvauksesta.</i>	<i>Luonnetestissä on käynyt tämän hetkisen JTO:n voimassaoloaikana (2020 - nykyhetki 08/2024) 162 koiraa. MH- kuvauksissa vastaavasti kyseisenä aikana vain 8 koiraa.</i>

<i>Paimennusominaisuuksien testaaminen ja niiden säilyttäminen rodussa tulevaisuudessakin jalostuksen avulla.</i> <i>Paimennusominaisuuksien testaamiseen poroilla on kuitenkin vain rajoitetulla määrällä koiria mahdollisuus vuoden aikana testausmahdollisuuksien vähäisyyden ja niiden sijainnin vuoksi, joten testaus pakkoa ei voida asettaa.</i>	<i>Paimennusominaisuuksien tärkeydestä rodulle tiedotetaan kasvattajia: näin jalostuskäytössä myös paimennusominaisuuksille laitetaan merkitystä. Paimennusharjoitteluun ja testaukseen kannustetaan osallistumaan mahdollisimman monia. Toimitaan yhteistyössä Porokoirakerho ry:n kanssa.</i>	<i>Rodun yksilöt soveltuvat tulevaisuudessakin alkuperäiseen työkäyttöön, rotu ei myöskään ole eriytynyt ns. näyttö- ja käyttölinjoihin.</i>
--	---	--

<i>Terveystarkastettujen koirien määrän lisääminen rodussa. Tavoitteena on, että lonkka- ja kyynärnivelten rtg-kuvaaminen yleistyisi 35%:iin ja silmätarkastusten määrä nousisi vuosien 2005-2009 tasolle (n.50%) tulevina vuosina.</i>	<i>Kasvattajat ovat avainasemassa paitsi jalostuskoirien, myös kasvattiensa terveystarkastamisessa. Kasvattajien valistaminen on ensisijainen keino terveystarkastusten lisäämiseen. Myös esimerkiksi silmätarkastusten järjestäminen Pohjois-Suomessa järjestettävien tapahtumien yhteydessä on keino lisätä terveystarkastettujen koirien määrää rodussa.</i>	<i>Tieto rodun todellisesta terveystilanteesta lisääntyy jatkuvasti, mitä suurempi määrä koiria tarkastetaan. Myös jalostuskoirien jälkeläisten ja muiden sukulaisten tarkastaminen antaa tärkeää tietoa käytettyjen jalostuskoirien terveydestä. Lapinporokoiria tutkitaan hyvin kattavasti kasvattajien ja koirien omistajien toimesta, ilman mitään kuvauspakkoakaan. Lonkkakuvattujen koirien osuus (2013-2022) 45%, kyynärkuvattujen 42%.</i>
<i>Lonkkaniveldysplasian yleisyyden säilyttäminen vähintään nykyisellä tasolla tai alentaminen: ikäluokkien 2013-2022 kuvattujen tulokset olivat A 37,9%, B 33,6 %, C 23 %, D 4,4 %, kun tutkittuja oli 1232 kpl.</i>	<i>Jalostusvalinnoilla voidaan tehokkaimmin vaikuttaa rodun lonkkaniveldysplasia tilanteen säilymiseen hyvänä. Kasvattajia valistetaan vian perinnöllisyydestä ja jalostusvalintojen merkityksestä.</i>	<i>Lonkkakuvattujen koirien osuus (2013-2022) 45%, mikä on erinomainen tulos rodulle jossa ei ole minkäänlaista kuvauspakkoa Pevisassa.</i>
<i>Selkärangan ongelmien, kuten spondyloosin, yleisyyden selvittäminen. Selkäranka on kuvattu virallisena terveystarkastuksena vuosina 2013-2022 694 koiralta, joka on 23,1 % syntyneistä. Vuosina 2013-2022 on kuvattu spondyloosin osalta 20 % koirista, ja on löytynyt 10 kpl 1 asteen tulos sekä 1 kpl 2 asteen tulos.</i> <i>Selkärangan ja lantion rakenneongelmien yleisyyttä olisi syytä selvittää rodussa.</i>	<i>Selän rtg-kuvausten yleistyminen lonkkakuvauksen yhteydessä. Tiedon kerääminen selän ongelmista.</i>	<i>Selkäkuvaukset on yleistyneet rodussa, mikä on hyvä asia. Selkärangan ongelmia rodusta löytyy, mutta mitään hälyttävää tilanteessa ei kuitenkaan ole.</i>
<i>Alkuperäisessä työkäytössä tarvittavien ulkomuoto-ominaisuuksien säilyttäminen esim. riittävän vahva karvapeite ja hyvän liikkeen mahdollistava rakenne.</i>	<i>Kasvattajien valistaminen oikeasta rotutyypistä ja sen tärkeydestä sekä jalostusneuvonta.</i>	<i>Lapinporokoira on säilynyt myös ulkoisesti käyttökelpoisena rotuna alkuperäiseen työkäyttöön. Samalla säilytetään oikeaa rotutyyppeä.</i>

6. JALOSTUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS

Lapinporokoiran jalostusta toteuttavat pääasiassa rodun kasvattajat valinnoillaan ja toiminnallaan. Lappalaiskoirat ry pyrkii neuvomaan kasvattajia ja ohjaamaan jalostusta antamalla neuvoja sekä laatimalla kriteerit, joiden se katsoo edesauttavan rodun säilymistä elinvoimaisena.

6.1 Jalostuksen tavoitteet

Lappalaiskoirat ry:n tavoitteena on edistää lapinporokoiran jalostusta ja kasvattamista, rodun tunnetuksi tekemistä sekä käyttöominaisuuksien ja rodunomaisen ulkomuodon säilyttämistä. Kotimaisena rotuna lapinporokoiran vaalimisesta vastuu on paitsi rotujärjestöllä myös Kennelliitolla.

Tavoitteena on pyrkiä terveisiin ja mahdollisimman riskittömiin jalostusyhdistelmiin, sekä käyttämään jalostukseen yksilöitä, jotka olisivat mahdollisimman rodunomaisia niin luonteeltaan, tyypiltään kuin rakenteeltaan. Tärkeä tavoite on säilyttää rodun populaation geenipooli mahdollisimman monimuotoisena ja laajana sekä säilyttää rodussa sen käyttöominaisuudet alkuperäiseen työtehtävään.

Geenipooli

Tavoitteena on säilyttää rodun geenipooli riittävän ja mahdollisimman laajana. Sukusiitosaste ei saa nousta sukupolvijaksolla kuin enintään 0,5 – 1 %. Isät/emät-suhdeluvun tulisi nousta vähintään 0,9:ään, jolloin jalostukseen käytettyjen koirien sukupuolijakauma säilyisi melko tasaisena. Rotuunotot jatkuvat.

Käyttäytyminen ja luonne

Tavoitteena on, että luonnetestin tai muiden luonnetta ja käytöstä mittaavien testien tuloksia pystyttäisiin entistä paremmin huomioimaan jalostuksessa. Luonnetestattujen, MH-luonnekuvauksiin tai viralliseen käyttäytymisen jalostustarkastukseen osallistuvien koirien määrää on tavoiteltavaa kasvattaa 25%:iin ikäluokkaa kohden. Luonnetestattujen koirien määrää tulevaisuudessa on tavoite nostaa mahdollisimman korkeaksi.

Käyttöominaisuudet

Tavoitteena on paimennusominaisuuksien testaaminen sekä jalostuksellisin keinoin ko. ominaisuuksien säilyttäminen myös tulevaisuudessa kuitenkin ilman testauspakkoa testausmahdollisuuksien vähäisen saatavuuden ja sijainnin vuoksi. Rodun yksilöiden tulee soveltua tulevaisuudessakin alkuperäiseen työkäyttöön

Terveys ja lisääntyminen

Tavoitteena on terveystarkastettujen koirien määrän lisääntyminen. Lonkka- ja kyynärkuvaustulosten määrän tulisi kasvaa 35%:iin ja silmätarkastusten osuuden n. 50%:iin rekisteröidyistä.

Lonkkanivelterveyden tulee säilyä vähintään nykyisellä tasolla tai sairauslausekantojen vähentyä. Ikäluokkien 2013-2022 tulokset ovat A 37%, B 34%, C 24%, D 4% ja E 1%, kun tutkittuja oli 1293 koiraa eli 44% ajanjaksolla syntyneistä (16.4.2024 jtj).

Tavoitteena on myös selvittää, selkä- ja lannerangan sekä spondyloosin yleisyyttä rodulla. Selkäkuvaus on tehty 2013-2022 syntyneistä 565 koiralle (19%), joista 99%:lla tulos on SP 0, 9 kpl SP 1 ja 1 kpl SP 2.

Silmäsairauksien vastustamiseksi koiria tulisi virallisesti silmätarkastaa myös vanhemmalla iällä, yli 6-vuotiaana.

Ulkomuoto

Rotu säilyy yhäkin perustaltaan terverakenteisena ja liioittelemattomana. Koirat pystyvät pitkäkestoiseen työhön rakenteensa ja turkkinsa puolesta esimerkiksi poronhoidon parissa säässä kuin säässä. Rotu pysyy kestäväenä, ja liikkuu vaivattomasti pitkiäkin matkoja.

6.2 Suositukset jalostuskoirille ja yhdistelmille

PEVISA-lausekantojen tulee olla voimassa astutushetkellä.

JTT:n päätös 10.9.2019 (8/2019):

Toimikunta hyväksyy **lapinporokoiralle** seuraavan rotukohtaisen PEVISA-ohjelman:

”Koiralla tulee sen toisen pentueen jälkeen ennen kolmatta astutusta olla voimassa oleva silmätarkastuslausunto, jotta sen seuraavat jälkeläiset rekisteröidään. Silmätarkastuslausunto ei astutushetkellä saa olla 24 kk vanhempi.

Koiran tulee astutushetkellä olla vähintään 22 kk ikäinen.

Ohjelma on voimassa 1.1.2020 – 31.12.2024.”

Huom. jalostustoimikunnan urossuosituksukset tulevat voimaan, kun jalostusyksilö täyttää 22 kk pevisan ikärajan mukaisesti. Urostiedustelu jalostustoimikunnalle tulee toimittaa viimeistään 2 kk ennen arvioitua astutusaikaa. Käytännössä toivotaan kuitenkin vähintään kolmen vuoden ikää.

LAPPALAISKOIRIEN JALOSTUSKRITEERIT 23.3.2023 ALKAEN

YLEISET SÄÄNNÖT (kaikilla Lappalaiskoirat ry:n alaisilla roduilla)

Jalostukseen ei saa käyttää:

- tietävästi vihaista koiraa tai Kennelliiton virallisella kaavakkeella vihaiseksi raportoitua koiraa

Jalostukseen ei suositella:

- koiraa, jolla on erityisen suuri sairastumisriski

- kivesvikaista koiraa

- ylä- tai alapurentaista koiraa

- yhdistelmää, jonka kahdeksan polven sukusiitosprosentti ylittää Kennelliiton jalostustietojärjestelmässä 6,25 %

- uusintayhdistelmää. Uusintayhdistelmän veroisiksi katsotaan myös seuraavat yhdistelmät:

- pentuesisarusten yhdistäminen samaan partneriin
- vanhemman ja sen jälkeläisen yhdistäminen samaan partneriin

Jalostuskoirien suositellut ikä- ja aikarajat (jalostustoimikunnan hyväksynnän voi saada, kun seuraavat kriteerit täyttyvät):

- nartun on urostiedustelun lähetyshetkellä oltava vähintään 20 kuukauden ikäinen (huom. 20 kuukautta on minimi-ikä, käytännössä toivotaan vähintään kolmen vuoden ikää), jolloin urostiedustelun käsittelyyn jää kaksi kuukautta aikaa ennen astutushetken 22 kuukauden vähimmäisiän täyttymistä. PEVISA-ohjelmassa vaaditut terveystutkimukset on oltava tehtynä ja voimassa ennen urostiedustelua. 22 kuukauden vähimmäisikävaatimus sisältyy sekä suomenlapinkoiran että lapinporokoiran PEVISA-ohjelmaan.

- uroksen on urostiedustelun lähetyshetkellä oltava vähintään 20 kuukauden ikäinen (huom. 20 kuukautta on minimi-ikä, käytännössä toivotaan vähintään kolmen vuoden ikää), jolloin urostiedustelun käsittelyyn jää kaksi kuukautta aikaa ennen astutushetken 22 kuukauden vähimmäisiän täyttymistä. 22 kuukauden vähimmäisikävaatimus sisältyy sekä suomenlapinkoiran että lapinporokoiran PEVISA-ohjelmaan.

- kahden alle 24 kuukauden ikäisen koiran yhdistelmä ei voi saada jalostustoimikunnan hyväksyntää

- alle kuusivuotiaan ensisynnyttäjänartun hyväksynnän voimassaoloaika lakkaa nartun kuusivuotispäivänä (astutuksen tulee tapahtua ennen kuusivuotispäivää). Yli kuusivuotiaalle ensisynnyttäjänartulle ei anneta hyväksyntää.

- kahdeksan vuotta täyttävän aikaisemmin penikoineen nartun hyväksyntä lakkaa nartun kahdeksanvuotispäivänä (astutuksen tulee tapahtua ennen kahdeksanvuotispäivää). Kennelliitto vaatii yli kahdeksanvuotiaalle nartulle eläinlääkärintodistuksen ennen astutusta.

- nartun synnytyksen välin tulee olla vähintään kymmenen kuukautta. Jalostustoimikunta voi antaa

hyväksynnän yhdistelmälle aikaisintaan sitten, kun nartun edellisen pentueen syntymästä on kulunut kahdeksan kuukautta.

1. Kaikki urostiedustelut käsitellään "virallisina" ja hyväksytyt yhdistelmät julkaistaan.
2. Vastaus annetaan aina kirjallisena sähköpostilla.
3. Vastaus annetaan mahdollisimman nopeasti.
4. Vastaus on voimassa enintään kuusi kuukautta ja on annettu senhetkisten terveystietojen perusteella. Kasvattaja on itse velvollinen ilmoittamaan jalostustoimikunnalle, jos saa tietoonsa uusia yhdistelmää koskevia terveystietoja.
5. Uroksen omistajalla on mahdollisuus kysyä riskejä yhdistelmästä, johon hänen urostaansa on pyydetty.
6. Koiran omistajalla on mahdollisuus kysyä oman koiransa terveysriskejä.
7. Urostiedusteluvastauksiin ei laiteta jalostustoimikunnan ehdotuksia muulloin kuin pyydettyäessä.

Jalostustoimikunta voi tapauskohtaisesti harkintansa mukaan poiketa jalostuskriteereistä, jos siihen on perusteltu syy.

LAPINPOROKOIRAN JALOSTUSSUOSITUSKRITEERIT

Koiran tulee olla astutushetkellä PEVISA-säännösten mukaan tutkittu.

SILMÄT

Jalostukseen voidaan suositella

- terveysilmäiseksi tutkittuja koiria
- koiria, joilla on joku alla luetelluista silmätarkastusdiagnooseista edellyttäen että parituskumppanilla ei ole samankaltaisia muutoksia:
 - PPM, iris-iris
 - PHTVL/PHPV, sairauden aste 1
 - RD, multifokaali
 - RD, geograafinen
 - CMR (canine multifocal retinopathy)
 - muu vähämerkityksellinen kaihi (punktaatti, saumalinjan kärki, saumalinja, nukleaari rengas, nukleaari lasikuitu/pulverulentti)
 - ICAA Kammiokulman poikkeavuus, kohtalainen tai lievä. Parituskumppanin tulee olla gonioskopiatutkittu ja terve.
 - entropion/trichiasis
 - dermoidi
 - distichiasis/ektooppinen cilia, lieväasteinen
 - iris hypoplasia
 - lasiaisen rappeuma
 - ektropion/makroblepharon
 - korneadystrofia (epiteliaalinen tai stromaallinen)
- silmätarkastamatonta koiraa silmistään tarkastetun ja terveen kumppanin kanssa.

Jalostukseen ei voida suositella

- koiria, joilla on joku alla luetelluista silmätarkastusdiagnooseista:
 - retinan degeneraatio (PRA)
 - katarakta (posterior polaarinen, kortikaali, nukleaari, synnynnäinen tai totaali (= silmätarkastuslomakkeella rastitettuna kohdat kortikaali ja nukleaari) katarakta)
 - PPM, iris-linssi
 - PPM, iris-kornea
 - PPM, iris-lamina
 - RD, totaali
 - PHTVL/PHPV, sairauden aste 2-6
 - distichiasis/ektooppinen cilia, vakava-asteinen

- nivelrikkoisia koiria
- lonkiltaan oireilevia koiria.

POLVET

Jalostukseen voidaan suositella

- polvitarkastamattomia, oireettomia koiria
- polvitarkastuksessa lausunnon 0/0 saaneita koiria

Jalostukseen ei voida suositella

- polvilumpioluoksaation vuoksi leikattua koiraa.
- koiraa, jonka toinen tai molemmat polvet ovat saaneet lausunnon 1 tai huonompi.

Alle kolmen vuoden iässä annettu polvilausunto 1/0, 0/1 ja 1/1 voidaan kumota kolmen vuoden iän jälkeen tehdyllä uusintatutkimuksella, jossa koira saa tuloksen 0/0. Muissa tapauksissa (molemmat lausunnot annettu yli kolmen vuoden iässä tai vähintään toisessa polvessa todettu vähintään asteen 2 polvilumpioluoksaatio) uusintatutkituista tuloksista huonompi on voimassa siihen asti, että koira tutkitaan Kennelliiton polvipaneelissa, minkä jälkeen paneelilausunto on voimassa.

KYYNÄRNIVELET

Jalostukseen voidaan suositella

- kyynärkuvaamattomia, oireettomia koiria
- kyynärlausunnon 0/0 saaneita koiria.

Jalostukseen ei voida suositella

- kyynärkuvaamattomia, oireilevia koiria
- koiraa, jonka toinen tai molemmat kyynärnivelet ovat saaneet lausunnon 1 tai huonompi.

SELKÄ

Välimuotoinen lanne-ristinikama (LTV):

Jalostukseen voidaan suositella

- selkäkuvaamattomia, oireettomia koiria
- selkälausunnon LTV1-LTV4 saanut oireeton koira suositellaan yhdistämään vain LTV0-lausunnon saaneen koiran kanssa.

Jalostukseen ei voida suositella

- selkäkuvaamattomia, oireilevia koiria.
- selkälausunnon LTV1-LTV4 saaneita oireilevia koiria.

Spondyloosi (SP):

Jalostukseen voidaan suositella

- selkäkuvaamattomia, oireettomia koiria
- selkälausunnon SP0 saaneita koiria.

Jalostukseen ei voida suositella

- selkäkuvaamattomia, oireilevia koiria
- selkälausunnon SP1-SP4 saaneita koiria.

Selkärangan nikamien epämuodostumat (VA):

Jalostukseen voidaan suositella

- selkäkuvaamattomia, oireettomia koiria
- selkälausunnon VA1 saanut oireeton koira suositellaan yhdistämään vain VA0-lausunnon saaneen koiran kanssa.

Jalostukseen ei voida suositella

- selkäkuvaamattomia tai selkäkuvattuja, oireilevia koiria
- selkälausunnon VA2-VA4 saaneita koiria.

HÄNTÄMUTKA

- Jalostukseen ei voida suositella
- häntämutkaista koiraa.

PURENTA

- Jalostukseen ei voida suositella
- ala- tai yläpurentaista koiraa.

NAPATYRÄ

- Jalostukseen ei voida suositella
- koiraa, jolla on leikattu tai leikkausta vaativa napatyrä.
 - kahta yksilöä, joilla molemmilla on pieni (ei leikkausta vaativa) napatyrä, ei suositella yhdistettäväksi.

NIVUSTYRÄ

- Jalostukseen ei voida suositella
- koiraa, jolla on todettu nivustyrä.

SYDÄN

- Jalostukseen voidaan suositella
- sydänkuuntelemattomia, oireettomia koiria
 - auskultaatiotutkimustuloksen ”sivuääni: ei, oireeton” saaneita koiria
 - auskultaatiotutkimustuloksella ”sivuääni: kyllä” millä tahansa sivuääninen asteella sydänkuunneltua koiraa voidaan suositella jalostukseen, mikäli se tutkitaan ultraäänitutkimuksella (doppler) ja sydän todetaan normaaliksi.

- Jalostukseen ei voida suositella
- sydänkuuntelemattomia, oireilevia koiria
 - ultraäänitutkimuksella (doppler) sydänsairaaksi todettua koiraa.

EPILEPSIA

- Jalostukseen ei voida suositella
- epilepsiasairasta koiraa
 - epilepsiasaira koiran jälkeläisiä, täyssisaruksia ja vanhempia.

KILPIRAUHASSEN VAJAATOIMINTA

- Jalostukseen ei voida suositella
- kilpirauhasen vajaatoimintaa sairastavaa koiraa
 - kilpirauhasen vajaatoimintaa sairastavan koiran jälkeläisiä.

ADDISON JA CUSHING

- Jalostukseen ei voida suositella
- sairasta koiraa, sen täyssisaruksia, jälkeläisiä eikä vanhempia.

IMHA JA AIHA

- Jalostukseen ei voida suositella
- IMHA-/AIHA-sairasta koira
 - Samoin sairaan koiran vanhemmat suositellaan jätettäväksi pois jalostuksesta
 - Jos kyse on yksittäistapauksista, voi täyssisaruksia käyttää jalostukseen harkiten siten, että käytetyt koirat ovat jo 5-6-vuotiaita ja tekisivät vain yhden pentueen, jota seurattaisiin vähän normaalia tiiviimmin eikä

käytettäisi jalostukseen ennen kuin vähän myöhemmällä iällä

- Jos samassa pentueessa ilmenee useampia tapauksia, AIHA/IMHA-riskianalyysi tehdään tapauskohtaisesti ja suositeltava jalostuskarsinta voi olla tiukempi.

MUUT AUTOIMMUUNISAIRAUDET

- Sukusiitosta on vältettävä, koska autoimmuunisairausriski kasvaa suhteessa sukusiitosprosenttiin
- Jalostukseen ei voida suositella oireilevaa tai sairaaksi todettua koiraa
- Autoimmuunisairauksien kohdalla otetaan huomioon koiran itsensä ja partnerin suvun sairaudet, ja riskianalyysi tehdään aina tapauskohtaisesti

ALLERGIAT

- Jalostukseen ei voida suositella
- allergista tai atooppista koiraa.

POMPEN TAUTI (Glycogen storage disease type II, GSD II)

- Pompen-kantajille (B tai b) ja Pompen-testaamattomille koirille suositellaan vain A-tyypin koiraa tai koiraa, joka voidaan vanhempiensa geenitestin perusteella todeta terveeksi (a). Hyväksyntä voidaan antaa testaamattomalle koiralle sillä varauksella, että joko molemmat tai toinen osapuoli testataan ennen astutusta ja vähintään toinen todetaan terveeksi (A).

DEGENERATIIVINEN MYELOPATIA (DM)

- Sairastumisalttiin (C tai c) saa yhdistää vain genotyyppiltään terveeseen (A tai a). Muilta osin DM-status ei vaikuta yhdistelmän hyväksyntään.

6.3 Rotujärjestön toimenpiteet

Lappalaiskoirat ry:n strategiat tavoiteohjelman toteuttamiseksi:

Geenipohja

- Pyritään saamaan käyttämättömiä uroksia jalostukseen järjestämällä tapahtumia aikaisemmin jalostukseen käyttämättömille uroksille. Jalostustarkastuksia ja –tapahtumia suunnataan uroksille, joilla ei ole vielä jälkeläisiä.
- Matador-uroksia pyritään välttämään ottamalla huomioon myös lähisukulaisten käyttö jalostuksessa. Lapinporokoirauroksella suositeltu maksimi pentuemäärä on neljä pentuetta koko elinaikana.
- Pyritään välttämään yhdistelmäkohtaista ahdasta sukusiitosta. Raja-arvona jalostussuosituksen saamiseksi jalostustoimikunnalta on yhdistelmälle 6,25% kahdeksalla sukupolvella. Tämänkin vastaa jo serkusparitusta, joten matalammat prosentit ovat ehdottomasti suositeltavia.
- Rodun kannan sukusiitosastetta tulee tarkkailla: se ei saa nousta yhdessä sukupolvessa (4 vuotta) enempää kuin 0,5-1%. Nopeammin nouseva sukusiitosaste on merkki geenipohjan kaventumisesta. Tällöin jalostusneuvontaa ja tiedottamista tulee entisestään lisätä tilanteen parantamiseksi.
- Rotuunotot, vaikka täysin uusia sukulinjoja ei enä löydykkään

Käyttäytyminen ja luonne

- Kannustetaan omistajia viemään koiransa luonnetestiin. Lappalaiskoirat ry:n alaosastot järjestävät luonnetestejä, jotka on tarkoitettu ensisijaisesti lappalaisroduille.
- Kannustetaan omistajia viemään koiransa MH-luonnekuvaukseen.
- Kartoitetaan mahdollisuuksia käynnistää rodulle käyttäytymisen jalostustarkastukset.
- Kerätään tietoa yksittäisten koirien käyttäytymisestä ulkomuodon jalostustarkastuslomakkeen Käyttäytyminen-kohdan avulla.
- Muistutetaan omistajia täyttämään yhdistyksen verkkosivuilta löytyvää luonne- ja

- käyttäytymiskyselyä tiedottamalla siitä Lapinkoira-lehdessä ja sosiaalisessa mediassa.
- Seurataan luonne- ja käyttäytymiskyselyn vastauksia ja laaditaan niistä tilastoja.
- Huomioidaan luonneasiat Lappalaiskoirat ry:n jalostuskriteereissä.
- Julkaistaan luonne- ja käyttäytymisaiheisia artikkeleita Lapinkoira-lehdessä

Käyttöominaisuudet

- kannustetaan lapinporokoirien omistajia käyttämään koiriaan Porokoirakerho ry:n poropaimennustaipumustestissä tai osallistumaan tapahtumaan katsojana, jotta ymmärrys poropaimennuksessa tarpeellisista ominaisuuksista lisääntyy.
- kannustetaan omistajia osallistumaan poropaimennusleireille. Erityisesti kannustetaan kasvattajia järjestämään leirejä omille kasvateilleen.
- järjestetään Lappalaiskoirat ry:n nimissä lammaspaimennustaipumuskokeita ja paimennuskokeita, joissa osallistumisen etusija on lappalaiskoirilla. Kannustetaan lapinporokoirien omistajia osallistumaan myös muiden tahojen järjestämiin lammaspaimennustaipumuskokeisiin ja paimennuskokeisiin.
- kannustetaan omistajia käymään lammaspaimennuskoulutuksissa sitä tarjoavilla lammastiloilla.
- koulutetaan ulkomuototuomareita siitä, minkälaisia ominaisuuksia poroa paimentava koira tarvitsee rakenteen ja rotutyypillisten yksityiskohtiensa puolesta.
- julkaistaan paimennusaiheisia artikkeleita Lapinkoira-lehdessä.

Terveys ja lisääntyminen

- kerätään tietoa rodussa esiintyvistä sairauksista, seurataan niiden kehittymistä ja huomioidaan sairaudet jalostusneuvonnassa antamalla niihin liittyvää jalostustietoutta.
- kannustetaan lapinporokoirien omistajia ja kasvattajia ilmoittamaan perinnöllisistä sairaustapauksista ja vioista sekä antamaan niille julkaisulupa Lappalaiskoiratietokannassa. Myös terveinä pysyneiden koirien tiedoille toivotaan julkaisulupia.

Jalostusneuvontaa jäsenille

- Rodulle on tehty jalostuskriteerit, joissa annetaan ohjeita siitä millaisia koiria voi käyttää jalostukseen ja miten niitä voi yhdistää.
- Jalostustarkastuksia ja jälkeläisseurantoja jatketaan edelleen.
- Kotimaisten rotujen yhteisillä Jalostuspäivillä annetaan tietoa myös tulevaisuudessa lapinporokoiraharrastajille.
- Tuotetaan artikkeleita Lapinkoira-lehteen ja tuodaan esille ajankohtaisia asioita jalostukseen ja kasvatukseen liittyen.

Rodussa esiintyvien sairauksien seuranta

- Seurataan rodussa esiintyviä sairauksia ja otetaan ne huomioon jalostusneuvonnassa antamalla sairauksiin liittyviä jalostussuosituksia.
- Yhdistys tukee terveystarkastuksissa käymistä mm. avustamalla rahallisesti yli 9-vuotiaiden koirien silmätarkastuksia. Yhdistys osallistuu erilaisiin tutkimuksiin, mm. geenivirheiden löytämiseksi HC-tutkimukseen ja epilepsiatutkimukseen.
- Tiedotetaan jäsenistölle sairauksista Lapinkoira-lehdessä, Yhdistyksen tapahtumissa, internet-sivuilla sekä tuotetaan erilaista julkaisu- ja tiedotustoimintaa: Vuosikirja, Pentuaapinen, artikkelit ja tilastot ja kauppakirjan liite.
- Pyritään löytämään koiramateriaalia lapinporokoiraan liittyvien sairauksia tutkimuksiin.
- Tehdään kuolinsyytilastoa, johon tietoa hankitaan yksittäisille koiranomistajille ja kasvattajille tarkoitetuilla kyselyillä sekä Kennelliiton KoiraNet-sivuilta.

Ulkomuototuomarikoulutus

- Järjestetään ulkomuototuomareiden koulutusta ja tuodaan koulutuksessa esiin

lapinporokoiran oikea, terve rakenne ja alkukantainen tyyppi. Ohjataan tuomareita välttämään ulkomuodossa ääri-ilmiöiden suosimista (raskas rakenne, korkeajalkaisuus, liioitellun show-tyypin suosiminen jne.). Ulkomuototuomareille tulisi selvittää eri rakenneominaisuuksien painotus, mikä on käytännössä tärkeää ja mikä on vähemmän tärkeää.

- Tarvittaessa järjestetään ulkomuototuomareille keskustelutilaisuuksia ja kollegioita.

Yhteydenpito muihin maihin

- Pidetään yllä yhteydenpitoa muihin maihin (etupäässä Pohjoismaihin) ja tuotetaan jalostus- ja ulkomuotoaiheista aineistoa eri kielillä.
- Kerätään terveystietoa ulkomailla asuvista lapinporokoirista.
- Rotuunottojen osalta edellytetään, että tehdään yhteistyötä rodun kotimaan rotuyhdistyksen ja sen jalostustoimikunnan kanssa.

Rodun tunnettavuuden lisääminen ja rotutietouden jakaminen

- Rotujärjestö ylläpitää yhdistyksen kotisivuja, joilta rodusta kiinnostuneen on mahdollista saada tietoa rodusta.
- Osallistumalla erilaisiin tapahtumiin, joissa koirista kiinnostuneet ihmiset liikkuvat esim. messukeskuksen rotujärjestöesittely ja Pystykorvaliiton jalostuspäivät.

6.4 Uhat ja mahdollisuudet sekä varautuminen ongelmiin

Lapinporokoiran populaation kannalta suurimpia uhkia ovat matadorjalostus ja geenikannan kaventuminen. Riskejä ovat myös sukujen sekoittuminen, niin että erisukuisen partnerin löytyminen vaikeutuu ja yhdistelmien sukusiitosastetta on vaikea saada alle 6,25%. Heikkouksia rodussa ovat tiettyjen urosten liiallinen jalostuskäyttö sekä joidenkin sukujen on häviäminen (ei ole käytetty jalostukseen). Rodussa ei voi myöskään turvautua tuontikoiriin. Näitä ongelmia voidaan ehkäistä rodun suurimmilla vahvuuksilla, jotka ovat mahdollisuus rotuunottoihin, jalostukseen vielä käyttämättömät koirat sekä geenikannan säilyttäminen laajana. Terveystarkastusten määrä on kasvanut, avoimuus rodun sairastapauksista on lisääntynyt ja rodun sukusiitosprosentin kasvu sukupolvea kohden on pysynyt kohtuullisella tasolla.

Luonteen kannalta rodussa uhkana on alkuperäisen käyttökoiran luonteen muuttuminen vain pienen osan koirista päätyessä työ- tai harrastuskoiriksi. Jalostuskoirien luonteista ja ominaisuuksista on vain harvoin testattua tietoa ja omistajien näkemykset koirista ovat harvoin täysin objektiivisia. Pelkkänä seurakoirana voi rodun joidenkin yksilöiden aktiivinen käyttökoiraluonne olla haasteellinen: kasvattajia voi houkutella ajatus passiivisempien ja pehmeämpien koirien jalostuskäytöstä helpompien koirien kasvattamiseksi. Rodussa esiintyy jonkin verran arkuutta, liiallista pehmeyttä ja epäsosiaalista käyttäytymistä toisten koirien seurassa. Luonteet ovat kuitenkin pääsääntöisesti hyviä ja tasapainoisia. Rotu soveltuu edelleen alkuperäiskäyttöön, monenlaisiin harrastuksiin sekä sopeutuu hyvin erilaisiin olosuhteisiin. Koska vain pieni osa koirista voi päätyä alkuperäiskäyttöön poronhoitoon, muista käyttöominaisuuksista on tärkeä informoida (peltoporokoiria, pelastuskoiratoiminta, hajukoiratoiminta, maatilojen paimen- ja vahtikoira jne.).

Terveystarkastusten suhteen uhkia ovat perinnöllisten sairauksien leviäminen rodun sisällä, rotuunottojen kautta mahdollisesti tulevat uudet terveystarvikkeet sekä rakenteelliset heikkoudet. Rodussa on edelleen liian paljon terveystarkastamattomia koiria ja liian vähän vanhalla iällä silmätarkastettuja koiria. Joihinkin sairauksiin ei suhtauduta riittävän vakavasti, esimerkiksi epilepsia-koirien sisaruksia on alettu käyttää jalostukseen entistä useammin. Rodussa saattaa esiintyä myös vielä piileviä perinnöllisiä sairauksia, kuten spondyloosia. Lapinporokoiran vahvuuksia ovat kuitenkin hyvä perusterveys ja luonnonmukainen lisääntymiskyky. Koirat ovat luustoltaan pääosin terveitä ja terveystarkastusten määrä on kasvussa. Rodussa on edelleen mahdollisuus säilyttää hyvä perusterveys sekä saada heterogeenistä vaihtelua rotuunottojen kautta.

Rakenteessa suurimpia uhkia ovat liioiteltujen piirteiden ihannointi, oikeanlaatuisen säänkestävän karvapeitteen puute, yksityiskohtien korostaminen kokonaisuuden kustannuksella sekä oikean tyyppin häviäminen. Rodun rakenteissa yleisimpiä heikkouksia ovat niukat polvikulmaukset, etu- ja takakulmausten epäsuhtaisuus, laskevat, luisut lantiot ja hentoluustoisuus. Lapinporokoiria on kuitenkin edelleen

terverakenteinen koira, jossa ei ole liioiteltuja piirteitä. Rotu on rakenteeltaan ja ulkomuodoltaan monimuotoinen, mikä lisää mahdollisuuksia jalostuksessa.

6.5 Toimintasuunnitelma ja tavoiteohjelman seuranta

Taulukko 25. Toimintasuunnitelma ja tavoiteohjelman seuranta

Vuosi	Toimenpiteet
2025	Uuden JTO:n käännösversiot Päivitetty PEVISA voimaan 1.1.2025
2028–2029	Uusi JTO ja PEVISA:n päivitys vuoden 2030 alkuun
Jokavuotisia toimia 2025–2029	Rodun terveys- ja luonnetietojen keruu, tilastointi ja seuranta Jalostusneuvonta Urostiedustelut Poikkeusluvut Jalostusuroslistan ylläpito Omistajien kyselyt oman koiransa suvun terveystiedoista Kuopion Jalostuspäivät Lappalaiskoirien erikoisnäyttelyt Jalostustarkastukset Terveystarkastukset Näytteenotot geenitestejä varten Terveystutkimukset yhteistyössä eri tahojen kanssa Omistaja- ja kasvattajakyselyt Lappalaiskoirien jalostustietojärjestelmän ylläpitäminen ja kehittäminen Tuomarikoulutukset Tiedotus jäsenistölle Lapinkoira-lehdessä ja nettisivuilla ja sosiaalisen median kanavissa Jalostusaiheiset webinaarit Yhteistyö eri tahojen (mm. Kennelliitto ja Luonnonvarakeskus) kanssa Kansainvälinen yhteistyö

7. LÄHTEET

- Lapinporokoiran jalostuksen tavoiteohjelma, hyväksytty vuonna 2000
- Lappalaiskoirat ry:n julkaisemat vuosikirjat
- Lappalaiskoirat ry:n julkaisemat Lapinkoira-lehdet
- Lappalaiskoirat ry:n jalostustoimikunnan ylläpitämä lapinporokoiratietokanta
- KoiraNet (Kennelliiton jalostustietojärjestelmä)
- Helsingin yliopiston eläinlääketieteellisen tiedekunnan epilepsiatutkimus
- Lappalaiskoirien luonnetestitilasto URL:<http://www.anubehm.eu/index.html> 20.11.2008
- Porokoirakerho ry
- Tuominen Lasse: Poromiehen koira, Tornion kirjapaino, Tornio 1993
- Korhonen Teppo: Poroerotus – Historia, toiminta ja tekniset ratkaisut, Ykköset Offset Oy, Vaasa 2008
- Vanhapelto P. & Lappalainen A. Yleisimmät silmäsairaudet

- Lappalainen A. Koiran lonkkanivelen kasvuhäiriö
- Lappalainen A. Kyynärnivelen kasvuhäiriöt
- Lappalainen A. Polvilumpion sijoiltaan meno eli patellaluksaatio
- Menna N. Kilpirauhasen vajaatoiminta
- Menna N. Epilepsia
- Välimäki E. Sikaripunkki <http://www.koirakissaklinikka.fi/Default.aspx?id=361637>
- Marttila J. Koirien tyrät ja niiden kirurginen hoito <http://www.delivet.net/tyrat.php>
- <http://www.koirangeenit.fi>
- <http://www.kennelliitto.fi>

8. LIITTEET

LAPINPOROKOIRAN ROTUMÄÄRITELMÄ

Lappalaiskoirat ry:n kotisivuilta löytyy ajan tasalla oleva rotumääritelmä ja sen tulkintaohje:
<http://www.lappalaiskoirat.fi/?id=jalostus/lpk>